CSALOG ZSOLT

Börtön volt a hazám

– HOSSZÚ ISTVÁN BESZÉL –

CSALOG ZSOLT

Börtön volt a hazám

HOSSZÚ ISTVÁN BESZÉL

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST
HUNGARIAN HUMAN RIGHTS FOUNDATION
NEW YORK
1989

TARTALOM

BÖRTÖN VOLT A HAZÁM

"fészekből kipottyant fióka"

Szovátán születtem. Édesapám háromszéki volt, kézdilemhényi, "ezergombos" székely, édesanyám ősei viszont Szovátán éltek, ameddig csak vissza tudom követni őket a múltba. Gyerekkoromban Szováta még majdnem tiszta magyar település volt − azóta nagyon megváltozott a városka, ma már a lakosság 45-50 százaléka román.

Édesapám bányász volt. Egészen 62-ig volt egy kis darab földünk is, azt is művelgettük, de abból nem tudott megélni a család, édesapám már 49-től eljárt különböző bányákba dolgozni. Egészen 55-ig, mert akkor a bányától *is* elküldték. Mert még 53-ban − pontosan Sztálin halála napján − beléptek a szüleim Jehova Tanúi közé. Mi gyerekek is ebben a hitben nevelkedtünk, én magam egészen 15 éves koromig − bár azt hiszem, mindmáig hagyott nyomokat a gondolkodásomban ez a vallás. Mint Jehova Tanúi állandó üldöztetésnek voltunk kitéve. Ebben az időszakban elég keményen bántak a többi vallásfelekezettel is, de Jehova Tanúival talán valamennyi közül a legdurvábban. Később, a 60-as évek közepétől egy időre valamennyire enyhült a bánásmód − most, az utóbbi években viszont megint visszatért a régi türelmetlenség.

Van egy nővérem, egy húgom, és hárman voltunk fiúk, közöttük én voltam a legnagyobb. 60-ban végeztem az iskolát − utána azonnal dolgozni mentem, mert szörnyű helyzetben volt a család. Távol az otthonomtól, a Zsil völgyében sikerült munkát találnom, egy építővállalatnál. Fenn a hegyekben építkeztünk a bányák számára, legényszálláson laktam, egy mocskos barakkban, úgynevezett *kaminban,* amely tele volt poloskákkal és rosszindulatú emberekkel. 15 éves gyerek voltam, naiv és tapasztalatlan, azt sem tudtam, mi fán terem az élet. Egy szót sem tudtam még románul, senkim és semmim nem volt ebben az idegen új világban − kemény iskola volt ez.

A családom akkor még egy ideig Szovátán maradt − de a 62-es erőszakos kollektivizálás után nekik is menekülni kellett: ekkortól már az a parányi földecskénk sem volt meg, ami addig legalább a szűkös kenyeret megtermetté. Menekültek akkor a nyomor elől, meg a hatóságok szeme elől − Szováta kisváros, ahol mindenkit szemmeltartottak, és minket mindenki ismert; úgy gondolták

édesapámék, hogy talán egy nagyobb város idegen tömegében jobban el lehet bújni. De nem nagyon sikerült a dolog. A jobb bányáknál, például a Zsil völgyében kenőpénzt

kellett volna fizetni ahhoz hogy fölvegyék − pénzünk viszont nem volt, így már eleve csak oda mehetett, ahol a legnagyobb volt a munkaerőhiány: a hegyekben dolgozott, aranybányákban, ólombányákban, szörnyű helyeken. Bányáról bányára vándorolt édesapám, bebarangolta a fél országot − de persze mindenütt hamar lelepleződött a vallásos meggyőződése miatt, kidobták és mehetett tovább. Nyomában a család − a hátukon cipelt batyu volt minden vagyonuk.

Én 60-tól 63-ig egyedül éltem, mint a fészekből kipottyant fióka. Fenntartottam magamat ahogy tudtam, s közben még a családot is próbáltam segíteni. Nem felejtem el soha, hogyan adtam egyszer száz leit édesapámnak − egy kő alá volt eldugva a hegyen, nylon-zacskóban, onnan kapartam elő; a barakkban nem tarthattam, ellopták volna. Amíg élek, emlékezni fogok rá, hogy örült neki édesapám − nagy pénz is volt még 62-ben száz lei!

63-ban végre sikerült édesapámat is a Zsil völgyébe hoznom, a lónyai bányába − akkoriban egy kicsikét javult a helyzet minden téren. Mentem értük az örömhírrel − egy nagy hegy tetején, egy elhagyott papiakban találtam rá a családomra, elmondhatatlanul nyomorúságos állapotban voltak akkorra már. A következő években aztán kicsit rendbeszedtük magunkat, 64-ben lakást is kaptunk Petrillán, háromszobás bányászlakást, és helyreállt végre a családi egység − ezek boldog évek voltak.

70-ben meghalt édesapám, 52 éves volt, még negyven napja lett volna a nyugdíjig − baleset érte a lónyai bányában. Hála Istennek nem szenvedett sokat, azonnal szörnyethalt. Utána már kénytelen voltam én is lemenni a bányába, mert két testvérem kiskorú volt még, a legidősebb öcsém katona, édesanyám meg beteges, szívbeteg, cukorbeteg, Bazedowos, tönkrementek az idegei is − kellett a családnak a pénz. És a bányamunka jóval magasabb keresetet jelentett, nem szólva arról, hogy így a lakást is megtarthattuk, csak a nevemre kellett íratni − márpedig a Zsil völgyében nagyon drága a lakás. Egy sor kedvezmény is volt még akkoriban: a föld alatt dolgozók olcsóbban kapták a villanyáramot, ingyen kapták a szenet − ezeket

később eltörölték, megsemmisítették, de a 70-es évek elején még léteztek és elég sokat jelentettek. − így lettem bányász 1970-ben, bánya-mozdonyvezető.

Azokban az időkben jóformán már a felszívódottak, az öntudatlan asszimiláltak közé számíthattam magamat: tökéletesen megtanultam románul, szinte már jobban beszéltem a románt mint az anyanyelvemet, el is szoktam a magyar szótól. És, hát éltünk − azokban az években egy kicsit jobban is, mint addig. A 70-es évek elején a hangulat is viszonylag jobb volt a Zsil vidéken − igen, akkor azért még lehetett csendben, meghúzódva élni. A Zsil völgye etnikailag hallatlanul tarka: románokon, magyarokon kívül élnek ott szerbek, törökök, görögök, albánok − bár ezek általában eléggé beolvadt nemzetiségek, máig csak a magyarok, a németek és valamelyest a szerbek őrizték meg a különállásukat. A magyarok aránya a Zsil völgyében akkoriban olyan 35-40 százalék lehetett, az őslakókat tekintve is, de a bányászok körében is; eléggé meg is becsülték a magyar munkást mindenütt, mert köztudott volt, hogy keményen és jól dolgozunk − ez máig is fontos dolog, ma is ez segíti a fennmaradásban az erdélyi magyarságot. És abban a viszonylag jobb időszakban a nemzetiségi elnyomásra sem lehetett különösebben panaszkodni, kevesebb volt a megaláztatás. Azt lehet mondani, hogy a Zsil völgyében szinte testvéries volt a hangnem a nemzetiségek között, rosszindulatú piszkolódást nemigen lehetett hallani akkortájt még. Nekem legalábbis nem nagyon volt ilyesféle gondom a munkatársaim körében. Elég rosszul beszéltem én akkoriban magyarul, mégis magyarnak számítottam, mindenki annak tekintett. Ugrattak is nem egyszer, hogy "te góbé", vagy "bozgore", "hontalan", de baráti tréfa volt ez csak, semmi több − én visszafeleltem rá: "mi van, te szőrösnyelvű oláh?", és egymásra nevettünk − nem, nem volt ennek semmi éle akkoriban.

A mostani házasságom a második már. De az elsőről nincs mit mondanom, rövid és tartalmatlan történet volt, gyerekeink sem születtek.

Egyszer egy szabadságomat Szovátán töltöttem, már édesapám halála után, rokonoknál − akkor ismerkedtem meg a mostani feleségemmel, ö is szovátai. 72-ben újra megnősültem, a családi lakást átadtam Béla öcsémnek, aki akkor szerelt le, és önálló életet kezdtem,

családot alapítottam. És persze dolgoztam tovább a dulzsai bányában.

A feleségemnek köszönhetem, hogy visszaszoktam újból a magyar szóra.

Az elkövetkező évek eseményeinek meg azt köszönhetem, hogy fokozatosan ráébredtem a kettős elnyomás tenyéré, amelynek súlya alatt éltünk. Az egyik elnyomásra, amely a román munkásokkal közös sorsunk volt − és a másikra, amely még külön járt nekem, amiért magyar vagyok.

"náluk a kenyér, náluk a kés"

Az első összeütközésem a felsőbbséggel még 72-ben történt − amikor kiléptem a szakszervezetből.

Kiléptem, mert megértettem: a mi szakszervezetünk nem szakszervezet, hanem csak a politikai rendszer egyik hajtószíja. Feltűnő lépés volt az ilyesmi akkoriban, nem nagyon volt rá más példa! Amikor bejelentettem a szándékomat, behívtak egy "beszélgetésre". A bukaresti szakszervezeti központtól jött le egy vezető, ő vont felelősségre. Hogy hogy képzelem én ezt, a Román Szocialista Köztársaságban ilyesmi nincsen!

− Nézze, kedves uram − mondtam neki −, én olvastam a Román Szocialista Köztársaság alkotmányát. És ott az áll, hogy a szakszervezeti tagság nem kötelező, hanem önkéntes. És mivel én azt tapasztalom, hogy a szakszervezet nem képviseli a munkásokat, én a magam részéről nem látom értelmét, hogy tagja legyek. Ne beszéljünk a munkások "érdekeiről", hiszen az érdekek sokfélék lehetnek és nem biztos hogy minden esetben jogosak, beszéljünk csak JOGOKRÓL, alapvető emberi jogokról, amelyeket mindenképp képviselni kellene a szakszervezetnek; de miután én meggyőződtem róla, hogy ezt nem teszi, hanem helyette a hatalom érdekeit képviseli a munkásokkal SZEMBEN én ezennel élek az alkotmány biztosította jogommal és kilépek a szakszervezetből. És a továbbiakban nem vagyok hajlandó tagdíjat fizetni!

Kemény vita volt. De mivel látták, hogy ijesztgetéssel nem mennek semmire, jobbnak látták inkább csendben elintézni az ügyet, nehogy a példa ragadóssá váljék.

− Jó, ha Hosszú nem akar tag lenni, akkor nem lesz tag. Nem nagy baj: nem Hosszúból áll a szakszervezet! − és be volt fejezve az ügy.

Sőt, még a tagdíjat is, amit addigra már erőszakkal levontak a béremből, visszaadták!

Aztán csend volt, évekig semmi különös nem történt.

Hangsúlyozom: ezek még a viszonylag jobb évek voltak. Akkoriban én majdhogynem jól éreztem magamat. De például a feleségem is: korábban ő nem sokat mozgott a szülővárosán kívül, román környezetben, legfeljebb a fodrász-szakiskola jelentett neki

némi kitekintést, most viszont egyszerre idegenbe csöppent, és főleg románok közé − és kimondottan meg volt lepve, hogy milyen normálisan, jóindulatúan, kedvesen fogadják a románok!

Sokat gondolkoztam én ezen: azt hiszem, ha Ceauçescu rendszere nem ilyen végtelenül primitív és durva, sokkal inkább elérhetné a céljait. Vegyük csak példaként a magyar-kérdést: ha a rendszer megmarad az emberibb bánásmód mellett, sokkal több magyar asszimilálódott volna, mint így! A hetvenes évek elején, közepén még nagyon sok magyar szinte észrevétlenül, öntudatlanul románná lett − elnézem például az édes öcsémet: a fiát már nem Gábornak hívják, hanem Gábrielnek! "Romániában élünk, hát legyen akkor Gabriel!" Azóta már az öcsém is fölébredt. Amikor a 70-es évek második felében arra eszméltünk, hogy a rendszer korbácsa csattog a hátunkon, sokan észbe kaptunk − és egykettőre megfordult a folyamat. Az értelmetlen terrorral maga Ceauçescu ébresztette öntudatra és szolidaritásra az erdélyi magyarságot! Magyar szempontból így szinte örvendetesnek is mondhatnám ezt a fordulatot − csak hát túl sok szenvedést hozott ahhoz, hogy örülni lehessen neki. Mérhetetlen szenvedést hozott − és nem nyitott meg semmilyen pozitív perspektívát. Sem a magyar-kérdésben, sem egyebekben.

76-ban következett az újabb komolyabb afférom a hatalommal − akkor már nagyon érezhető volt, hogy a viszonyok rosszabbodnak, ahová csak nézett az ember, mindenütt csak törvénytelenségek és jogtalan visszaélések nyomorították a munkások életét. Ezúttal a vasárnapi ingyenmunka miatt akaszkodtunk össze − ez is akkoriban kezdődött: minden térítés nélkül elvették, egyszerűen *elrabolták* a munkás egyetlen szabadnapját, utolsó kis szabadidejét is, a teljes fizikai, idegi, lelki és morális megsemmisítésünkig feszítették a kiszipolyozást.

Én egészen 76-ig eléggé öntudatlan ember voltam. Keveset is gondolkoztam − éretlen voltam még. Engedelmesen viselkedtem, a leglehetetlenebb helyzetekben is próbáltam megérteni a vezetés igényeit. Például ebben is, hogy ugye kevés a szén, pedig a nemzetgazdaság működésének kulcsa az energia − hát akkor nyomjuk meg, dolgozzunk vasárnap is! Csak aztán egy idő után már szinte KÖTELEZŐVÉ vált ez a vasárnapi pluszmunka. A bánya vezetősége szemtelenül úgy tekintette ezt a kérdést, hogy most már nem is kell

KÉRNI a munkásoktól, ez mar egy kialakult szokás, egyszerűen berendeljük őket és kész! A vezetőink osztották be, hogy kinek mikor lehet szabadnapja − az érintettek megkérdezése nélkül! Tehát amikor a főnököm jónak látja, ugorjak, menjek dolgozni, "mert a nemzetgazdaságnak szüksége van szénre," aztán majd esetleg, amikor ő úgy dönt, kapok néha egy-egy szabad vasárnapot is! Na, hát ez már rettentően bántotta az önérzetemet. Mert ez már a munkás érdekeinek teljes figyelmen kívül hagyását jelenti, ezen a ponton a munkás már tehetetlen játékszerré válik a vezetők kezében! Hát ezt a megaláztatást már nem tudtam elfogadni. És az "önkéntes" öngyilkosságot nem vállaltam. Persze megfelelő jogi érveléssel is alátámasztottam az álláspontomat − elég feleslegesen, mert a jog egyáltalában nem érdekelte őket.

Egy másik dolog, ami végtelenül felháborított, az az a hangnem volt, amelyet a felettesek, főnökök, hivatalnokok és hatósági emberek használtak a munkásokkal szemben. Látszólag lényegtelen apróság ez − de végtelenül jellemző és nagyon sokmindent kifejez! A munkásnak kutya kötelessége, hogy tisztelettel szólítsa meg a főnököt, magázva; a szocialista Romániában az "úr" megszólítás hivatalosan töröltetett a szótárból, de azért a főnökök szívesen veszik, majdhogynem elvárják, hogy a munkás urazza őket − miközben ők tegezik a munkást! Ami ebben az egyoldalú formában románul különösen megalázóan hangzik! Mindez főleg nem is magam miatt bántott, hanem az általános viszonyok szempontjából nézve. Hát mi lesz itt, ha ez így megy tovább? Szabályos rabszolgaság?! És valósággal felbőszített, hogy azok a fiatal műszakiak, akik éppen hogy kiléptek az egyetemről és állást kaptak például egy bányánál, pillanatok alatt magukévá tették ezt a rendszert − felforrt a vérem, amikor végignéztem, hogy a taknyos kis sárgacsőrű kölyök milyen villámgyorsan ráébred, hogy neki most már van ám egy társadalmi pozíciója, teljesen függetlenül a tudásától és az emberi értékeitől, és a többi senkiházitól ellesve ezt a tónust, szépen mondja: "Na, mit akarsz?" − egy idős munkásnak! Ez egyszerűen kiborító volt! És senki nem mert viszszavágni! − No, hát én aztán sokat háborúztam a tegezés kérdése körül.

Akkoriban volt az úgynevezett arany-krízis: eltűnt az üzletekből az aranyékszer. Ha nagynehezen hozzá is lehetett jutni, toronymagas ára volt, és csak szaladt az ára hétről hétre feljebb, egyre feljebb. Mi fiatal

házasok voltunk; az esküvőnk idején volt már karikagyűrűnk, de amikor a húgomék esküdtek, már nem lehetett kapni − odaadtuk akkor a miénket, hadd legyen nekik is. Nekünk így nem volt gyűrűnk − pedig a feleségem eléggé ragaszkodott a hagyományokhoz és vonzódott a szimbólumokhoz, úgyhogy engem is eléggé bántott a dolog. A feleségemnek volt egy kis megtakarított pénze, megkért, hogy menjek be Kolozsvárra és próbáljak hozzájutni egy pár aranygyűrűhöz, még ha áron felül is:

− Siess, menj és próbálj szerezni, amíg nem lesz még drágább!

Jó, persze − de hát mikor menjek? A vasárnap lenne a szabadnapom, amikor mehetnék − de dolgoznom kell minden vasárnap! Éppen péntekre esett a fizetés − pont jó lesz: zsebemben a pénz, szólok a főnökömnek és bemegyek Kolozsvárra!

Megyek a szektor-főnökömhöz. Magyar gyerek volt, egy Szováta melletti faluból való, földim, velem egyidős, Barta Vili. Barátságos hangnemben érintkeztünk − de a hivatali szobájában mindig tisztelettel szóltam hozzá, ott megtartottam a három lépés távolságot. Nem szerettem különben: az a fajta ember volt, aki feltétel nélkül behódol, és az előmenetel érdekében bárkin képes keresztülgázolni.

− Főnök − mondom neki −, szükségem lenne a vasárnapra, mert szeretnék bemenni Kolozsvárra − és előadom neki a helyzetet.

− Szó sem lehet róla − azt mondja. − Tudod jól: most volt fizetés, vasárnap hatalmas kiesések lesznek! Szükség lesz rád, nem mehetsz!

A fizetés utáni napokban a bányászok keményen isznak. Ebből még hét közben is rengeteg kiesés származik: fizetésnap után képtelenek munkába állni. És ezt általában jóindulatúan elnézik nekik. Rólam persze jól tudták, hogy nemigen iszom, részegség miatt nem maradok el a munkából − hát akkor majd ugye én állok helyt a részegek helyet is! Szóval tulajdonképpen a megbízható, komoly munkások kárára hagyják zülleni a bandát!

− Nézze, főnök − mondom neki. − Az első három vasárnapon itt voltam. Úgyhogy nekem ehhez a szabadnaphoz nemcsak jogom van, hanem mindenhogyan meg is érdemlem! És egyáltalán: nagyon elegem van már belőle, hogy a főnökeink a megkérdezésünk nélkül rendelkeznek a szabadnapjainkról, és minden jogunkról! Hogy képzelik ezt tulajdonképpen? Ha ezt a vasárnapot most nem kapom meg, én nagyon keményen fogok visszaütni!

Ekkor lépett be a mesterem, egy moldvai román:

− Mi van, miről van szó?

− Hát arról, hogy a Hosszú vasárnap Kolozsvárra akar menni, pedig tudod te is hogy mi a helyzet vasárnap!

− Uram − azt mondja a mesterem Vilinek −, engedje el ezt az embert! Ezt ahányszor hívtuk, annyiszor jött, és soha nem volt vele probléma! − És hozzám fordul: − Menj csak Stefi, végezd a dolgodat, majd hétfőn bejössz!

Nem vártam meg, míg kétszer mondják. Az írásbeli kérésemet letettem a szektor-főnök asztalára, sarkon fordultam és mentem. Egyenesen Kolozsvárra.

Következő héten éjszakás voltam, hétfőn este mentem be. Savanyú képpel, leforrázva fogad a mesterem:

− Stefi − azt mondja restelkedve −, az az újság, hogy igazolatlan napot kaptál − −

És előadja a történteket: Barta Vili fel telefonált az igazgatónak, azt mondta neki, hogy a mesterem bátorított, menjek csak nyugodtan Kolozsvárra − erre az igazgató szombaton felhívatta a bányából a mestert, büntetésből tíz százalékot levont a béréből, nekem meg beíratta az igazolatlan napot.

− Jó − mondom −, rendben van. Velem ezzel be is fejeztétek. Mert én többet vasárnap nem jövök be!

− Nézz körül, hogy mit tudsz csinálni − azt mondja a mesterem −, én sajnos már nem segíthetek. Torkig vagyok, utálom az egészet; de tehetetlen vagyok: kezem-lábam megkötve. Sajnálom és szégyellem a dolgodat, de nem tehetek már semmit érted.

− Nincs semmi baj − mondom neki −, tudom, hogy te nem vagy hibás!

Műszak után felmentem Barta Vilihez.

− Mondd, mit akartok velem? − mondom neki. Most már letegeztem, az irodájában is. − Tényleg igazolatlan napot akartok adni?

− Te − azt mondja −, nincs más megoldás! Ki voltál írva vasárnapra, és te nem jöttél; mi mást tehetnék? Csinálj egy kérvényt, vidd fel az igazgatóhoz, ő, ha akarja, utólag is kihúzhatja a nevedet a vasárnapi listáról, megmásíthatja az intézkedését, de én nem csinálhatok semmit érted!

Gondolkoztam a dolgon − és tényleg meg is írtam a kérvényt. Az

írott; papír mégis dokumentum, hivatkozhatok rá később! Megírtam − és vittem fel az igazgatónak.

Ion Vasilescu volt a bányaüzem igazgatója − egy szemellenzős, süket alak, aki csak felfelé néz, maga köré soha. Az volt az ambíciója, hogy ő "kemény kézzel vezet" − szépen meg is utáltatta magát a bányászokkal.

Az előszobában megállított a titkárnője. Azt mondta, hogy az igazgató most nem ér rá, hagyjam csak ott a kérvényemet.

− Sajnos − mondom neki − nem hagyhatom itt. Mert az ügyem nem tűr halasztást. És személyesen akarok beszélni az igazgatóval, mert tudnom kell a válaszát. Ha nem hajlandó fogadni, akkor erőszakkal fogok bemenni hozzá!

Ismert jól a titkárnő − de most csodálkozva megnézett. Beperdült az igazgatóhoz − és fél perc múlva jött: az igazgató fogad.

Bementem. Letettem Vasilescu elé a kérvényemet, és vártam, hogy elolvassa.

− Hogy is hívnak? − azt mondja.

Mondom a nevemet. Bár ott állt a papíron is, kézírással, de olvashatóan.

− Na, tudod mit? A javadra döntök! Mert jót hallottam rólad is, az öcsédről is: azt mondják, jó munkások vagytok. Ezért az egyért most visszavonom az igazolatlan napodat. De jól jegyezd meg: ez volt az első és utolsó ilyen eset!

Rettenetesen felháborított ez a hang, elöntött az indulat. Azt válaszoltam neki:

− Figyelj rám, igazgató úr! Mondd meg nekem, milyen alapon engeded meg magadnak, hogy a munkást, aki tisztelettel szólít meg téged, letegezd? Minek érzitek ti magatokat, mondd? Kivételezett burzsoák vagytok, vagy netán rabszolgataró urak, mi pedig a kiszolgáltatott rabszolgáitok? ! Már csak az hiányzik, hogy már úgy is szólíts: "Na, te rabszolga!" Hát vedd tudomásul: mától kezdve ha te letegezel engem, én is tegezni foglak!

Ion Vasilescu nem kapott levegőt. Folytattam:

− Ami pedig a vasárnapi munkát illeti, az a véleményem, hogy amit csináltok, az törvénytelen. Ez már önkény, erőszak, kimeríti a törvénysértés fogalmát, és sérti a román állam alkotmányát is!

Az igazgató nagy nehezen visszanyerte a hangját:

− Tévedsz − azt mondja. − Nekem hivatalos felhatalmazásom van, hogy bármikor behívjalak, és amennyiben nem veted alá magadat az utasításomnak, igazolatlan napot adhatok. Három igazolatlan nap után pedig felbonthatom a szerződésedet!

− Igen? − mondom. − Ha tényleg így van, akkor a te felhatalmazásod törvénytelen és törvénysértő! A főtitkár a XI. kongresszuson világosan elmondta az egész nemzet előtt: az állami vállalatok véget kell vessenek a munkások erőszakos túldolgoztatásának. Azt mondta: sem a pártvezetés, sem a felső állami vezetés nem kívánja a munkásságtól, hogy a vasárnapi és ünnepnapi munkaszünetét feláldozza, hanem mindössze fegyelmet kíván, és önként, öntudatból vállalt áldozatokat. Hogy fest emellett, hogy itt vasárnap is, ünnepnap is, de még május elsején is erővel munkára kényszerítitek a bányászokat?! Igazgató, a legjobb lesz, ha én most szépen elengedem a fülem mellett a fenyegetődzésedet. Tekintsük úgy az egészet, mint tévedést, vagy mintha el sem hangzott volna. Ha pedig mégis megpróbálnál igazolatlan napokkal dobálódzni, számolnod kell a következményekkel. Vigyázz, nehogy keményebben is összekoccanjunk! És ne becsüld alá az erőmet, mert előfordulhat, hogy te húzod a rövidebbet!

Attól kezdve az igazgatóval szépen tegeződtünk. A nyilvánosság előtt is! Fogcsikorgatva tűrte. Persze már akkor hallotszott innen-onnan, hogy én nem vagyok normális, sült bolond vagyok − hát hogy képzelem, hogy egy IGAZGATÓT letegezzek, csak úgy! Nem érdekelt, beszéljenek, amit akarnak.

Vasárnap pedig nem dolgoztam többé.

76 őszétől egészen a sztrájk kitöréséig, 77 augusztusáig egyfolytában próbáltak rávenni, hogy fogadjam el a vasárnapi munkanapot. Hol ígérgetéssel, szép szóval, hol meg csúnya szóval, fenyegetéssel, zsarolással, a legkülönfélébb módokon piszkáltak − de én hajthatatlan voltam. Most már nem az igazgató intézkedett személyesen, hanem a szektorfőnökömet és a helyettesét állította rám. Kényes volt a helyzet számukra is, majdhogynem veszélyes: a munkások egyre gyakrabban kezdték emlegetni a nevemet. "Mi hülyék vagyunk, gyávák, velünk azt csináltok amit akartok − bezzeg Hosszú mer, nem jön be vasárnap, mégsem mertek hozzányúlni!" − ez ment már széltében-hosszában, és a főnökök komolyan megijedtek ettől a

hangtól: mi lesz, ha az ellenállás kiszélesedik?

Egyebek mellett volt egy ilyen próbálkozásuk is: a szektor-főnököm helyettesét küldték rám, hogy térítsen jobb belátásra, győzzön meg, vagy tömje be a szájamat. Bánáti fiú volt Ion Zuba, elrománosodott szerb, agyafúrt fickó − felületesen ismertem már korábbról. Hazafelé indultam egyszer műszak után, és mellémszegődött − habár az ő munkaideje még nem ért véget. "Véletlenül" utolért, a vállamra tette a kezét:

− No, Stefi, hogy s mint vagy? Régen láttalak!

− Köszönöm − mondom −, jól vagyok, nagyon jól.

− Család? Gyerekek?

Így eldiskuráltunk, ha kissé egyoldalúan is. Kiértünk közben a városba − azt mondja akkor a "barátom":

− Te, gyere, igyunk meg valahol egy konyakot! Szeretnék egy kicsit elbeszélgetni veled!

Fáradt is voltam, jobban szerettem volna egyedül lenni − meg eléggé ki is lógott a lóláb: nyilván nem az önzetlen barátság vezeti a gyereket!

− Nézd, Jani − mondom neki. − Hogy te engem meghívsz egy konyakra, az már magában is sokat elárul. Te valamit akarsz tőlem, céljaid vannak velem! Mert amúgy te jobban szereted, ha inkább téged hívnak meg! Tudod mit? Nyugodtan mondd el konyak nélkül, amit mondanod kell. Meghallgatlak így is!

− Stefi − azt mondja −, én igazából nem is nagyon ismerlek téged! Éppen ezért: gyere, tényleg igyunk meg egy konyakot!

− Rendben − mondom −, de én fizetem az enyémet, te a tiédet. Csak ezzel a feltétellel megyek! Majd aztán ha összebarátkoznánk, megvendégelhetjük egymást!

Be is ültünk valahová, felhajtottunk egy konyakot. Ion Zuba nagy odaadással beszélt, széles, megjátszott "őszinteséggel" − nyilván felmérte, hogy valóban nem is ismer még, nem árt, ha körültekintően jár el.

− Nézd − azt mondja −, ne butáskodj, ne gyerekeskedj! Ne húzz ujjat velük! Vedd észre: széllel szemben pisilsz, rád jön vissza minden! Náluk a kenyér, náluk a kés, te itt hiába ugrálsz! Fogadd meg inkább a jó szót! Megmondom neked nyíltan, minek is tagadnám: az igazgató kért meg, hogy beszéljek veled. Annyiról van csak szó: fogadd el

szépen a vasárnapi munkát, és ne lármázz tovább. Hiszen láthatod, hogy nem éri meg! Na, áll az alku? Mert ha igen: tudnánk neked egy megfelelő beosztást, egy kényelmes munkahelyet. Csapj a markomba!

Ez a híres szalámi-taktika román változata: ha egy kemény gyerekkel sehogy nem boldogulnak, megkínálják egy pozícióval, jó távol a munkától − hát ki tud ennek ellenállni? Abszolút fiktív beosztást ajánlottak: felvigyázó lehettem volna, akkor mentem volna be és akkor jöttem volna ki, amikor nekem tetszik, és csak annyi a feladatom, hogy lessem az embereket: dolgoznak-e, vagy alszanak, isznak − és persze spicliskedjek.

− Hogy ez pénzben mennyit jelent, azt nyilván nem kell mondanom neked − azt mondja −, magas fizetést, még magasabb prémiumot! No, döntsél hát! Én vállaltam, hogy beszélek veled, és megígértem, hogy meg foglak győzni. Mert tudom, hogy nem vagy buta fiú! Ami eddig volt, azt szépen elfelejtjük, tiszta lappal indulsz, és ne félj, nem lesz semmi probléma! Tehát?

− No − mondom, hát figyelj rám. Rövid a válaszom. Úgy látom, te kész vagy eladni az öntudatodat egy tál lencséért. Az én öntudatom viszont nem eladó. Én munkával szeretném megkeresni a pénzemet. És annyit úgysem tudtok kínálni, hogy ezt a besúgó-szerepet vállaljam. Ezt jegyezd meg a jövőre nézve is, nehogy továbbra is csak feleslegesen fáradozzatok velem. Te tényleg nem ismertél engem − hát akkor most ismerj meg! Én sem ismertelek téged, ezért csodálkoztam azon, amit mondtál. Jó, értem: megbíztak vele − de hogy te ezt vállaltad! Mindegy, melléfogtatok, nem sikerült − kész!

Kifizettem a konyakomat, felálltam és otthagytam Ion Zubát.

A következő hetekben változatlanul nem mentem be vasárnap. Sőt: egyre szélesebb körben piszkálgattam a vasárnapi munka kérdését − ahogy ők mondanák: lázítottam a munkásokat. Tanulságos volt az egész: egyre kézzelfoghatóbban tapasztaltam, hogy azért ők is félnek és sokmindenben óvatosak, nem mernek rögtön lecsapni − tehát igenis van játék-lehetőségem! Csak ügyesen és bátran kell élnem vele!

Körülbelül öt héttel később újra előkerült Zuba. Most egy ilyen ajánlattal:

− Nézd, István − azt mondja −, nem kell hogy bejöjj vasárnap! Csak egyetlen dolgot kér az igazgató: hogy ne HANGOZTASD úton-útfélen a véleményedet, ne feszegesd nyilvánosan a vasárnapi munka

ügyét! Majd amikor a vasárnapra behívottak névsorát felolvassuk, NE mondd azt, hogy te nem jössz! Aztán nem kell hogy gyere, maradj otthon és nem lesz semmi bajod, csak MONDJÁL IGENT! Mindössze ennyit kér az igazgató!

Hát ezen már nevetnem kellett!

− Na, hát ez gyönyörű − mondom −, szóval már ennyiben is kiegyeznétek! No figyelj jól rám: ne kockáztassátok, hogy a nyilvánosság előtt mondjak nemet, sőt, még meg is magyarázzam az álláspontomat a nyilvánosság előtt! Ha ezt mégis kiprovokálnátok, ne mondjátok majd, hogy én kerestem az alkalmat a lázításhoz, mert azt csakis ti erőszakoltátok ki!

− Te − azt mondja, majdnem őszinte döbbenettel −, te nem vagy normális? ?

− Erről nem kívánok vitatkozni veled, tekintsetek, aminek akartok. Én csak azt akarom, hogy tudomásul vegyétek: ÉN NEM DOLGOZOM VASÁRNAP!

Azért is megkérdeztek a nyilvánosság előtt!

Ez a szertartás mindig pénteken zajlott, műszakváltás idején, a gépteremben, mindnyájunk jelenlétében: bejelentették, hogy vasárnap dolgozunk − és felolvasták, hogy kiket hívnak be. Akiknek a nevét mondták, annak utána alá kellett írni az ívet, hogy tudomásul vette. Ezen a pénteken Zuba maga olvasta fel a névsort. De most − a szokástól eltérően − jelen volt az igazgató is, kicsit távolabbról figyelt, a párttitkárral és a szakszervezeti főnökkel együtt. Sorra kiáltotta Zuba a neveket − és az enyémet is:

− Hosszú! Jössz vasárnap dolgozni? Gyere, írd alá! És minden szem rámszegeződött.

Szólnom kellett.

− Csak megismételhetem, amit már korábban is érthetően megmondtam: NEM JÖVÖK! És kijelentem, egyszer s mindenkorra: ÉN NEM DOLGOZOM VASÁRNAP! Figyelmeztettelek benneteket, hogy ha kerülni akarjátok a nyilványos botrányt, ne kérdezzetek meg; ha most mégis a nyilvánosság előtt kellett nemet mondanom, annak egyedül ti vagytok az okai: azért nem jövök vasárnap dolgozni, mert az erőszakoskodásotokat törvénytelennek tartom! És ha már itt tartunk, hozzáfűzöm azt is: a névsor aláíratása csak arra szolgál, hogy ha egy vasárnapon baleset történne a bányában, ti az aláírt névsorral

takaródzhassatok: "az áldozat aláírta, hogy önként megy le a bányába!" Mert az aláírások fölött az áll: "saját kérésemre, saját felelősségemre" − ezt most legalább megtudták azok is, akik eddig lusták voltak elolvasni! Köszönöm a figyelmeteket!

Úgy maradtak, tátott szájjal.

Ahogy aztán egy kicsit felocsúdtak a döbbenetből, az igazgató, a párttitkár és a szakszervezetis is úgy pattant fel, mintha vipera csípte volna meg őket.

Ez 77-ben volt már, nem sokkal a nagy összecsapás előtt.

Akkor még nem sejtettem, hogy ezek az első összekoccanások milyen hosszú és keserves történet nyitányát jelentik nekem.

"Ceauçescu és a bányászok"

1977. augusztus 1-én kirobbant a nagy Zsil-völgyi bányász-sztrájk.

A megmozdulás közvetlen kiváltó oka az volt, hogy a kormány a bányászok megkérdezése nélkül úgy határozott: egy egész sor addig érvényben volt kedvezményt megszüntet. Megváltoztatták például a munkaidőt: a sztrájk előtti időkben 6 órát dolgoztunk − ezt a kedvezményt annak idején éppen a párt kezdeményezte; kevéssel a sztrájk előtt viszont ismét visszaállították a 8 órás munkaidőt. A bányászok nyugdíjkorhatárát 50 évről 55 évre változtatták. A rokkant bányászok nyugdíjpótlékát, az úgynevezett harmadik fokozatú nyugdíjat máról holnapra eltörölték − az érintetteket mindenfajta orvosi vizsgálat és egyedi elbírálás nélkül egyszerűen értesítették$_s$ hogy a továbbiakban nem fogják kapni a pótlékot. És így tovább. Hozzá kell tennem, hogy a helyzet már a kedvezmények megvonása nélkül is olyan volt, hogy komoly kockázatot jelentett még tovább terhelni − a fokozott feszültséget valóban nem is bírta már el: spontán módon kirobbant az ellenállás.

A hirtelen támadt mozgalom csaknem az egész Zsil-völgyi bányavidékre kiterjedt, futótűzként, pillanatok alatt. A megmozdulás központja Lupény volt − ahol a bányászok mozgalmának jelentős hagyományai voltak már: 1929-ben ugyanitt robbant ki az a híres sztrájk, amelyet aztán csendőr-sortűzzel fojtottak vérbe.

A mi bányánk, a dulzsai üzem egyike volt a ritka kivételeknek, nálunk csend volt. Amikor elsején, hétfőn reggel elindultam dolgozni, hallottam ezt-azt, hogy Lupényban sztrájk van, meg egyebek − de nem egészen hittem el, hogy komoly dologról lenne szó. Csak amikor a sportpályához értem, és láttam, hogy rendkívüli a nyüzsgés és az izgalom, egyik helikopter száll le a pályára, a másik száll fel − akkor kezdtem megérteni, hogy ez már tényleg nem tréfa. A Zsil völgyében normális körülmények között ritka madár a helikopter, különösen a Központi Bizottság helikopterei, márpedig ezek azok voltak − no, itt most valóban történik valami!

Beértem a bányához, mindenütt izgalom, szaladgálás − de hiteles információ semmi. A főnökök persze igyekeztek cáfolni és félremagyarázni a híreket, és próbálták minél jobban elterelni az

emberek figyelmét az eseményekről, nehogy csatlakozzanak a lupényi sztrájkhoz − a kérdéseimre senki nem felelt.

− Jó − mondom a mesteremnek −, akkor én most átmegyek Lupényba, megnézem hogy mi van!

− Nem mész sehová, hanem indulsz a műszakba! − és megfenyegetett. Hogy velem éppen elég baj volt már eddig is, ha most elmegyek, akkor ez lesz, meg az lesz.

− Nézd, Costica − mondom neki −, engem nem érdekelnek a fenyegetéseid. Elmegyek, mert úgy érzem, hogy ott a helyem!

És otthagytam. Mentem a buszállomásra, felültem egy buszra és elmentem Lupényba.

A dulzsai bánya húsz kilométerre van Lupénytól − de nem volt könnyű utam, mert az egész Zsil völgye megindult Lupényba. A bányászok teherautókat szereztek, autóbuszokat és vonatokat térítettek el, és mindenhonnan özönlöttek a sztrájk központjába.

Reggel kilencre értem a városba. Hatalmas tömeg, és óriási nyüzsgés! Szolid számítás szerint összefuthatott vagy 30-35 ezer ember Lupényban − nem akarok túlozni, ezért mondok csak ennyit. Ez az emberáradat a bányaüzem udvara felé áramlott: ott volt a sztrájkolok gyülekezőhelye, nagygyűlése.

Ami azonnal feltűnt, amint leszálltam a buszról és a többiekkel sodródva elindultam a bánya felé: a Securitate. A Securitate, a Securitate, a Securitate − MINDENÜTT a Securitate! Nem volt nehéz felismernem a szekusokat: sötét szemüvegekkel és egyéb leleményes módszerekkel sikerült teljesen feltűnővé álcázniuk magukat. Behúzott farokkal ténferegtek a tömegben, vagy lehajtott fejjel álldogáltak a falnak dőlve − passzívan és ijedten várták a fejleményeket. Teljesen tehetetlenek voltak! Mert olyan spontán módon és olyan hirtelen robbant ki ez a sztrájk, hogy a hatóságokat tökéletesen készületlenül érte! A munkások, a bányászok meg egészen átalakultak: izgatott, boldog arcok mindenütt, mindenki tele felszabadult aktivitással − nagyon, nagyon meglepődtem a látványtól!

A bánya hatalmas udvarát zsúfolásig megtöltötte a tömeg. A farakások és a betonépületek tetején is álltak, ellepték a bányagépeket, fürtökben csüngtek a csővezetékeken és a fákon is. A beton-giréta lapos tetején foglalt helyet a sztrájk vezetősége − mindenki szeretett volna a giréta közelébe kerülni, de ez nemigen sikerülhetett, mert már

mozdulni sem lehetett. És persze hangzavar. Kórusban kiabálták: "Lupény 29!" , és olyan hangokat is lehetett hallani, hogy "meg kéne élve nyúzni őket!", és "föl kéne akasztani őket a nyelvüknél fogva!" − de igazából azért nem nyúltak senkihez. Igaz, hogy a szekusok a bányaudvarra már nem mertek bejönni, féltek, hogy valóban kitörhet a lincshangulat. Pedig ahol fel is ismertek egyet-egyet közülük, csak leköpdöste őket a tömeg, tettleg nem bántalmazták egyiket sem.

De amitől én a legjobban meglepődtem, az a magyar forradalom emlegetése volt. Korábban ilyesmit soha nem hallottam, most meg széltében-hosszában hallatszott: "azt kell csinálni, amit a magyarok csináltak 56-ban!" − és nem csak magyarul, hanem ugyanúgy románul is, románoktól! Meg kellet értenem, hogy így élt a magyar forradalom parazsa a hamu alatt, a Zsil-völgyi bányászok lelke mélyén, több mint húsz éven át, soha ki nem mondva, mégis mint tiszta eszmény és példa!

Körbejártam a bányát, kerestem, hol tudnék bejutni az udvarra. Nem ismertem a sztrájk vezetőit, a távolból alig is láttam, hogy kik mozognak középen, de a felszerelt megafonok alapján annyit ki tudtam venni, hogy a beton-giréta tetején van a törzskar. Körbejártam a kerítéssel körülvett bányaközpontot, és végül hátul találtam egy bezárt kaput. Átmásztam a hatalmas vaskonstrukción − és ott voltam a beton-giréta közelében, a megmozdulás fészkében.

Ahol aztán lassan tájékozódni tudtam a részletekről is. A hétfői nap nagy része azzal telt el, hogy a vezetőség a teljes tömeg részvételével összeállította és 14 pontba foglalta a bányászok követeléseit. A három vezető, Constantin Dobre bányász, Jurca mérnök, és egy nő, az ifjúsági szervezet egyik aktivistája felváltva olvasták fel egyenként a pontokat a mikrofonba, hogy aztán bárki hozzászólhasson, a sztrájkolok alaposan mérlegelhessenek és megvitathassanak minden egyes mondatot és szót − nagyon hosszú időbe telt, amíg a végleges szöveg kialakult. A legelső követelés a földalatti munkások munkaidejének újbóli lecsökkentése volt 8 óráról 6 órára. Második pont volt az 50 éves nyugdíjkorhatár visszaállítása. Harmadik pont: A rokkant bányászok nyugdíjpótlékának visszaállítása. A negyedik pont követelte, hogy a sajtó, a rádió és a televízió részletesen és tárgyilagosan számoljon be a bányászok sztrájkmozgalmáról. Az ötödik pont a korrupció visszaszorítását követelte az egészségügyi

ellátás terén − ez is nagyon fontos kérdés volt, mivel a romániai élet mindennapjain rákként burjánzó korrupció szinte már megbénította az egészségügyi szolgáltatást. A pontok sorrendjére ma már nem emlékszem hibátlanul, de néhány tételt még fel tudok idézni: követeltük a bányavidék élelemiszerellátásának javítását, követeltük, hogy teremtsenek munkalehetőséget a bányászok családtagjainak, a nőknek és az iskolából kikerülő gyerekeknek, követeltük, hogy építsenek egy új kórházat, mert a régit a felduzzadt népesség kinőtte már, különösen, ha a nagyon magas baleseti statisztikát is tekintjük − és így tovább, végig ebben a szellemben.

Itt talán némi magyarázattal kell szolgálnom. Hangsúlyoznom kell, hogy ez a sztrájk spontán módon, minden előzetes tervezés és irányítás nélkül robbant ki. A "vezetők" olyan értelemben voltak a sztrájk vezetői, hogy utólag mintegy felelősséget vállaltak azért, ami már nélkülük is kirobbant, élére álltak egy már megindult folyamatnak. Mégis sokat tettek. Mert megértették, hogy valamiféle irányításra, kontrollra és fékrendszerre szükség van − másképpen csak elszabadulnak az indulatok és értelmetlen vérontásba torkollik a nekilódult mozgalom. Olyan emberek voltak ezek, akik felfogták, hogy itt nem csak a lehetőségek nagyok, de a kihívott veszély is óriási: végső esetben még orosz beavatkozásra is sor kerülhet, országos méretű tragédiára, de még valószínűbben arra, hogy a román hatóságok fegyverhez nyúlnak és halomra lőnek mindnyájunkat, romba döntve minden szép reményt − és akkor ezek a nagyszerű emberek előálltak, és félretéve minden személyes meggondolást, hozzáláttak, hogy a józan politizálás medrébe tereljék az eseményeket és megpróbálják vértelen győzelemre vinni az ügyünket. így voltak ők vezetők: a saját tiszta szándékaik és a felkelt tömeg kinyilvánított bizalma alapján.

Ha emlékezetem nem csal, még a hétfői napon a helyszínre érkezett Ilié Verdet a kíséretével. Verdet a Központi Bizottság titkára volt és az államtanács elnöke, egyébként valamilyen rokona is Ceauçescunak. És ráadásul ő volt az, akit a Központi Bizottság külön megbízott a Zsil-völgyi bányavidék ügyeinek általános referenciájával − egyszóval a mi teljhatalmú gazdánk volt. A későbbi években veszített a hatalmából, kegyvesztett lett, miniszterré bukott, nemrégiben még onnan is leváltották − akkoriban viszont még mérhetetlenül nagy úr volt.

Elkísérte az akkori bányaügyi miniszter, Constantin Babalu, és már Lupényban csatlakozott hozzá a helyi pártbizottság titkára, Clement Negruc, valamint a lupényi polgármester, Ginea. Megérkezett Verdet, és nagy dérrel-durral kijött a bányaüzembe, hogy most majd ő rendet teremt − mire a sztrájkoló bányászok a másik három úrral együtt egyszerűen letartóztatták. Annak rendje és módja szerint letartóztatták mind a négyet! A Securitate orra előtt − a szekusok ott álltak tétlenül, erőtlenül, tehetetlenül!

Igen, ez hatalmas élmény volt − és nagy tanulság. Pontosan fel lehetett mérni: amikor kirobban egy munkásmegmozdulás, egy komoly kollektív akció, a Securitate bénán áll. Mert ők csak az elszigetelt egyéni harccal képesek szembeszállni. Sőt, tovább megyek: az egyes emberek közül is csak a gyávákon tud uralkodni a Securitate.

Verdet szemébe vágták: − Te jöttél ide tárgyalni? Veled mi nem tárgyalunk! Te félrevezetted az egész pártot, félrevezetted az egész állami vezetést, és nekünk is egyfolytában csak hazudtál! Veled nincs miről tárgyalnunk!

Ebből értettem meg én is: a sztrájkolok vezetői magával Ceauçescu-val akarnak tárgyalni, ki akarják kényszeríteni, hogy a főtitkár személyesen jöjjön le és tárgyaljon velük.

A négy fogolynak egy kis őrbódét jelöltek ki ideiglenes börtönül − bányászokból alakult őrség kísérte őket oda, keresztül a sűrű tömegen. Az őrök tényleg mindent megtettek, hogy a letartóztatottakat megvédjék a munkások haragjától, de persze nem járt teljes sikerrel az igyekezetük: Verdet ruháját kissé megtépték az úton, egy-egy ember kiugrott a tömegből, és ha hozzá tudott férni, behúzott neki egyet − elég csapzott állapotban vergődött el a kis csoport az őrházig.

Ez a kis faépület annyira pici volt, hogy alig fértek el benne négyen. A bányászok fejszenyéllel beütötték az ablakát, hogy kapjanak elég levegőt a foglyok, mert elég meleg nyár volt − így legalább behallatszott kintről a szitkok özöne is. A fogságuk napjai alatt nem kaptak egyebet, csak vizet, meg azt a fekete kenyeret, amit mi is ettünk: − Na kóstoljátok csak meg, ilyen kenyérrel etettek ti minket! − olyan volt mint a sár, keletlen, ehetetlen ragacs.

Constantin Babalut később elengedték − őt kevéssel előbb nevezték ki bányaügyi miniszternek, nem is igen tájékozódhatott még a bányászok helyzetéről, személyes felelősség nem terhelte tehát. De a

másik három maradt − ott kucorgott a három beijedt rab a házikó padlóján nappal és éjjel, rágcsálták a kenyérnek becézett kutyaeledelt, és rémülettel hallgatták a hatalmas népgyűlés félelmetes zajait.

Ceauçescu főtitkár épp a tengerparton volt ezekben a napokban, Neptunban, a gyönyörű üdülőjében, és egy amerikai delegációval tárgyalt, egy elég magasrangú amerikai küldöttséget fogadott. Ott is éppen kipattant egy kis botrány: népes nyugati csoportok érkeztek, kellett nekik a hely − mire a belföldi turistákat minden magyarázat nélkül kilakoltatták a szállodákból, egyszerűen utcára tették őket. Ez különben nagyon jellemző eset: a román rendszer nyugati valutáért bármire képes. No, a hajléktalanná vált román turisták felháborodásukban csaptak egy kis lármát, rögtönöztek egy tüntetést a főtitkár üdülőjének az ablakai alatt − de hát ez nem jelentett megoldhatatlan feladatot a Securitatenak.

Ebben a helyzetben kapta meg a főtitkár az értesítést, hogy a Zsilvölgyi bányászok várják. És a Securitate tájékoztatta a részletekről is, megmagyarázták neki, hogy Lupényban nélkülözhetetlen és halaszthatatlan a jelenléte. Ceauçescu azonban nem akarta elhinni, hogy a helyzet valóban komoly. És különben is: hogy hagyja ott az amerikai delegációt, ráadásul egy felbolydult, tüntető városban? Úgy gondolta, a Zsil völgye most ráér − és óráról órára halogatta az ügyet.

A sztrájkolok türelme viszont fogytán volt már. Amikor a főtitkár csak nem jött, úgy határoztak, hogy egy nyolcfőnyi őrség kísérje a fogoly Verdet-et a városi Kulturális Központba, ahonnan egy különvonalon hívni lehet a neptuni üdülőt: beszéljen Verdet Ceauçescuval. Az őrségnek meghagyták, hogy csevegésnek helye nincs, csak egyetlen pucér mondatot mondhat Verdet, mindössze annyit, hogy a főtitkárnak ide kell jönni − és ezzel vége a beszélgetésnek.

Így is történt.

− Ceauçescu elvtárs, kérem azonnal jöjjön, mert nagy baj van! − ennyit mondott Ilie Verdet, még most is félelemtől elváltozott hangon.

A főtitkár persze nem elégedett meg ennyivel, követelte a bővebb magyarázatot − de az őrség vezetője kitépte Verdet kezéből a telefonkagylót. Még lehetett hallani Ceauçescu hangját, a kiáltásait: "Verdet! Verdet!!!" − de választ már nem kapott, a bányász visszatette a kagylót, bontotta a vonalat:

− Ennyi!

Ebből Ceauçescu végre megértette, hogy Verdet nincs szabadlábon. És hogy azonnal utaznia kell. Mert a Securitate jelentései nem túloztak: a helyzet végzetesen komoly. Faképnél hagyta az amerikai delegációt, beszállt a helikopterébe, és meg sem állt Petrozsényig. Petrozsényben a hamarjában összekapkodott kíséretével fekete kocsikba szállt, így jött át Lupenyba. Ion Pacepa volt vele − aki később aztán disszidált − meg még három vezető, akik éppen kéznél voltak. A sztrájk harmadik napján, szerdán érkezett meg, kora délután, egy óra után vagy kettő körül.

Később a román sajtó mint "barátságos munkalátogatásról" számolt be erről az eseményről, minden apró részletéig eltorzítva a történteket − ahogy ez már szokás.

El kell hogy mondjam: a fogadtatás valóban barátságos volt − túlságosan is barátságos. A sztrájkolok a vezetők javaslatára megegyeztek, hogy a főtitkár megérkezésekor a jelszó az lesz: "Ceauçescu és a bányászok! Ceauçescu és a nép!", és amint eljut Ceauçescu a beton-girétához, a bányászok egybegyűlt tömege közakarattal "tiszteletbeli bányásznak" kiáltja ki.

Azt gondolom, hogy a sztrájkolók ezzel a gesztussal mindjárt az első pillanatban olyan öngólt rúgtak, amellyel már eleve elrontották az esélyeiket. Ebben a végsőkig kiélezett helyzetben a főtitkár már kizárólag csak a személyes tekintélye maradékában reménykedhetett, csakis erre alapíthatta a taktikáját − és mi most megadtuk neki a lehetőséget hozzá. Az erőviszonyok alapján komoly esélyünk lett volna − de mindent elrontottunk. Mert naivak voltunk. "Ceauçescu és a bányászok!" − benne volt ebben a gesztusban az az általánosan elterjedt gyermeteg ábránd, hogy a főtitkár tulajdonképpen jót akar, csak hát ugye az alatta lévő vezetők, a második vonal emberei csibészek és szélhámosok, ők még a jószándékú főtitkárt is félrevezetik. Sajnos, azt kell mondjam, hogy még a vezetőink, ezek az igazán okos és derék, bátor emberek is siralmasan naivak voltak.

Amikor befutottak, a fekete kocsisor át akart vágni a tömegen, be akartak jönni egészen a girétáig − de hát ez lehetetlen volt: a sűrű tömeg, még ha akart volna, sem tudott volna helyet szorítani nekik. Ki kellet szállniuk a kocsikból már a bányaudvar kapujánál, gyalog kellet megtegyék az utat a sztrájkolok sorfalai között, testközelben a

fellázadt néppel − nem volt ez éppen nagy távolság, de Ceauçescunak akkor keservesen hosszúnak tűnhetett. Emlékezetes élmény volt látni az arcát: nagyon-nagyon meg volt lepve, sőt: kifejezetten meg volt ijedve. Ide-oda kapkodta a tekintetét, és látszott, hogy nem hisz a szemének. Igen, félelem volt az arcán, rettegés: kelepcében érezte magát. Hallotta, hogy körben a tömeg őt élteti, zengett az egész völgy: "Ceauçescu és a bányászok! Ceauçescu és a nép!" − de azért tudta pontosan, hogy miről van itt szó. És úgy érezhette magát, mint a kutyával, amelyik csóválja a farkát, de azért közben a fogsorát is villogtatja − na hát a főtitkár úr hátán bizony felborzolódott a szőr.

A sztrájk vezetői nem mentek eléje, a beton-giréta tetején várták, a mikrofonoknál. Végre valahára eljutott a girétára Ceauçescu, kezet fogtak vele a vezetők, zúgott a taps és az éljenzés − és akkor ott egyből, kapásból: kikiáltották tiszteletbeli bányásznak − nagyon meg volt zavarodva a főtitkár úr.

Constantin Dobre beszélt a bányászokhoz − nagyon jól, sőt csodálatosan jól, határozott, bátor hangon és kitűnő pszichikai érzékkel. Pontosan le lehetett mérni, hogy minden mondata óriási hatással van az emberekre. Az ünnepélyes aktus után megkérdezte a bányászoktól, hogy mi a javaslatuk: adják-e át most a szót Ceauçescu elvtársnak, vagypedig előbb olvassák fel neki a bányászok követeléseit. A tömeg válasza egyhangú volt:

− Hallgassa meg a követeléseinket! Hallgassa meg a követeléseinket!

Felolvasták akkor a 14 Pontot. Semmiféle kommentárt nem fűztek hozzá, csak felolvasták újból a hangszórókba. A főtitkár is végighallgatta, csendben. Aztán megint Dobre szólt:

− Most pedig, hogy mi már elmondtuk a magunkét, átadom a szót a román nemzet legszeretettebb fiának, Ceauçescu elvtársnak!

A román nemzet legszeretettebb fia átvette a kézi mikrofont, és beszélni kezdett. Teljesen rekedt hangon szólalt meg, az első mondatokat alig lehetett érteni. Azzal kezdte, hogy "ezt nem kellet volna csinálni, elvtársak", "ezt nem ilyen formában kellett volna csinálni, mert ez így szégyen a nemzetre" − és így tovább. Elég zavaros volt, állandóan az volt az érzésem, hogy elvesztette a fonalat, zavarodottan keresi, visszavisszatér az elejére, próbál tapogatódzni a sötétben. Nagyon meg volt keveredve: hol "elvtársak" voltunk, hol

"maguk", hol "ti", képtelen volt kikötni akármelyik megszólítás mellett.

Annyit mindenképpen éreznie kellett, hogy a szemrehányó hang elég barátságtalan fogadtatásra talál − fel is hagyott ezzel, kicsit össze is szedte magát, és rátért a konkrétumra: a követelésekre. Nem ment végig a 14 ponton, a kényesebb passzusokat gondosan elkerülte, és főleg az első pontra koncentrált, a 6 órás munkaidő kérdésére − mert azt hitte, hogy ebben a vonatkozásban lehetősége van némi fölényeskedésre.

− Elvtársak, én ezt az egész ügyet nem értem! Hiszen éppen hogy a párt legfelsőbb szervei dolgozták ki a 6 órás munkaidő tervét, emlékezhettek rá, hogy nem is olyan régen épp a párt Központi Bizottsága javasolta, hogy a föld alatt dolgozó bányászok munkaidejét, tekintettel a nehéz munkakörülményekre, csökkentsük le 6 órára. Ez meg is történt. És utána kik voltak, akik újra visszakérték a 8 órás munkaidőt? Éppen ti voltatok! Hát akkor most miért panaszkodtok?!

Azonnal megkapta rá a választ:

− Nem mi kértük! A tolvajok kérték, a banditák! − Zengett az egész udvar, kórusban üvöltötték a felháborodott bányászok: − Nem mi, a tolvajok, a banditák!!! A tolvajok, a banditák!!!

Csak Dobre tudta lecsendesíteni valahogy a népet, hogy a főtitkár tovább beszélhessen.

− Jó, hát beszéljük meg a kérdést − azt mondja Ceauçescu úr. − Tárgyaljunk róla akkor. De értelmes emberek módjára tárgyaljunk, mert ha maguk csak kiabálnak, akkor nem jutunk előbbre!

És elkezdte magyarázni, hogy pillanatnyilag nem lehetséges, hogy az egész Zsil völgye egyszerre visszatérjen a 6 órás munkaidőre. Mert ez megoldhatatlan szervezési problémákat hozna. És a jelenlegi létszám nem elegendő a 6 órás rendszerhez. Éppen most, amikor a nemzetgazdaságnak olyan égetően szüksége van a szénre, ez a követelés nem reális és nem teljesíthető. Ezért neki az lenne a javaslata, hogy térjen vissza a 6 órára egyelőre Lupény. Aztán majd később, fokozatosan, lépésről lépésre visszaállhat a többi Zsil-völgyi bánya is.

Mindenki átláthatta, hogy ez hitvány taktikázás mindössze, a főtitkár célja csak annyi, hogy megossza az egységet: leszerelje a lupényi üzem munkásait − a magukra maradt többiekkel majd csak

elbánik valahogy aztán! Ezt a bányászok megértették, és nem ugrottak be a trükknek: − Hat órát, holnaptól, az egész Zsil völgyében! Nem vesszük fel addig a munkát! HAT ÓRÁT, HOLNAPTÓL, MINDENÜTT HAT ÓRÁT!

Ettől aztán Ceauçescu úr roppantul felbőszült. Teljesen szokatlan és elfogadhatatlan volt számára, hogy még a jelenlétében is ellentmondani merészelnek neki, MUNKÁSOK! És dühében itt nagyott tévedett − igen, ez súlyos hiba volt. Úgy viselkedett, mintha a Központi Bizottságban volna, vagy otthon, a kastélyában! Megfeledkezett magáról, és csúnyán elvetette a sulykot:

− Igeen? Nem veszitek fel a munkát?? − és ezt megismételte még kétszer: − Nem veszitek fel a munkát?! NEM AKARJÁTOK FELVENNI A MUNKÁT?! Jó − azt mondja −, akkor majd másképp beszélünk!

Azt hiszem, mindnyájan pontosan tudatában voltunk, hogy körben a hegyek tömve vannak állig felfegyverezett katonasággal és Securitate-alakulatokkal. De hát akkor is! És különben is: a helyzet elég bonyolult és furcsa volt, mert a hegyek gyűrűjében a rabszolgák, ránkszegezett fegyverekkel − de ő maga, Ceauçescu meg legbelül volt, a mi gyűrűnkben! És még egy lényeges körülmény: hogy mi akkor nem féltünk! Velünk akkor nem lehetett így beszélni! Igen, a főtitkár itt nagyon elvétette az erőviszonyokat, ez durva hiba volt − amely talán még az életébe is kerülhetett volna.

A főtitkár szavai után felrobbant a helyzet. A sztrájkoló bányászok egy pillanat alatt átalakultak forradalmi tömeggé. És a dühödt tömegből kirobbant a vad üvöltés:

− Hu, hu, hu!!! Le vele! Ki vele! El innen! Pusztuljon a szarházi!!! − És ez zengett legalább három percen át, megállíthatatlanul!

Ebben a válságos pillanatban megint Constantin Dobre vette át az irányítást. Komor tekintettel végigmérte a főtitkárt, kivette a kezéből a mikrofont, csak ennyit mondott halkan: "Most én beszélek!" − és aztán a tömeghez szólt.

És egy másodszori erőfeszítéssel − mondom: nagyon jól értett a munkások nyelvén, nagyon tudott bánni velük − egy újbóli nekirugaszkodással sikerült megint csendet és fegyelmet teremtenie.

− Nem volt elég türelmetek, hogy végighallgassátok, mit is akar tulajdonképpen mondani a főtitkár−−−

És ezzel sikerült megadnia a lehetőséget Ceauçescunak, hogy korrigáljon, hogy próbálkozzon valami új hangnemmel.

A főtitkár addigra a méregből megint a rémületbe váltott. Megértette, hogy súlyosan hibázott, és hogy életveszélyes helyzetbe került − aki közel állt hozzá, láthatta: falfehér az arca. Meg is próbált korrigálni − de a lélekjelenlétét nem nagyon tudta visszanyerni.

− Most pedig visszaadom a szót újból a főtitkárnak − mondja Dobre − a román nemzet legszeretettebb fiának! − megint így! És újra Ceauçescu kezébe nyomta a mikrofont.

"Nem volt elég türelmetek" − ebbe a mentőövbe kapaszkodott bele az ijedtségtől félholt Ceauçescu: − Igen, látom: nincs elég türelmetek. Egyes elvtársaknak nincs elegendő türelmük, hogy végighallgassák, miről is van szó. Pedig akinek nincs elég türelme, az jobban teszi, ha egy kavicsot tesz a szájába és hallgat − így. Az ördög tudja, honnan kapta elő ezt a nemlétező szólást − népies akart lenni. Ezzel az idétlen, dadogó viccelődéssel indult − egy gyerek is kikacagta volna. Senki sem értette, mit akar a kaviccsal − egyet akart, persze: egy ici-pici időt nyerni, hogy magához térjen valamennyire.

De aztán, ahogy nagynehezen túlverekedte magát a saját kínos viccein, lassan kiderült: felfogta, hogy itt nem babra megy a játék. Felfogta, hogy ezúttal kemény, eltökélt bányászokkal áll szemben, fenyegetéssel semmire sem jut − és engedett.

MINDENBEN engedett! MINDENT megígért! A 6 órás munkaidő azonnali bevezetését mindenütt, a nyugdíjkorhatárt, a nyugdíjpótlékot a rokkantaknak − mind a 14 követelést elfogadta, maradéktalanul! Külön is megígérte − ez nagyon fontos pont volt a listán −, hogy senkinek semmi bántódása nem fog esni, sem a sztrájkolóknak, sem a szervezőknek, vezetőknek − ezt ő személyesen garantálja!

− És ünnepélyesen szavamat adom, mint államfő és mint a párt főtitkára, hogy mindazok az állami és pártvezetők, akiket bármilyen felelősség terhel a Zsil-völgyi viszonyokért, a jelenlegi helyzet kialakulásáért, keményen felelősségre lesznek vonva! Elétek lesznek hozva mindannyian, és ti ítélhettek fölöttük!

Ez olyan ráadás volt már. Önkéntes alapon − mert ezt senki nem kérte. Hogy mi ítélkezzünk a bűnösök felett − nem, ez már túlzás is volt. Azonnal éreztem, hogy ezt pusztán az ijedtsége diktálta.

Mindent, mindent megígért, valamennyi követelésünk teljesítését,

államfői becsületszavával meg is pecsételte az egyezséget − aztán egy könnyed fordulat következett:

− Megígértem, hogy minden követelésetek teljesítve lesz. Akkor most még csak egy dolog van hátra: ígérjétek meg ti is, hogy be fogjátok hozni a lemaradást a termelés frontján! Tudjátok, hogy milyen kulcsszerepe van a szénnek a nemzetgazdaságban, mekkora szüksége van a nemzetnek a munkátokra, ígérjétek hát meg − −

És a bányászok igent mondtak: megígérték, hogy befejezik a sztrájkot, másnap felveszik a munkát és behozzák a lemaradást is − −

Milyen naivak voltunk, Istenem, milyen naivak! Talán az is, hogy az emberek már nagyon fáradtak voltak a harmadik napja tartó étlen-szomjan ácsorgásban − vagy én nem is tudom.

Ceauçescu úr felszabadult képpel, sugározva, szinte győzelmi hangulatban elköszönt − el is hiszem, hogy megkönnyebbülést érzett −, búcsút intett, beszállt a helikopterébe és biztonságos helyre repült, Craiovába. Vitte magával Verdet-et is.

A tömeg pedig feloszlott. A sztrájknak vége volt − az emberek hazamentek.

Elindultam én is hazafelé. Volt miről gondolkodjam az úton. Elég pontosan láttam már akkor is: naivak voltunk, és tulajdonképpen elbuktunk.

reflektorfényben

Nem szeretek szerénytelen lenni, ezért sem szoktam a magam szerepét kiemelni − de az igazság az, hogy a sztrájk napjaiban, Lupényban még valóban nem is volt semmilyen különösebb személyes szerepem. Csak a további események során kerültem olyan helyzetbe, hogy akaratlanul is szerepet kellett vállalnom, ki kellett lépnem a porondra.

A főtitkár látogatását és a sztrájk befejezését követő napon, augusztus 4-én, csütörtökön valamennyi Zsil-völgyi bányaüzem felvette a munkát. Folytatódott a termelés nálunk is, Dulzsán, ahol tulajdonképpen a sztrájk alatt sem állt le egészen. A többiekkel együtt bementem én is dolgozni. Ezen a napon − már a sztrájk utáni legelső napon! − robbant ki a cirkusz Dulzsán is. Azzal, hogy a bányaüzem vezetői kezdeményeztek egy sötét kis akciót: rávették a beépített embereiket, hogy írjanak alá egy nyilatkozatot, miszerint követelik a 8 órás munkaidő megtartását. A provokáció híre azonnal elterjedt az üzemben, és általános felháborodást szült. A pattanásig feszült helyzetben egy sor tettlegességre is sor került: a bányászok egymás után kapdosták el az árulókat és elagyabugyálták őket, néhány patkánynak beverték a fejét, kiverték néhány fogát. Csak utóbb tudtuk meg, hogy hasonló dolgok történtek a többi Zsilvölgyi bányaüzemnél is − mert persze a vezetés nem csak Dulzsán próbálkozott ezzel a trükkel.

A csütörtöki műszak végén feljöttem a bányából. Az öltözőben voltam már, amikor értem szaladt egy munkatársam:

− István, gyere, nézd meg, mivel próbálkoznak megint ezek az aljas állatok! Gyere hamar, a gépteremben összefutott a nép! Valamit tenni kell!

A nagy gépterem már olyan volt, mint egy méhkas, megtelt megvadult bányászokkal, a hangulat pattanásig feszült volt. Az igazgató és sleppje sehol − viszont épp akkor érkezett a párttitkár meg a szakszervezeti vezető, Lupasku és Negru. Eredetileg mindketten munkások voltak, a termelésből emelték ki őket − kézenfekvő volt, hogy ebben a veszélyes pillanatban ezeket lökjék a dühöngő munkások elé. De szóhoz jutni már nem tudtak, és úgy látszott, hogy az ugrásra

kész tömeg pillanatokon belül meg fogja lincselni mind a kettőt.

Nem volt gondolkozási idő, azonnal lépni kellett. Kiálltam, csendet teremtettem, és beszélni kezdtem.

Két célom volt. Először is fegyelmet kellett varázsolni: meg kellett akadályoznom, hogy a nyers indulat szabja meg az események menetét, hogy meggondolatlan tettekkel mindent elrontsunk. Másrészt pedig: vissza kellett verni a vezetés manőverét, biztosítani kellett a sztrájk vívmányainak érvényességét.

Csillapítani igyekeztem tehát a tömeget. Türelmesen megmagyaráztam az embereknek, hogy ha most ezt a két szerencsétlent agyonverjük, azzal csak annyit érünk el, hogy rács mögé kerülünk, de az ügyünk biztosan elveszett. Egyet tehetünk: megmutatjuk a vezetésnek az egységünket, és a fegyelmezett erőnk pozíciójából higgadtan, de határozottan tárgyalunk velük.

Ezután fordultam a két beijedt senkiházihoz. Elmondtam: itt most megint az történt, hogy sárba taposták a főtitkár ígéreteit, csúfot űztek Ceauçescuból, akinek a szava pedig minden állampolgár számára törvény. Egyetlen lehetőségük van: leállítani a törvénytelen akciót és azonnal bevezetni a 6 órás munkaidőt, amelyet a főtitkár a becsületszava pecsétjével biztosított mindnyájunknak.

Azt hiszem, itt meg kell álljak, hogy megmagyarázzak valamit. Aki egy kommunista államban él, annak nagyon kell bánni tudni a jelszavakkal. És nagyon meg kell tanulnia azt a taktikai alapelvet, hogy mindig amit támadunk, azzal kell védekezni. Legcélszerűbb a főtitkár nevét használni pajzsul: Romániában Ceauçescu szentség, a neve fényesen kell ragyogjon a tömegek előtt − ezért a legjobb takaró. Akkoriban nekem már természetesen semmiféle illúzióm nem volt Ceauçescuval kapcsolatban. Mint nagyon sokan mások is, rutinszerűen éltem a módszerrel: az ő neve mögé bújva kértem számon a gyakorlat szörnyűségéit, mintha hinném: ez nem az ő szándékai szerint megy így. − Ma már nem vagyok benne bizonyos, hogy helyes volt-e ez a módszer − de akkoriban a nyomorúságos viszonyok lépten-nyomon rákényszerítettek.

Beszéltem tovább. Beszéltem az emberi jogokról, a munkásság jogairól, beszéltem a túlkapásokról, törvénytelenségekről, a vezetés hozzánemértéséről, nemtörődömségéről, felelőtlenségéről, arról a mélységes érdektelenségről, amellyel a munkások problémáit kezelik

− elég hosszan beszéltem, és a bányászok csendben hallgatták.

A két halálra vált funkcionárius persze kétségbeesetten tagadta, hogy az akciót központilag kezdeményezték volna, és biztosították a bányászokat, hogy mindaz, amit a főtitkár Lupényban megígért, hiánytalanul teljesítve lesz, hétfőtől "természetesen" bevezetik a 6 órás munkanapot is − és így tovább.

Lényegében tehát megnyertem az ütközetet. Ennyi volt az én tulajdonképpeni szerepem.

Ezzel a kiállással viszont most már nagyon is reflektorfénybe kerültem, a vezetők most már kitörölhetetlenül emlékezetükbe vésték a nevemet. A párttitkár és a szakszervezetis, ahelyett, hogy hálásak lettek volna nekem − hiszen jóformán az életüket mentettem meg! −, minden gyűlöletüket ellenem fordították, amiért csatát nyertem. És a történtekről persze nemcsak a bányaüzem vezetőit tájékoztatták, hanem természetesen a Securitatet is.

"a román nép legszeretettebb fiának becsületszava"

Consantin Dobret már két vagy három nappal a sztrájk befejezése után elkapta a Securitate. Egyes értesülések szerint a vulkáni lakásáról vitték el, mások szerint a munkahelyéről, a parosényi bányától, ahol csapatvezető volt. Bevitték a petrozsényi pártbizottságra és kihallgatták.

Ez az akció azonban túlságosan korainak bizonyult: a bányászok akkor még elég éberek voltak, azonnal megtudták a dolgot; egy elég népes tömeg kivonult a pártbizottság székháza elé és zajosan követelte Dobre szabadonbocsájtását. A határozott fellépéssel szemben a Securitate megint csak tehetetlen volt: kénytelen-kelletlen elengedték Dobret.

A kiszabadított vezért a tömeg visszavitte Vulkánba, megszállta a vulkáni Aranykakas vendéglőt, Dobret felállították egy asztalra és beszámoltatták a kihallgatásról. Külön nyomatékosan megkérdezték tőle, hogy bántalmazták-e − mondja meg, ha bántalmazták! Dobre megmondta: nem, tettleg nem bántalmazták. Mondott egy rövid beszédet a bányászoknak − aztán a rögtönzött tömeggyűlés szépen örömmámorba fulladt. Kiszabadítottuk a vezérünket, fényes győzelem! − ezt boldogan megünnepelték, aztán békésen hazamentek.

Csak hát sajnos ez így nem elegendő. Sajnos az erdélyi munkásságban nincs meg az a következetesség és fegyelem, ami egy szervezett politikai akció végigviteléhez szükséges. Továbbra is folyamatosan szemmel kellett volna tartani az eseményeket − de ez már persze elmaradt.

Így aztán az ellenfélnek nem volt különösebben nehéz megszervezni, hogy Dobre-t újból ellopják. Fegyveres Securitate-alakulatok fogták körül a lakását, rátörtek, a család minden tagját elfogták, bepakolták valamennyiüket egy katonai teherautóba és elrobogtak velük Craiovára.

Craiováról nemsokára jött a hír, hogy Dobret "véletlenül" elgázolta egy autó.

Én rengeteget fáradoztam azon, hogy hiteles értesülésekhez jussak Dobre sorsát illetően, sokat utaztam is ezügyben − miközben Dobre

valószínűleg Craiován volt még. Mert a halálhíre nem volt igaz. Romániában hallatlanul nehéz hiteles hírekhez jutni, a rémhírek szövevényében csak rendkívüli utánjárással lehet tájékozódni, és különleges óvatossággal kell mozogni, hiszen úgyszólván minden második ember besúgó − és gyakran a hosszú kutatómunka végén is üres kézzel állunk. Csak jóval később sikerült ráakadnom valakire, aki valóban sokat tudott Dobreről, hitelesnek látszó adatokkal − mindazonáltal BIZTOSAT ma sem merek állítani. Mert személyesen soha többé nem tudtam már találkozni Dobreval.

Úgy látszik, az első halálhír nem volt igaz, bár egészen nem zárható ki ez sem. Valószínűbb, hogy csak imitáltak egy gázolási jelenetet, hogy elterjedjen a halálhír, és közben másodszor is elhurcolták Dobre-t, Craiováról is.

Bizonyos értesülések szerint ugyanis ezután Ploiestiben tűnt fel Dobre. E változat szerint Ploiestiben jelöltek ki számára kényszerlakhelyet, és utánavitték a családját is − így volt legegyszerűbben elkerülhető, hogy a család zajt csapjon. Dobret Ploiestiből naponta vitték be Bukarestbe és este vissza Ploiestibe, mint hozzáértő bányász ő vezette a bukaresti metró építését. De még egy olyan változata is van a történetnek, hogy miközben a métróépítkezésen dolgozott Dobre, este a pártakadémiára járt, a Stefan Gheorghiu főiskolára − beszéltem olyan emberrel, aki állította, hogy személyesen ismeri Dobret a párt-főiskoláról, egy osztályba járt vele. És ez sem teljesen elképzelhetetlen; ha valóban így történt, akkor vagy sikerült annyira ráijeszteni Dobrera, hogy belenyugodott a sorsába, elfogadta a történetnek ezt a szomorú folytatását − vagy, engedve a kényszernek, színleg belement, számításból, fenntartva, de elhallgatva a változatlan meggyőződését.

Hallottam olyan híreket is, hogy évekkel később − talán már a pártfőiskola után? − újra Craiovan látták Dobret. Ott élt, Craiovan, de egy új lakótelepen, ahol nem ismerte senki, ott húzódott meg teljes érdektelenségben, elfelejtve.

De ismétlem: mindez csak találgatás és kombináció − megbízható értesülésünk Dobre sorsáról nincs, és bizonyára soha nem is lesz.

Ami Jurca mérnök személyét illeti, róla hosszú időn keresztül úgy tudtuk, hogy a Petrozsény és Petrilla közötti alagútnál gyilkolta meg a Securitate. így számoltam be erről az amerikai kongresszushoz írott

levelemben is − akkor még nem ismertem a történet sokkal hitelesebbnek látszó változatát. Eszerint valóban így szólt a terv: A Securitate éjjeliőrnek öltözött emberei a Petrozsény és Petrilla közötti alagútnál akarták eltenni láb alól Jurcát − az utólagos "vizsgálat" szerint az "éjjeliőrök" berúgtak, lövöldözni kezdtek és így történt a "baleset". De tévedés történt és végül is nem Jurcát lőtték le, hanem a barátját, egy asztalost. Közismert barátság volt ez, nagyon szerette Jurca mérnök ezt a műbútorasztalost, a petrozsényi bányamérnöki egyetem alkalmazottját, állandóan együtt jártak és nagyon hasonlítottak is egymásra − így történhetett a tévedés.

Amikor a Securitate rájött, hogy elvétette a célt, azonnal lecsapott Jurca mérnökre is, és elhurcolta a Duna-deltába. Ott lőtték agyon Jurcát. Azzal az utólagos váddal, hogy át akart szökni az oroszokhoz. Jól érthető célzás ez arra, hogy szovjet kém lett volna − aminek természetesen semmi köze a tényekhez.

Nyomtalanul eltűnt a Zsil völgyéből Jurca mérnök családja is. Valószínű, hogy ők sem élnek már. Ezt a feltételezést számomra az a körülmény is hitelesíti, hogy ha Jurca feleségét vagy fiát elő tudták volna állítani és vádat tudtak volna kicsikarni belőlük ellenem, szinte bizonyos, hogy bíróság elé állítottak volna és hosszú évekre bezárnak − hogy nem így történt, azt csak úgy tudom magyarázni, hogy akkorra a Jurca-család már nem állt rendelkezésre.

Volt a sztrájknak egy harmadik résztvevője is, egy fiatal nő, az UTC-nek, a román kommunista ifjúsági szervezetnek az egyik helyi aktivistája − sajnos a nevét sem tudom. Róla mindössze annyit sikerült megtudnom, hogy nemrégiben szabadult a börtönből, a legutóbbi amnesztiával.

A sztrájk követeléseiből nagyon-nagyon kevés valósult meg, szinte semmi. És így bánt el a Securitate a bányászsztrájk vezetőivel. Ceauçescu főtitkár a nyilvánosság előtt szavát adta, hogy nem lesz bántódásuk − ennyit ért a román nemzet legszeretettebb fiának a szava.

De nem csak a vezetőket tűntették el. A nagy sztrájk utáni időszakban többezer embert telepítettek ki a Zsil völgyéből. Pontos számot persze senki sem tud, de annyi bizonyos, hogy többezer embert.

"egyetértek a főtitkár politikájával"

Én is közéjük tartoztam.

Elég későn kerültem sorra − ha nem is háborítatlanul, de minden esetre évekig maradhattam a dulzsai bányánál. Nem volt könnyű dolgom: ide-oda helyezgettek, egyre alacsonyabb és megalázóbb munkakörökbe − ezekben az időkben éppen csak vécépucoló nem voltam a bányánál. De azért egészen 1980 májusáig tartottam magam.

A mi bányánk, a dulzsai üzem volt a Zsil völgyében jóformán az egyetlen, amely egységesen, szervezetten nem vett részt a nagy sztrájkban − hanem csak egyéni csatlakozások formájában. Ahogy például én. De mások is, leginkább olyanok, akik éjszakai műszakban dolgoztak éppen, reggel feljöttek és egyenesen belefutottak a sztrájk hírébe − közülük többen egyenesen átjöttek Lupényba és ottmaradtak a sztrájk végéig. De talán éppen ez a körülmény tette lehetővé, hogy minket még jobban megfigyeljenek, mint a szervezetten sztrájkoló bányák munkásait: mi feltűnőbbek voltunk.

Mi sem természetessebb, mint hogy engem is beárultak. Mégpedig már abban a pillanatban, ahogy elindultam Lupényba. Valószínűnek tartom, hogy valakit azonnal utánam küldtek, hogy minden lépésemet kövesse. Mert később kiderült, hogy a Securitate MINDENT tud rólam. Hogy mivel mentem, mikor értem Lupényba, hogy körbejártam kívülről a bányaudvart, hogy melyik kapun mentem be − a legapróbb részletekig! És gondjuk volt rá, hogy az adataikat fitogtassák is előttem. Hogy megrémüljek, hogy elveszítsem a fejemet: "Uram Isten, hiszen ezek MINDENT tudnak rólam!"

Mindjárt pár nappal a sztrájk befejezése után elcsípett a Securitate. Éjszakai műszakon voltam, és utána betértem egy kávéházba − ott elértek és kedvesen meghívtak: menjek be velük egy kis beszélgetésre.

Nagyon fáradt voltam, úgy éreztem, hogy most egyszerűen képtelen lennék végigcsinálni egy kihallgatást. Megmondtam nekik, hogy most én nemigen tudnék felelni a kérdéseikre, azt hiszem, előbb némi pihenésre lenne szükségem; persze ha sürgős a dolog, mondják meg, akkor természetesen megyek, de ha ráérne délutánig, akkor inkább hazamennék előbb és aludnék egyet.

− Jó, hát akkor menjen haza, Hosszú elvtárs − mondja a tiszt, sunyi

iróniával −, remélem, hogy jól kipiheni majd magát!

Megérthettem belőle: pontosan tudja, hogy nem fogok tudni pihenni.

Természetesen képtelen voltam aludni. Nem mondanám, hogy féltem, de azért meg voltam zavarodva − hiszen ez volt az első igazán komoly találkozásom a Securitateval. Először is, képtelen voltam dönteni: beszámoljak-e az ügyről a feleségemnek. Hites társam, hát tudnia kell a dolgaimat! Vagy okosabb volna kímélni inkább? Politikai ügyben vagyok beidézve − de hát a feleségem azt sem tudja, mi az hogy "politikai ügy"! Persze akkoriban még nekem sem nagyon volt fogalmam róla, mi az − akkoriban én még tényleg nem folytattam "politikai tevékenységet". Egyszóval, volt miről gondolkozzam alvás helyett. Végül is az öcsémnek elmondtam mindent. Mégis, ha ne adj Isten történne velem valami, legalább tudják, hová lettem.

A megbeszélt időre bementem a Securitatera. Jó hét vagy nyolc órán át tartott a kihallgatásom. A sztrájk, a sztrájk, a sztrájk − ez hogy volt, az hogy volt, amaz hogy volt, hol voltam, mit csináltam ekkor, akkor, amakkor, mit tudok X-ről, Y-ról, Z-ről. Keresztkérdések szövevényével próbáltak zavarba hozni − de hála Istennek nem voltam ideges, azt hiszem, jól megálltam a helyemet. Csak nagyon elfáradtam.

Amikor a tiszt magamra hagyott egy percre, akkor döbbentem rá, hogy mennyire fáradt vagyok. Az ajkam meg volt vastagodva, a nyelvem alig forgott a szájamban. Nem volt nehéz megérteni: ezek a pszichikai kifárasztásommal próbálkoznak.

Amikor visszajött a tiszt, meg is jegyeztem:

− Mares őrnagy elvtárs, remélem nem a pszichikai terror módszereivel kísérleteznek rajtam! Remélem nem szándékosan próbálnak elfárasztani! Elég hosszú ideje kérdezgetnek már, nem hiszem, hogy képes lennék tovább felelni. Ha szándékos kifárasztás lenne a céljuk, és tovább akarják erőltetni a dolgot, akkor előre megmondom: szándékosan hibás válaszokat fogok adni, és nem vállalom értük a felelősséget − mondom. − Ha nem így van, akkor viszont kérem, hogy most engedjenek haza. Azt hiszem, mindent megbeszéltünk már, szeretném elhagyni a Securitate épületét!

Nagyon sajnálkozott a tiszt, és kérte a bocsánatot:

− Ó, ó, nagyon bánt, hogy kénytelenek voltunk eddig feltartani, elnézését kérem! De már nagyából készen is vagyunk. Amint látja,

Hosszú elvtárs, azért hívtuk ide, hogy ezeket a kérdéseket tisztázzuk, de már tisztáztunk is mindent. Látom, maga egy nagyon értelmes, művelt ember.

Itt azonnal megértettem, hogy most nagyon kell vigyáznom: ez kelepce, valamit akar tőlem a szekus. Ha szembe dicsérnek, az mindig felébreszti a gyanúmat. A tiszt hízelegni próbál. Persze csak színleg dicsér, valójában alábecsül − ahogy a Securitate általában alábecsüli az áldozatát. Nem mutattam a gyanúmat, de feszülten figyeltem. Nagyon szerettem volna visszavágni, de lehetőségem sem volt rá, mert folytatta:

− Magát rendkívül intelligens és kulturált embernek ismertem meg; volna a maga számára egy javaslatom!

− Hallgatom őrnagy elvtárs − mondom. − Várom a javaslatát.

− Hosszú elvtárs − azt mondja −, feleljen a kérdésemre: egyetért a párt politikájával?

Ha akkor meg mertem volna mondani, hogy nem értek egyet, ha MÁR AKKOR lett volna annyi bátorságom hogy kimondjam: EGYÁLTALÁN nem értek egyet vele − akkor talán egyszerűbb lett volna a további történetem. De sajnos ehelyett azt feleltem:

− Egyetértek.

− Helytelenít valamit a főtitkár és pártja politikájában? Feleljen!

− Nem helytelenítek semmit.

− Hosszú elvtárs, eszerint hajlandó együttműködni az állami szervekkel?

Egy kicsit gondolkoztam.

− Gondolja meg jól! − azt mondja a tiszt. − Nem KÖTELES igent mondani, mi nem erőltetjük!

− Jó − mondom −, nincs mit meggondolnom. Meggyőződésem, hogy az állami szervek a nemzet javát hivatottak szolgálni. Ezért örömmel mondok igent. És külön örülök, hogy a Securitate bizalmában részesülhetek. Elfogadom a javaslatát.

Semmilyen részletkérdés nem került már szóba ezután, hanem elém-tett egy űrlapot és a kezembe nyomott egy tollat: ezt töltsem ki, és írjam alá, hogy vállalom az együttműködést. Felajánlotta, hogy ha nem értem pontosan a rubrikákat, segít kitölteni − nem, köszönöm, mindent értek, kitöltöttem magam. És újból hangsúlyozta: ha bármelyik részlettel MÉGSEM értenék egyet, azt nyugodtan húzzam

ki, nem vagyok köteles az EGÉSZ ívet aláírni − de én ezzel a lehetőséggel sem éltem, kitöltöttem az egészet. És aláírtam: Hosszú István.

Megnézte. És azt mondta:

− Nagyon jó, rendben vagyunk Hosszú elvtárs. Csak még egy dolgot: itt most még jó lesz az igazi neve, utoljára. De ezentúl álnevet fog használni. Mondjuk *Joszif* lesz. És majd minden jelentését így kezdi: "Joszif jelenti a Securitate-nak..."

− őrnagy elvtárs − mondom −, meggyőződésem, hogy a Securitate-nak nincs szüksége ilyen félrevezetésre. Én erkölcsi alapelvnek tartom, hogy amit teszek, a saját nevemben tegyem, és utólag is vállaljam. Ennek megfelelően amit én a Securitatenak jelenteni fogok, azt nem kívánom titokban tartani, ellenkezőleg, szemébe is mondom az illetőnek: "Igen, uram, én szolgáltattam adatokat önről a Securitatenak, mert véleményem szerint ebben és ebben helytelenül viselkedett!" Nincs szándékomban, hogy olyan embereket, akikkel nekem bármiféle személyes problémám van, egy álnév takarója alól kiszolgáltassak a hatalomnak, hogy meghurcoltatásnak és egyebeknek tegyem ki őket. Hogy ez ne fordulhasson elő, arra éppen abban látom a legjobb biztosítékot, hogy a saját nevemben jelentem amit jelentek, és a jelentéseimet nyilvánosan is vállalom!

− Hosszú elvtárs − mondja az őrnagy −, amit mond, az nagyon szép. De az álnév használata nálunk professzionális szabály. Mert nekünk minden körülmények között titokban kell tartani a maga valódi nevét, nekünk érthető okokból nem szabad kiszolgáltatnunk a kollaboránsain-kat a nyilvánosságnak!

Jó, beleegyeztem ebbe is. Nagyon fáradt voltam már.

És ezzel kezdetét vette az együttműködésem a Securitateval.

"Joszif jelenti a Securitatenak"

"Kollaboráns" lettem, a Securitate adatszolgáltatója. írtam a jelentéseket, egymás után, évekig bombáztam velük a Securitatet − csak éppen azt nem írtam bennük, amit a Securitate várt.

Tulajdonképpen épp az ellenkezőjét csináltam. Szépen csokorba szedtem mindazokat a visszaéléseket, amelyekkel a munkásokat nyomorították, a számtalan gazságot, amelyeket a párt és az állam nevében a különféle hivatalos szervek és magánemberek nap mint nap elkövettek − és feltálaltam a Securitatenak. Gyönyörködjenek benne!

Már az első perctől kezdve csak terhes voltam számukra. De azért egy jó darabig csendben tűrtek. A jelentéseimre alig is reflektáltak − mindaddig, amíg egy bizonyos határt át nem léptem.

A helyzet 1980 elején éleződött ki komolyabban, azt követően, hogy beadtam egy terjedelmes jelentést. Igen komoly gazdasági visszaélésekről és kártételekről számoltam be, olyan súlyúakról, amelyek már a nemzetgazdaság egészét is érzékenyen érintették, bár közvetlen módon elsősorban a munkások zsebét veszélyeztették. Ebben a jelentésben előálltam egy olyan javaslattal is, hogy küldjenek ki egy bizottságot a helyszínre, ellenőrizzék az adataimat, mérjék fel a károkat.

Kevéssel a jelentés után behívattak.

Egy alezredes fogadott. Az elején még békés hangnemben beszélt:

− Nézze Hosszú elvtárs, maga itt olyan dolgokkal foglalkozik, amelyek nem tartoznak a feladatához. Magának nem ez a megbízatása! Ezek a kérdések már a mi hatáskörünket is meghaladják.

Amikor azonban értetlenkedtem, egyre ingerültebb lett, és egyre keményebb szemrehányásokkal halmozott el. Erre aztán kemény lettem én is.

− Egyáltalán nem értem − mondom −, hogy miért haladná meg ez a hatáskörüket. A főtitkár a XI. kongresszuson elhangzott beszédében azt mondta, hogy a nemzetgazdaság ügye minden egyes állampolgár ügye, és minden egyes állampolgár hozzá kell járuljon a nemzetgazdaság biztonságához. Akkor magyarázza meg nekem alezredes elvtárs, hogy ezekkel a kérdésekkel MIÉRT nem foglalkozhatunk?

− Azért, Hosszú elvtárs, mert NEM LEHET!!

− Miért − mondom −, talán önök is bele vannak keveredve ezekbe az ügyekbe? Úgy érzik, hogy önöket is érintené egy ilyen vizsgálat?

Ökölbe szorult a keze − de csak annyit válaszolt:

− Ez nagyon szemtelen viselkedés. Ajánlom, hogy sürgősen hagyja abba, mert − −

− Alezredes elvtárs − mondom −, én annak idején nagy örömmel fogadtam a Securitate meghívását az együttműködésre, és nagyon hálás voltam az önök bizalmáért. Hogy lehet, hogy most viszont csak szemrehányásokat kapok a munkámért, amelyet becsülettel és a legjobb tudásom szerint végeztem?

− Hagyja ezt abba! − de már kiabált. − És még valamit ajánlok magának: hagyja el a Zsil völgyét, de minél előbb, amíg még nem késő!

− Mit akar ezzel mondani? Hogy majd véletlenül el fog gázolni egy kocsi?

Nem felelt. Reszketett a méregtől.

− Nem ijeszt meg, uram. Nem tud megijeszteni még a halállal sem. − Én is indulatba jöttem, hát persze! − Egyébként pedig − mondom − nagyon sajnálom, hogy ilyen tapasztolatokra kellett jussak. Lehetséges, hogy tényleg félreértettem a Securitate igényeit? Tulajdonképpen MIT vártak tőlem? Hogy hallgatódzzak az utcasarkokon, és jelentsem, hogy mit beszél az a szerencsétlen, öntudatlan, agyonnyomorított munkás? A rühes patkány viselkedését várták tőlem?? Végtelenül sajnálom, de azt nem tudom nyújtani!

− Nincs semmi baj − azt mondja. − Befejeztük, nincs miről tárgyaljunk tovább. − Felállt. − Viszontlátásra, Hosszú elvtárs.

És ezzel véget is ért az "együttműködésünk" rövid korszaka. Kijöttem az utcára − és szabad ember voltam ismét.

"magyar nevet említek"

A Securitateval való látványos szakításom 1980 kora tavaszán történt, februárban vagy márciusban. Nem sokkal utána, áprilisban kórházba kerültem: lebénult a bal karom. Tönkretette a reuma − a megszokott bányászbetegség, a jólismert munkahelyi ártalom. Befeküdtem a kevéssel előbb megnyitott új kórházba.

És itt sajnos egy magyar nevet kell említenem. De hát így van ez: a becsületet nem pontosan népek és nemzetek között osztotta el a Jóisten, nem úgy történt a dolog, hogy egyik népnek adott belőle, a másikat meg kifelejtette. Ezért mondom: a nemzetiség harmadrendű kérdés, sokkal lényegesebbek nála az emberi értékek, és azok nem a nenzetiségtől függenek. Nem egy "magyarról" van tehát itt szó, hanem egy zenien egy hitvány emberről, aki eszközzé aljasult − és egyben egy erkölcstelen, kiszolgáltatott puhányról.

Befekszem a kórházba, hat napig "kivizsgálás" alatt állok − de semmi nem történik, még gyógyszert sem kapok, egy fájdalomcsillapítót sem. A hatodik napon Kormos Endre főorvos úr odalép az ágyamhoz, és meleg, barátságos hangon előadja: Ebben a kórházban nekem nem tudnak megfelelő gyógykezelést nyújtani; a diagnózis szerint nekem gerincferdülésem van és porckorongsérvem, ez hat ki a karomra, de ezen felül még idegi eredetű komplikációk is súlyosbítják a helyzetet; mindezeknek megfelelően nekem most először is fizikoterápiás kezelésre van szükségem; a régi kórházat éppen átalakították fizikoterápiás intézetté, menjek át oda, keressem meg Jakob doktornőt, ő már vár engem és befektet oda. Ez tehát egy áthelyezés, és nyugodjak meg, mert a javamra fog ílni az intézkedés.

− Menjen, Hosszú úr, öltözzön fel, aztán odaadom a dossziéját, sétáljon vele át és jelentkezzen a doktornőnél.

Így is történt. Felöltöztem, felmentem a főorvosi irodába. Kormos doktor becsukta a dossziémat, átadta nekem, és kezet nyújtott:

− Eredményes gyógyulást, Hosszú úr, a viszontlátásra.

Átballagtam a régi kórházba, megkerestem Jakob doktornőt. Megmondtam neki, hogy áthelyezéssel jöttem, átadtam a dossziét − aztán csendesen várakoztam amíg végiglapozta. Amikor mindent elolvasott, rámnézett:

− Végtelenül sajnálom, Hosszú úr, de itt nincs szó semmiféle áthelyezésről.

Meglepődtem.

− Hát akkor miről van szó, doktornő??

− Hát − azt mondja − maga nem nézett bele a dossziéjába?

− Nem − mondom −, ki sem nyitottam. Mert úgy gondoltam, hogy nem tartozik rám. Én csak áthoztam a dossziét.

− Nézze kérem − azt mondja −, ez itt az elbocsájtó papírja Azt írja itt a Kormos főorvos úr, hogy ön visszautasította a kezelést, szidalmazta őt és veréssel fenyegette. Ennek megfelelően önt magatartási okokból bocsájtották el az osztályról.

Így értettem meg, hogy a nyájas hang csak arra kellett, hogy én szó nélkül lépjek ki a kórház kapuján. Mert ha én kisétálok, azzal akaratlanul is igazolok; a Kormos doktor hamis vádjait, és utólag már semmivel nem tudok védekezni: magam zártam ki magamat a további gyógykezelésből!

Elmentem akkor mindenhová. Végigjártam az összes állami és pártszerveket, mindenhol elmondtam a történetet. Meghallgatták, hümmögtek, továbbküldték. Elmentem a kórház igazgatójához is. A kórház igazgatója felhívatta Kormos doktort is, a jelenlétemben mondták el neki, hogy "a beteg nem ismeri el a vádakat és igényt tart a gyógykezelésre".

− Nem ismeri el a vádakat? − azt mondja Kormos doktor. − Ha nem ismeri el a vádakat, akkor miért fogadta el a kilépőt?

Nem tehettem mást, visszamentem a bányához, nehogy tovább növeljem a hiányzásomat − már így is kilenc igazolatlan napom volt, ami tulajdonképpen elegendő ahhoz, hogy az igazgatóság felbontsa a munkaszerződésemet. Siettem vissza, nehogy súlyosbítsam a helyzetemet, jelentkeztem munkára, majd csak lesz valahogy − és a mesterek segítenek ís rajtam: olyan munkára állítottak, ahol fél kézzel is elkínlódhattam, Csináljam, ahogy tudom.

De erre pár napra rá már szólt a mester:

− Légy szíves, ha bírsz, ülj fel a mozdonyra, mert nincs emberem. Próbáljuk már úgy csinálni, hogy azért engemet se rúgjanak fenéken!

Persze, hát próbáltuk! Csináltam, ahogy tudtam: a bal kezemet is a jobb kezemmel mozgattam, csikorgattam a fogamat, amikor megálltunk egy-két percet, lógattam a bal karomat, úgy csüngött,

mintha fából lenne – –

"hagyjuk itt a Zsil völgyét!"

Visszültem a mozdonyra, kínlódtam, vergődtem − és még ugyanezen a napon találkoztam a bányaüzem igazgatójával.

Valószínűleg nem véletlenül akadtunk össze ott a bánya-folyosón, nyilván keresett engem − ahogy ültem a mozdony kabinjában, egyszercsak az arcomba világított a lámpájával. Én nem láttam őt, csak a hangjáról ismertem fel:

− Na, mi van, betegnek tettetted magadat?

Ion Vasilescu volt, régi ismerősöm, pertu "barátom".

− Eljátszottad a nagybeteget a kórházban, mi? − azt mondja. Amivel akaratlanul is elárulta, hogy itt egy összefüggő machinációról van szó.

Nem tudtam megállni, azonnal visszavágtam:

− Tudod, mit mondtál, igazgató? Annyira naiv vagy, hogy magad bizonyítottad most: szervezett akciót indítottatok ellenem, a Securitate, a bánya vezetősége és az egészségügyiek, együttműködve!

− Gyere − azt mondja a mellette álló mérnöknek −, menjünk innen. Nincs mit beszéljek ezzel.

− Rendben van − mondom −, nekem sincs miről beszélnem veled!! Elindultak − úgy szólt vissza még Vasilescu:

− Jó, nincs semmi probléma. Holnap értesülsz majd mindenről: megkapod a felmondást. A kilenc igazolatlan napod alapján felbontjuk a munkaszerződésedet.

Meg sem vártam a műszak végét, bementem a bányaüzem Securitate-tisztjéhez. Minden bányánál van ilyen, azóta már kettő is. Ők nyilvánosan működnek − aztán rajtuk kívül persze van még egy egész hadsereg, akik viszont nem nyilvánosan tevékenykednek, akik lemennek a bányászokkal a bányába, ott lógnak egész műszak alatt, hallgatódznak és provokálnak, eljátsszák az elégedetlent, szidják a rendszert, még Ceauçescut is, és ha én helyeslem egy megjegyzésüket, akkor jelentenek. Aztán én véletlenül eltűnök. A sztrájk után ez a rendszer nagyon kiépült, bár az alapjait már jóval korábban megvetették.

Bementem a szekushoz, Radu Sularea hadnagyhoz. És közöltem vele, hogy amennyiben valóban a munkaszerződésem felbontásához

folyamodnak, én a munkahelyemen bejelentem a munka- és éhségsztrájkot.

A hadnagy úr ökölbe szorította a kezét és szinte csikorgatta a fogát, úgy mondta:

− Nehogy meg merj próbálkozni vele! Erről hallani sem akarok! És ajánlom, hogy hagyd itt a Zsil völgyét, amíg még nem késő!

Nem mertem visszategezni − akkor még elég következetlen voltam ezekben a dolgokban. Magázva válaszoltam, de határozott hangon:

− Nem tudnak megijeszteni. Elhatároztam, és megteszem!

Akkor egyébként egyszer s mindenkorra eltökéltem: ezentúl ha bárki letegez engem, én visszategezem. Mindegy, hogy ki legyen az, nincs kivétel! És ettől kezdve így is tettem. Mindig meg is magyaráztam, hogy miért döntöttem a tegezés mellett: mert ha ez így megy tovább, lassan már úgy fogják szólongatni a vezetők a munkásokat, hogy "te rabszolga!" − ennek tehát sürgősen gátat kell szabni.

És eltökéltem, hogy minden áron a Zsil völgyében maradok − vagy pedig csak komoly botrányok árán fognak tudni szabadulni tőlem.

Időközben azonban családi problémák zavarták meg a helyzetet: a feleségem öccse megmérgezte magát. Anyósom nyomorék volt, súlyosan rokkant, apósom pedig sajnos egy nemtörődöm ember, szerette az italt is − nem lehetett őket egyedül hagyni, mindenképpen szükségesnek látszott, hogy hazamenjünk Szovátára. Végül tehát nem annyira a Securitate nyomása határozta meg a helyzetemet, hanem a családi viszonyok kényszere. Némi vívódás után beadtam a derekamat és fájó szívvel kimondtam a döntést: hazamegyünk.

De én még csak a munkatársaim körében beszéltem erről, amikor már behívatott a bányaüzemi szekus. A besúgók útján Sularea hadnagy fülébe is eljutott, hogy azt terjesztem: számításunk van hazaköltözni. Berendelt az irodájába és megkérdezte: BIZTOS, hogy költözni fogunk?

− Én BIZTOSAT akarok tudni! Velem itt ne játsszál − azt mondja −, mentek, vagy nem mentek?!

− Nem akarlak félrevezetni, hadnagy úr. Sajnos most már egész biztos, hogy megyünk. Én − mondom − igazán sajnálom, hogy így alakult, mert az volt a szándékom, hogy megmakacsolom magamat, végigjátszom a játszmát és kiharcolom, hogy erőszakkal telepítsenek

ki a Zsil völgyéből. De sajnos, a családi helyzet másképp alakult, kényszerhelyzetbe kerültem, és mindenhogyan mennem kell.

Pontosan látszott a hadnagy arcán: nem tekint normálisnak, őrültnek néz.

"építő beszélgetések"

1980 májusában költöztünk vissza Szovátára.

Utána hosszú ideig nem volt semmilyen munkám. Majdnem öt hónapon keresztül semmiféle munkalehetőséghez nem jutottam − egyszerűen nem adtak sehol munkát.

Eleinte nem értettem a dolgot − munkalehetőség éppen akadt azért itt-ott, mások, ha nem is könnyen, de el tudtak helyezkedni, csak éppen én nem. Nem értettem − csak tapasztaltam, hogy különféle speciális korlátozó intézkedések szorításában élek. Aztán lassan rájöttem az okára. Én a saját elhatározásomból hagytam ott a Zsil völgyét, a szabad döntésem alapján választottam új lakhelyünkül Szovátát − mert odavaló voltam, ott élt a rokonaim nagy része is; közben azonban a Securitate a hátam mögött elintézte, hogy a papírjaimon az szerepeljen: "kényszerlakhelyül" jelölték ki számomra Szovátát. Ezt nekem soha el nem árulták − hát miért is tartozna ez rám? Semmi közöm hozzá! Persze, mert ha hivatalosan a tudomásomra hozzák, vagy véletlenül megtudom, akkor fellebbezhetek ellene − ha nem is a siker túl nagy reményével. És eltagadták előttem meg a nyilvánosság előtt még egy valószínű okból: Ha én nem tudok róla, akkor is ugyanúgy szenvedem a rám rótt korlátozásokat − de akkor nem löktek már eleve egy politikai szerepbe. Ha gyanútlan vagyok, ha nem tudok a rámégetett bélyegről, talán majd meghúzódom, csendben maradok.

Ravasz húzás volt ez. És részben be is vált: csak jó idő elteltével ébredtem rá a valóságos helyzetemre. Nem vált viszont be annyiból, hogy akár "kényszerlakhelyen" élek, akár nem, én bizony ugyanúgy viselkedem, és előbb-utóbb így is, úgy is megtalálom a magam kis politikai szerepét.

Majdnem öt hónap után, október 15-ével kaptam végre munkát. Egy kisipari szövetkezethez kerültem, egy új üzembe, ahol tévé-antennákat készítettünk − akkoriban hozták létre ezt a csoportot, épp ideje volt már, mert addig hiánycikk volt a tévé-antenna, kincseket ért. A munkabérek viszont nevetségesen alacsonyak voltak ebben a hézagpótló üzemben. Nekem 1500-1800 lei volt a havi jövedelmem − keservesen visszanyomtak, és ez morálisan is nagyon érzékenyen

érintett. Az évi keresetem nem érte el a 22.000 leit − a bánya után, a növekvő árak és a gyarapodó család mellett ez ijesztően kevés volt.

Ahogy ezt az állást megkaptam, utána beidéztek a Néptanácshoz. A városi pártbizottság titkára, Dan Marius fogadott − én már tudtam előre, hogy kivel állok szemben, mert utánanéztem: szekus őrnagy volt előzőleg, a betegsége miatt helyezték át Csíkszeredáról Szovátára párttitkárnak.

Marius úr közölte velem: ne gondoljam, hogy most hazajött Szovátára "a nagymejjű Hosszú," "és majd igazságot teremt itt."

− Nézze, titkár úr − mondom −, ez a legszebb beismerése annak, hogy nálunk nincs igazság és nincs igazságszolgáltatás.

− Hogy érti ezt?

− Remélem − mondom −, nem kell idéznem a szavait, talán emlékszik még az előző mondatára! Miért, ÖN hogy értette ezt a mondatot?

Csak nézet, nem értett egy szót sem. Pedig pontosan fejeztem ki magam.

− Annyit fűzhetek még ehhez a kérdéshez, hogy eddig is mindig a nevükön neveztem a dolgokat és megmondtam az igazat; ezután is csak ezt fogom tenni. De azért remélem, hogy nem fognak drasztikus lépésekre kényszeríteni, hanem meg tudunk majd egyezni békés tárgyalások útján.

Elnevette magát − jóízűt nevetett rajtam.

De nem folytathattuk − valaki bejött, megzavarták, és sietve elköszönt Marius őrnagy:

− Jó, Hosszú elvtárs, most menjen, majd még hívatni fogjuk. Még csak annyit, hogy nem vagyunk urak.

− Engedje meg: én meg nem vagyok elvtárs − mondom. − És remélem, titkár úr, jogom van választani, hogy minek érzem magam. Kérem tehát, hogy ne szólítson elvtársnak, mert nem fogadom el!

Türelmetlenül intett, hogy nincs most ideje vitatkozni velem, menjek már, dolga van.

Nem találkoztunk többet már, mert hozzá nem idéztek be többé: közvetlenül a Securitate tette rám a kezét.

Meg is volt rá az indok: elég sokat járt a szám.

Az új munkahelyemen a vezetőség több alkalommal is szervezett gyűléseket. És ezeken én bizony megengedtem magamnak néhány

megjegyzést: hozzászóltam az emberi jogokat és a munkásság jogait érintő kérdésekhez.

Meg a szabadszombat ügyéhez − Ceauçescu úr ugyanis a Tulcea-i "munkalátogatáson" mondott beszédével lényegében eltörölte a szabadszombatot. Azt mondta a főtitkár: helyes törekvés, hogy a munkaidőt csökkentsük, ezért amennyiben a munkások maradéktalanul teljesítik a tervet, kaphatnak havonta egy, azaz EGY szabadszombatot. − És ezzel a munkások teljesen a munkahelyi főnökök kezébe kerültek. A főnökök a termelés mérőszámaival úgy játszottak, ahogy akartak − ezt odafenn simán elnézték nekik, hiszen már mindenki tudta, hogy ezeknek a számoknak semmi közük sincs a valósághoz. A munkahelyi főnököknek általában az volt az érdekük, hogy a buzgó lelkesedésük bizonyításaként a tervek túlteljesítését jelentsék, ha azonban mégis úgy alakult a helyzet, hogy inkább a munkások nyakán akartak szorítani, módjuk volt megvonni a havi egyetlen szabadszombatot is. Ez a helyzet tehát tág teret nyitott a manipulációnak. Ugyanakkor a havi egy szabadszombat amúgy sem oldotta volna meg a kérdést, ez csak egy morzsányi alamizsna lett volna, nem tényleges könnyítés. − No, én mindezekre próbáltam rávilágítani: megkérdeztem, hogy ez a rendszer vajon nem csak a számokkal való felelőtlen játékhoz vezet-e, hogy milyen módon lenne remélhető ebből a munkások helyzetének a javulása, és hogy vajon mindez nem a "szocializmus" eszményének a szimpla megcsúfolása-e.

Részt vettem egy munkahelyi ankéton, amelyen egyebek mellett szóba kerültek a magyar kisebbség jogai is. Jogai? Jogfosztottsága, hogy pontos legyek. Felemlegettek ott néhány kirívóan brutális esetet, ilyeneket, hogy valakit végigvertek az utcán, meg hasonlókat. Persze hozzászóltam ehhez is − bár nagyon jól tudtam, hogy minden egyes szavamat jelenteni fogják a Securitatenak.

81 elején történt mindez. 81 februárjában ismét kórházba kerültem, az ízületeimmel − ezalatt keresett a Securitate. Először a lakásomon jártak − a feleségem jött be, ő mondta el: üzenik, hogy haladéktalanul jelentkezzem a Securitaten. Kerestek a kórházban is, de furcsa módon nem találtak meg, pedig felforgatták utánam az egész épületet. Ugyanis akkor már óvatos voltam, nem mertem volna akárki kezére adni magamat: egy bizalmas ismerősöm ajánlott egy megbízható orvost, akiről feltételeztem, hogy nem fog összejátszani a

Securitateval. Nem is tette, és rendbe is hozott szépen; amellett pedig elrakott egy eléggé eldugott helyre, ahol − bár nem volt szándékomban bujkálni − a Securitate sem talált rám.

Egy szombati napon jöttem ki a kórházból − de nem jelentkeztem a Securitaten. Hétfőn bementem a munkahelyemre. Ott is mondták a kollégák, hogy kerestek a szekusok, üzenik, hogy azonnal menjek be. − Köszönöm − mondom −, az üzenetet átvettem − de természetesen nem mentem sehová. Eszem ágában sem volt, hogy csak így, szóbeli üzengetés alapján ugráljak!

Napok teltek még el, én nem mozdultam sehová, csak a munkahelyemre jártam be. Szerdán reggel 7 órakor jöttek ki a lakásomra. A zörgetésre a feleségem ment az ajtóhoz, és felszisszent:

− A Securitate!

− Jó, nyugodj meg − mondom −, nincs miért megijedni! − Ez állandó gondot jelentett, hogy a család rémületét próbáljam valamennyire csillapítani.

Beengedtem a tisztet, bejött, köszönt − nem ismertem még, mert nem régen került hozzánk, nekem csak az elődjével volt addig dolgom. Bemutatkozott:

− Lupsa vagyok, a szovátai Securitate parancsnoka.

− Örvendek, Lupsa úr − mondom −, foglaljon helyet nálunk!

− Hosszú elvtárs, nem vagyunk urak! − ez is!

− Nagyon sajnálom, de én viszont nem vagyok elvtárs! Leült, de próbált kimért és hivatalos maradni.

− Hosszú elvtárs, üzentünk magának, hogy jöjjön be, de nem jött.

− Az üzenetet megkaptam − mondom −, de nem véletlen, hogy nem mentem be. így, üzengetésre nem vagyok KÖTELES bemenni magukhoz, és nem is vagyok hajlandó. És nincs szándékomban bemenni mindaddig, amíg csak nem törvényesen, hivatalosan járnak el.

− Igen? Jó. Akkor majd hivatalosan fogunk eljárni!

És a hangjában már határozott fenyegetés csengett. A szekusoknak van egy pszichológiai trükkjük − ezt nyilván már az alapkiképzésükben tanítják nekik −: a szuggesztív személyes konfrontáció. A főhadnagy is megpróbálta, hogy szúrósan és keményen a szemembe nézzen − de ez nem sikerült neki, épp fordítva sült el a dolog: magabiztosan, felszabadultan, szinte vidáman néztem

vissza rá − lehullott rólam a tekintete.

− Nézze, Lupsa úr − mondom −, nem hiszem, hogy ennek a fenyegető hangsúlynak helye lenne itt. Közismert szólam, hogy a Securitate nem egy megfélemlítő terroralakulat, hanem "népi" szervezet. Tartsuk magunkat ehhez! És igazodjunk mindkét részről az előírt formákhoz: amennyiben hivatalos idézést kapok, természetesen nem fogok akadékoskodni, bemegyek.

− Rendben van, Hosszú elvtárs. Akkor én most megyek is, és küldök ki magának egy hivatalos idézést.

Egy órára rendeltek be. Fél egykor már ott voltam. Lupsa fogadott. Számítottam rá, hogy a rejtett mikrofonok ott vannak valahol a szobában, a beszélgetésünket lehallgatják − ezért aztán megadtam a módját.

Lupsa leültet, sőt, elveszi a kabátomat-kalapomat, átviszi egy másik szobába. Visszajön, megáll velem szemben − és elkezd nevetni, a szemembe. Elnevettem magam én is − jóízűen nevettünk egymásra. Addig még egy szó sem esett, csak kacagtunk egymáson!

Végre megszólalt Lupsa főhadnagy:

− Tudja, miért hívtuk, Hosszú elvtárs?

− Nem − mondom −, még nem tudom. De bizonyára el fogja árulni, Lupsa úr.

− Hosszú elvtárs, maga több alkalommal kifejezésre jutatta az elégedetlenségét. Eszerint elégedetlen?

− Igen − mondom −, elégedetlen vagyok.

− Tulajdonképpen miért elégedetlen? Anyagi természetű az elégedetlensége?

Ez meglepett. − Igen − mondom −, egyebek mellett az anyagiakat illetően is elégedetlen vagyok! − és elmondtam neki, milyen nevetségesen alacsony a fizetésem. Bár ez elég felesleges kitérő volt, úgyis tudtam, hogy ez nem érdekli. Vagy alkudozni akar velem, anyagi előnyökkel próbál majd levenni a lábamról?

− Igen − azt mondja −, értem; erre majd még visszatérhetünk. Előbb azonban vegyünk egy második kérdést. Kaptunk mi magáról három jelentést. Elég furcsa dolgok vannak bennük. Egy: veszélyes politikai megjegyzések a munkatársai előtt. Mi a véleménye róla?

− Nem állítom, hogy üres koholmány lenne ez a vád. Beszélhetünk róla!

Kicsit csodálkozott. De folytatta:

− Kettő: gyalázkodás és politikai uszítás, ugyancsak a munkahelyi nyilvánosság előtt. Ehhez mit szól?

− Ebben is lehet valami − mondom. − Állok elébe!

Csak nézett rám, mint a hülyére. Hogy én ezeket a nem éppen súlytalan vádakat csak ilyen könnyedén vállalom!

− Hosszú elvtárs, mégis, hát milyen magyarázatot tud adni, hogy tud erről elszámolni?

− Egyszerűen − mondom. − Könnyű a dolgom: csak a főtitkárnak a IX. kongresszuson elhangzott szavait kell idéznem. Ceauçescu úr azt mondotta, az egész nemzet nyilvánossága előtt, hogy elmúltak már azok az idők − a "sztálinista idők", hogy pontosan idézzem a főtitkárt −, amikor az embernek félnie kellet, hogy ha kilép az utcára, elrabolják, és többé nem látja viszont a családja. Ezeknek az időknek a főtitkár szerint vége, és ezért a főtitkár mindenkit bátor szókimondásra bíztatott, a problémák őszinte feltárására. így beszélt a főtitkár; de szerintem ahhoz, hogy mindez igaz legyen, ne csak szóvirág, be is kellene bizonyítani a gyakorlatban a főtitkár igazát. Ezt nem csak mondani kell, valóra is kellene váltani az igét!

Utóbb jöttem csak rá, hogy a sztálinizmus emlegetésével milyen veszélyes vizekre eveztem − de mindegy.

− Ami pedig az én elhangzott megjegyzéseimet illeti − folytattam −, a következőket mondhatom. Én olyan gyűléseken adtam hangot a véleményemnek, amelyeket a munkahelyem vezetősége szervezett, ezek tehát legális fórumok voltak. Ezeken a gyűléseken én valóban hozzászóltam azokhoz a problémákhoz − részben politikai vonatkozású kérdésekhez −, amelyeket a rendezőség felvetett. De − és ezt fontosnak tartom − a megjegyzéseim kivétel nélkül KÉRDÉSEK voltak. Való igaz, hogy számos politikai jelenséggel szemben értetlenül állok. Azt hiszem, helyesen jártam el, amikor ezekkel a gondjaimmal kapcsolatban KÉRDÉSEKET tettem fel, olyan fórumokon, amelyeket erre illetékes szervek rendeztek. Vagy mégsem így van, Lupsa úr? Egyébként persze a kérdéseimre nem kaptam érdemleges választ a rendezőktől. Hanem válasz helyett feljelentettek, a politikai gyalázkodás és uszítás vádját sütötték rám. Pedig én már előre figyelmeztettem őket, hogy kár lenne politikai vádaskodással és jelentések firkálásával tölteni az idejüket, mert én csak kérdezni fogok,

csak magyarázatot kérek olyan jelenségekkel kapcsolatban, amelyeket nem értek, de hát hiábavaló volt a figyelmeztetésem. És ettől aztán én most MÉG elégedetlenebb vagyok! Hát ennyit az első két vádról; de ön hármat említett; mi a harmadik?

− Három: nacionalista megnyilvánulások. Uszította a magyar kisebbséget, ugyancsak nyilvánosság előtt.

− Nagyon sajnálom − mondom −, de EZ a vád viszont abszolút alaptalan. Amikor ott hozzászóltam ehhez a témához is, nagyon jól tudtam, hogy ezért is fel leszek jelentve; éppen ennek megfelelően választottam a hangsúlyokat! Elmondtam ott egy sor esetet, és kifejeztem velük kapcsolatban az elégedetlenségemet − −

Félbeszakított: − Miféle eseteket?

− Nacionalista megnyilvánulások súlyos eseteit! − mondom. − Elmondhatom őket most is, önnek is! Egy: A Szovátai "Bukarest" cukrászdában ülök, és hallom, ahogy a szomszéd asztalnál három milicista nagy hangon beszélget, románul. Egyikük egy vendéglőben történt esetről számol be, és azt mondja: "...és akkor már nem bírtam tovább hallgatni a *bozgor* zenét...", amiből már maga a becsmérlő "bozgor" kifejezés is jelzi a soviniszta elfogultságot! Én a magam részéről úgy gondolom, hogy egyetlen nemzet zenéje, kultúrája sem megvetendő, "bírhatatlan". Én például magyar létemre egyáltalán nem utálom a román kultúrát, sem bármely másik nemzet kultúráját nem utálom. A kultúra mindig érték, és mindenki számára az kell legyen! Lehet, hogy nem mindegyiket értem − én a török kultúrához például alig konyítok −, de akkor az az én hibám, és törekednem kell rá, hogy javítsak a hibámon. Elvetni és kigúnyolni még tudatlanságból sem fogom azt a másik kultúrát, amelyet sajnos nem eléggé ismerek és értek.

Lupsa úr csak hallgatott.

− Folytatom: Kettő! Ez a feleségemmel történt. Vásárolt egy blúzt az üzletben − itt, Romániában, egy román üzletben! −, amelynek az alapszíne fehér, és nagyon diszkrét zöld és piros csíkok vannak benne. Egy helybeli román úr meglátta a feleségemet ebben a blúzban, odament hozzá, odanyúlt a feleségem melléhez, megfogta a blúz bojtját, és azt mondta: "EZ MI?!" Lupsa úr, szerencse, hogy nem voltam ott! Miféle jogon tehet ilyet valaki? És milyen logikával? Éppígy felvetődhetne a vád olyan formában is, hogy OLASZ

nacionalizmussal akar tüntetni a feleségem, vagy a BOLGÁR nacionalizmusával! Ugyanez a három szín jelenthetné azt is! Hát TILOS ez a három szín ma Romániában? Bármilyen sorrendben, és bármelyik román textilgyár kivitelében?!

− Vagy egy harmadik eset. Összebarátkozik egy magyar és egy román család. Amikor a magyar családban gyermek születik, meghívják a román családot keresztszülőknek. A román házaspár tartja keresztvíz alá a magyar kislányt − előfordul ilyesmi, és én mindig nagyon örülök, valahányszor hasonló esetről hallok, hiszen ez végre már a két együttélő nemzet közötti harmóniát jelzi! De mi a történet folytatása? A magyar család a kislányt − érthető lépés − román óvodába adja, tudván, hogy a hivatalos román nyelvre szüksége lesz majd a gyereknek. És egy szép napon az óvodából az óvónő hazaküldi a növendékét, egy cédulával a kezében. A cédulán az áll, hogy ebben a ruhában többé ne engedjék óvodába a gyereket. Mert a magyar szülők ráadták a kicsire azt a ruhácskát, amelyet a román keresztszülei vásároltak Craiován, és adtak ajándékba a kislánynak, fehér gyerekruhát, benne két halvány csíkocska: piros és zöld. Kérdem én: nacionalista volt az a három éves kislány? Vagy a szülei? Vagy magyar nacionalisták voltak a román keresztszülők? Nem inkább a román óvoda óvónője volt nacionalista? És mire jutott? Arra, hogy sikerült összezúznia a két család jólindult rokonszenvét, barátságát, és ezt a nagyon is üdvös harmóniát. Mit keres ez a nő egy "szocialista" oktatási intézményben? És önök az ilyen figurák alá adják a lovat! Márpedig ha ebben az országban ennek a nőnek van igaza és hatalma, akkor én bizony kifejezem az elégedetlenségemet! Nem azért, mintha nacionalista lennék, hanem éppen mert elítélek mindenfajta nacionalizmust!

Lupsa úr nem tudott szólni, némán hallgatott.

− Hibásan értékeltem volna a nagyon is korlátolt képességeimet és lehetőségeimet, és tényleg megpróbáltam volna egy nemzeti kisebbséget a többségi nemzet ellen uszítani? Ugye, nem valószínű, hogy ilyen ostoba lettem volna? De nem is érzem magam nacionalistának. A probléma sokkal inkább az, hogy a román hatóságokat tartom nacionalistának, sovinisztának! Egész sor tapasztalatom vezet erre! Lupsa úr, én húsz évet éltem a Zsil völgyében; elég kiterjedt baráti köröm volt ott, és nem csak magyarok

tartoztak bele, románok éppúgy. És ezek az emberek két évtized alatt nem vették észre, hogy nacionalista lennék, pedig tényleg közelről ismertek! Nem vagyok sznob, nem akarok neves személyiségekre hivatkozni, pedig tehetném; de jobb is, ha maguk járnak utána, meggyőzőbb lesz az eredmény. Tudakolják csak meg ott, hogy nacionalista vagyok-e!

Sok kérdése volt, elég kiadósan elbeszélgettünk. Sokat meséltem neki a Zsil völgyéről, elmondtam egy sor sötét kis történetet. Megmagyaráztam neki: ezeknek a történeteknek a hatása alatt vállaltam én a szerepemet − és vállalom ma is, változatlanul.

Néha úgy éreztem, elgondolkozik Lupsa főhadnagy. Végül is azonban nem tágított a professzionális feladatától. És végül szépen eljutottunk a jólismert pontra: elkezdte dicsérni az intelligenciámat és a műveltségemet. Hogy én milyen széles látókörű vagyok, és milyen értelmes! Akkor már tudtam: most következik a javaslat. Hogy élhetnék én normálisabb anyagi szinten is, ha− −

A szavába vágtam:

− Lupsa úr! Sajnos én már tudom, hogy most mi jön! Folytatni is tudom, annyira tudom: Ha én ennyire értelmes vagyok, akkor működjek együtt a Securitate-val. Ugye, ez lett volna a következő mondata? De hadd vágjak elébe, hadd válaszoljak előre: NEM. Nem fogadom el a kínálást. Mert ebből csak az sülne ki, hogy én is megutálnám magamat, meg maga is megutálna. Igen, maga is! Kipróbáltam! És ismerem Napoleon híres mondását: "Szeretem az árulást, de gyűlölöm az árulókat." Ezt mondta szegény diktátor, aki egyébként maga is árulás áldozata lett − mintha csak tudta volna előre! Mélyértelmű mondat, kérem, gondolkodjon el rajta!

Úgy láttam: gondolkodik. Nem erőltette a dolgot. Elengedett.

A következő hetekben aztán elég sokszor elbeszélgettünk Lupsa úrral, és elég hosszasan. Azt tapasztaltam: valóban megpróbál figyelni rám. És még két fontos tapasztalatra tettem szert.

Fokozatosan rájöttem, hogy ezeken a beszélgetéseken én vagyok fölényben vele szemben. A román törvénytárat szinte betéve tudtam, enélkül bajosan boldogultam volna, így viszont biztonsággal mozogtam ezekben a témákban, és a kérdéseket már én tettem fel, nem ő: "HOGYAN?", "MIÉRT??" Lupsa főhadnagy fiatal volt, tapasztalatlan, a tárgyi tudása is hiányos − meg volt FULLADVA a

vitáinkban, teljes kudarcot vallott! Akkoriban ez elég fontos volt nekem: önérzetet adott, és megerősítette bennem az eltökéltséget.

Emellett pedig egyre inkább feltűnt, hogy a főhadnagy sok mindent nem ért az érvelésemből. Túl sok újat mondtam neki? Vagy túlságosan bele volt ragadva a tananyagként bemagolt gondolkozási sablonokba? Vagy ez is csak arról szólt, hogy az intelligenciája volt nagyon is közepes?

Nem nyelvi nehézségek állták útját a megértésének, nem, ellenkezőleg: nem szűnt meg dicsérni, kifejezni a csodálatát, hogy milyen szépen, gazdagon, irodalmi szinten beszélek románul! Ez is fontos tényező volt különben: meggyőződésem, hogy ha kevésbé tudok románul, menthetetlenül alulmaradok és talán már nem is vagyok az élők sorában.

− Szépen beszélek románul? Látja, Lupsa úr, éppen ez a tény a legjobb felmentő bizonyítékom a nacionalizmus vádjával szemben. El tud képzelni egy olyan magyart, aki gyűlöli a román nemzetet, és mégis sikerült ilyen gazdagon megtanulnia a nyelvét? Kérem, vegye már észre, hogy én nem nézem le és nem vetem meg a románokat! Igen, a hivatalos román politikát és a román sovinizmust elítélem − ugyanúgy, ahogy a magyar sovinizmust! A párt a szólamokban mindig a testvéries megbékélést hangoztatja − nosza hát, vetkőzzük le a nacionalizmusunkat, akkor meg fogjuk teremteni ezt a békét! Hát én is ezt szeretném! De MIND A KÉT RÉSZRŐL küzdjük le a nacionalizmusunkat! Mert úgy, hogy csak az egyiket ítéljük el, miközben a másiknak szabad teret engedünk, úgy nem lehet, úgy nem jutunk sehová! És vegye észre, Lupsa úr, hogy én ebben a dologban sokkal előbbre vagyok; én jogosan érzem úgy, hogy most önök következnek!

Sok hosszú vitánk volt akkoriban, és talán a leghosszabbak éppen a nacionalizmus körül. És én elég nagy biztonsággal mozogtam ezen az ingoványon, mert tudtam, hogy jogosult vád itt tényleg nem érhet engem. Elég jól megismerhettem a román népet, alkalmam volt megérteni, hogy amiért én dolgozom, az a románok érdeke is − mint bányász és mint ipari munkás én soha nem éreztem érdekellentétet a román bányászokkal, munkásokkal szemben. De ugyanez vonatkozik az értelmiségiekre is. A Zsil völgyében sok román értelmiségit ismertem meg, köztük igen kitűnő, derék embereket is; azóta is büszke

vagyok rá, hogy barátaimnak mondhattam őket. És kétszer is előfordult, hogy román értelmiségi azt mondta nekem: "Hosszú úr, sajnálom és szégyellem, hogy román vagyok!" Ilyenkor még én tiltakoztam! "Nem szabad ilyet mondania! A nemzetét nem szabad megvetnie! Látja, én sem vetem meg a románságot! Egy román szájába meg különösen nem illenek ezek a szavak! Mert nem szégyellni való nemzet az, amelyet ilyen emberek képviselnek, mint ön, meg még annyi más értelmes és tiszta román ember! Az eltorzult politikai rendszer az, amivel szemben állunk. De ez közös terhünk, amelyből közös tennivalóink fakadnak. Nem szégyenkeznünk kell, hanem cselekednünk! Együtt!"

Ugyanakkor persze nagyon nehéz vitaterep a nacionalizmus kérdése a mai Romániában. Az erőszakos románosítás és a hivatalosan szított román sovinizmus a maga módján elég ügyes politika: kiválóan alkalmas rá, hogy képtelenül zavaros viszonyokat teremtsen, kitűnő talajt a legkülönfélébb manipulációkhoz; Sok ember, főleg az értelmiség egy része átlát ezen és elutasítja − de ha az arányokat nézem, sajnos azt kell mondjam, hogy a románság többsége bizony naivul elfogadja, bedől ennek a tisztességtelen trükknek. Mert komoly politikai érettség kellene ahhoz, hogy a nacionalizmussal összefüggő kérdések szövevényében eligazodjanak az emberek − ez az érettség pedig eléggé hiányzik a mai román társadalomból. így aztán a párt taktikája beválik, és dühöng a román nacionalizmus − ami igazi tragédia. Leginkább éppen román szempontból az! Ennek a mesterségesen szított soviniszta politikának esik áldozatául a román nemzet. Mert egyetlen nemzet kultúrája sem nőhet fel addig, amíg nincs mögötte egészséges, realisztikus önismeret − az pedig a sovinizmus nyomása alatt nem alakulhat ki.

Hogy micsoda jóvátehetlen károkat okoz a románságnak ez a rendszer, az szinte felmérhetetlen. Mára már a román nemzet civilizációs szintje is a mélypontig süllyedt − mit mondjak akkor a kultúráról, az emberi minőségekről? Az emberi értékeket ez a rendszer egyszerűen megsemmisíti! Es ez a rendszer, amely azt sem tűri el, hogy az állampolgároknak véleményük, politikai nézetük legyen, milyen eredményt várhat? Te csak fogadd el egy az egyben a hivatalos szövegeket és a személyi kultusz díszleteit, azon túl ne láss, ne hallj, és ne tegyél fel kérdéseket, akkor majd, ha még ráadásul patkány módjára

együtt is működsz a többiek mérgezésében, élhetsz velünk, már ahogy egy ilyen országban élni lehet − hát miféle morál, miféle kultúra, miféle emberek termelődhetnek egy ilyen világban? Mi egyebet eredményezhet mindez, mint éppen a nemzet elpusztítását?

Mindezeket a gondolataimat bőségesen előadtam Lupsa úrnak − akkoriban kedvem is volt beszélgetni vele, pszichikailag elég jó állapotban voltam még. "Építő beszélgetések", így neveztük ezt a műfajt, Lupsa úr kifejezésével − ma már persze nem vagyok egészen biztos benne, hogy csakugyan azok voltak-e. Minden esetre elég hamar végeszakadt ennek az élhető partneri viszonynak, ezeknek a TÉNYLEGES beszélgetéseknek. Lupsa úr elég hamar kezdte elveszíteni a türelmét, és már nem volt kíváncsi a véleményemre.

− Hosszú elvtárs, ne haragudjon, most más dolgom van, muszáj mennem, már rég valahol máshol kellene lennem. Majd felhívom még, és beszélgetünk!

Fel is hívott, be-behívtak továbbra is, adtam is rá alkalmat − ezek a találkozások azonban inkább már kihallgatások voltak, nem "építő beszélgetések". Lupsa főhadnagy hangja is egyre türelmetlenebb és durvább lett. A véleménynyilvánításomat üres prédikációnak minősítette, "pap" lettem, "prédikátor". Előásták a családom vallásos múltját is, és Lupsa röviden csak így becézett: "maga hívő!" Már nem dicsérte a műveltségemet, sőt, "analfabéta" lettem. De voltam én még "tolvaj" is Lupsa úrnak!

És persze, újra megint: "nacionalista."

Ennyit ért tehát az igyekezetem. Falra hányt borsó maradt minden szavam.

egy civilruhás, barna férfi

Ahogy végeszakadt a "barátságnak", ahogy lefutottak a Lupsa úrral való "építő beszélgetések" mézeshetei, a Securitate új módszerekhez nyúlt. Kezdetét vette a gyalázkodó kampány.

Különös helyzetben voltam: Ha a Securitate besúgója lettem volna, a szervezet gondoskodott volna róla, hogy a ténykedésem és a nevem titokban maradjon. Miután azonban NEM vállaltam ezt a szerepet, NEM lettem a besúgójuk, ők maguk terjesztették rólam, hogy besúgó vagyok. És változatosan kombinálták ezt a többi becsmérlő titulussal: a besúgó, aki egyben "hívő", útszéli "prédikátor", ugyanakkor persze tudatlan "analfabéta." Nyilvánvaló volt a szándékuk: kompromittálni akartak, hogy teljesen elszigetelődjek, hogy megfosszanak a társadalmi élet, az emberi érintkezés minden lehetőségétől, lehetetlenné tegyék, hogy baráti kört alakítsak ki − és politizáljak. És meg kell hogy mondjam: elég eredményesen dolgoztak. Elég gyorsan kialakult körülöttem a légüres tér, az emberek sorra elhúzódtak tőlem. Ki azért, hogy "leprás" vagyok, hőbörgő, aki mániákusan ujjat húz a Securitateval, és ezért előbb-utóbb úgyis ki fogja törni a nyakát, jobb tehát óvakodni tőle − ki pedig azért, mert ugye nyilvánvaló, hogy sötét kapcsolataim vannak a Securitateval, "besúgó" vagyok. Kegyetlen helyzet volt ez. És a legkegyetlenebb csapda éppen abból adódott, hogy én mindent nyíltan kimondtam! Ördögien agyafúrt módszer ez!

− Ez így beszél?? És még mindig életben van?! Már réges rég agyon kellett volna hogy verjék, hacsak nem a Securitate provokátora. No, bizonyos, hogy csak az lehet!

Az emberek félnek, és meg vannak nyomorítva. Teljesen leszoktak már arról, hogy normális módon politizáljanak: "politizálni veszélyes", azon kívül pedig hitük szerint úgyis lehetetlen − tehát akkor nem politizálunk. Mennyi vitám volt erről! De elég hiába magyaráztam: ha akarsz, ha nem, politizálsz; ha azt mondod, nem politizálsz, már azzal is politizálsz; nem kellene akkor inkább aktívan és keményen politizálni? hát nem akarsz semmit tenni a sorsod ellen, nem érdekel a helyzeted, a jövőd, a gyerekeid jövője? mit hagysz így a gyerekeidre? hát már csak elfásultan rábólintunk minden szörnyűségre? ! − de hiába: annyi keserves tapasztalat után most már nagyon nehezen

mozdulnak az emberek. Ha meg valaki mégis rászánja magát, az csak gyanús lesz a többiek szemében: azt vagy bolondnak nézik, vagy provokátornak. A mai Erdély így válik könnyű tereppé a rendszer sötét manipulációi számára.

Megkönnyítette a szekusok dolgát az is, hogy Szovátán, a szülővárosomban én úgyszólván idegen voltam: 15 éves koromban elkerültem, csak 35 éves koromban kerültem vissza, a szovátaiak ismerték a családomat és gyerekként ismertek engemet is − de azt már tényleg nem tudták, hogy milyen felnőtt vált belőlem! Nyomorúságos érzés volt: végig kellett élnem, hogy olyanok is beállnak a gyalázkodó hadjáratba, akikről igazán nem gondoltam volna ennyi rövidlátást és ostobaságot. És miközben nekem magamnak volt a leginkább hihetetlen, hogy soha még egy pofont sem kaptam a szekusoktól, látnom kellett, hogy a környezetemben éppen ez szól leginkább ellenem − hogy néha már szinte azért imádkoztam: inkább vernének egyszer-kétszer félholtra, talán az hitelesítene az emberek előtt!

És ez így ment lényegében 86 nyaráig, egészen addig, amíg felolvasták a levelemet a Szabad Európában − csak ez mosta le rólam a mocskot.

A szekusok mérhetetlen cinizmusára pedig mi sem jellemzőbb, mint hogy − miközben széltében-hosszában terjesztették rólam, hogy a besúgójuk vagyok − folyamatosan tovább gyúrtak, hogy legyek valóban az. Felajánlották: lépjek be Jehova Tanúi közé. Nem volna feltűnő, hiszen családi hagyományaim is kapcsolnak hozzájuk, meg ugye amúgy is "tehetséges prédikátor" vagyok, megbecsült helyem lenne a soraikban − miközben persze kitűnő szolgálatokat tehetnék a Securitatenak a jelentéseimmel. Nemet mondtam, persze hogy határozott NEMet mondtam erre is − de közben sértett a dolog, végtelenül sértett! Hát ennyire nem ismernek engem ezek, ennyire képtelenek felfogni, hogy én nem az a patkány vagyok, akinek állandóan, mindig újra elképzelnek?!

Terjesztették, hogy a besúgójuk vagyok − közben meg szünet nélkül küldték a nyakamra a provokátorokat. Hogy csőbe húzzanak.

Nekem az volt az elvem: nyílt kártyákkal játszom, nincsenek titkaim − tehát MINDENKI előtt őszintén beszéltem. TUDTAM, hogy provokátorokkal, besúgókkal állok szemben − mégis nyíltan beszéltem előttük! SZÁNDÉKOSAN! Legalább így majd megismerik a

véleményemet!

Ez így megy: Megjelenik az illető, általában egy régi ismerős − a kisvárosban mindenki mindenkit ismer −, két percig NAGYON barátságosan beszél hozzám, közömbös dolgokról − és észre sem veszem, máris belerángatott valamilyen politikai vitatémába. Ilyen kérdésekbe, mint például hogy mi is a kommunista párt voltaképpen; vagy hogy lehet a demokrácia fogalmát meghatározni; demokratikus-e a kommunizmus, avagy antidemokratikus − meg egyebek. Mivel normális ember Romániában ilyen kérdésekről nyilvános helyen soha nem beszel, elég jól lehetett tudni mindig, hogy provokátorokkal állok szemben, szekus besúgókkal. No, én aztán világosan kifejtettem nekik, hogy a kommunizmus antidemokratikus voltának legfőbb bizonyítéka maga a monopolizált kommunista párt; ahogy nem tűr meg maga mellett semmiféle más pártot, amely konkurrenciát jelenthetne számára, hiszen egy nyílt konfrontációban, demokratikus viszonyok közepette azonnal alulmaradna. De ugyanígy ékes bizonyítéka a kommunizmus antidemokratikus voltának az is, hogy igazságszolgáltatásra képtelen; az "igazságügyi" intézmények nem objektívek, igazságra nem is törekszenek, soha nem az egyén jogait védik, hanem mindig a pártot és az állami intézményeket az egyénnel szemben. Ahogy például nekem egy milicistával szemben semmilyen körülmények között sem lehet igazam, tökéletesen ki vagyok szolgáltatva neki − mert a kommunizmusban NINCS IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS! − Ezeket a dolgokat mind így szépen elmagyaráztam nekik − hadd okosodjanak a gazdáik! És nekem sem tett rosszat egy kis elmegyakorlat.

Kétszer is előfordult, hogy fiatal nőt küldtek a nyakamra − hátha majd a bájaiknak nem tudok ellenállni. Persze eszem ágában sem volt kapcsolatot kezdeni velük, de különben is hamar rájöttem, honnan fúj a szél: egyszerűen a szövegük stílusa leplezte le őket. Sőt, az egyik maga is bevallotta, hogy honnan küldték. Homoszexualitassál vádolta meg a Securitate, így zsarolták − ismert módszer! −, azt mondták neki, szemet hunynak, ha engem befűz és rendszeresen viszi rólam a jelentéseket. De végül is a lelkiismerete tiltakozott a szerep ellen, feladta a játszmát és elmondott nekem mindent.

Egyszer egy őrnagyot állítottak rám. A városban járva-kelve észrevettem, hogy egy idegen, egy civilruhás barna férfi feltűnő

figyelmet szentel rám. Egy hét után már egyre világosabb volt: az a dolga, hogy figyeljen. Nem szóltam senkinek semmit, csak csendben figyeltem én is őt.

Bementünk a feleségemmel a városba, egy kis húst próbáltunk szerezni − persze vendéglői konyháról. Ez elég körülményes dolog, és kockázatos is: ha rajtakapják a szakácsnőt, kirúgják az állásából − de jóformán az egyetlen módja annak, hogy húshoz juthasson az ember. És rokonnal vagy gyerekkori osztálytárssal meg lehet próbálni a dolgot. Sikerült most is: a konyhán a szakácsnő szépen becsúsztatott vagy egy kilónyi húst a szatyrunkba. Jó, menjünk fel akkor, igyunk meg egy kávét! Ünnepeljük meg a rendkívüli beszerzést! Ahogy felértünk a kávéházi részbe, én már kerestem a szememmel az emberemet − és tényleg: már ott téblábolt. Kicsit kínos volt a helyzet, a szatyorban az illegális hússal − de már nem lehetett lelépni, mert már jött is és dörgölődzött:

− Mély tiszteletem! Kezicsókolom! Ragyogó napunk van! Valami italt? Kávét? − és elgaloppozott, hogy hoz nekünk kávét.

− Ki ez az ember? − kérdezi a feleségem. És látom a szemében a gyanakvást. Az ő ösztönei ezekben a dolgokban mindig nagyon pontosan működtek.

− Fogalmam sincs, de nekem is nagyon gyanús.

A feleségem persze ilyenkor mindig nagyon aggódott értem és próbált volna óvni:

− Vigyázz, István, vigyázz nagyon − −

− Jó − mondom −, ne félj, nem lesz semmi baj. A szatyrot tedd az asztal alá! És hamarosan meg fogom tudni, hogy ki ez a kedves ember.

Ez vasárnap volt − szerdán már megint találkoztunk. Délután kettő körül, ebédidőben bementem a vendéglőbe − szándékosan: tudni akartam, ott van-e, vár-e rám. Ezúttal azonban nem volt ott. Leültem, kértem egy kávét, vártam. És öt perc sem kellett hozzá, ott volt a barna idegen. Értem: tehát valaki értesíti, hogy itt vagyok. Először úgy tett, mintha nem venne észre. Már egy pohár bor volt a kezében, amikor látványosan "felfedezett". Elindult felém, a szokásos mézes-mázos hajbókolással:

− Áá, tiszteletem, mély tiszteletem!

− Jó napot kívánok.

− Ne haragudjon, megengedné, hogy ide üljek az asztalához?

− Tessék.

− Találtam ugyan asztalt magamnak, de látom, hogy maga is egyedül van, és beszélgetve kellemesebben telik az idő. De ugye nem veszi zaklatásnak?

− Nem veszem zaklatásnak − mondom.

Egy kicsit persze kényszeredett voltam − de a kíváncsiság mindig nagyon dolgozott bennem.

Elővesz egy doboz cigarettát − bolgár márkát, BT-t. Romániában ritka kincs ez, valutáért kapni, vagy nagyritkán leiért is, de méregdrágán és csak pult alatt. Előveszi, megcsillogtatja − és megkínál:

− Parancsoljon! Dohányzik, nem? Visszautasítottam.

− Nem, köszönöm − mondom −, kockázatos lenne, ha elkényeztetném vele magamat: utána csak kínlódnék. Mert az én fizetésem mellett nem engedhetem meg megamnak, hogy rendszeresen ezt vegyem. És különben sem lehet mindig hozzájutni.

− ó, hogyne lehetne! Csak tudni kell a módját! Pult alatt árulják.

− Nem, nem − mondom −, nekem pult alatt sem árulják. Még úgy is csak kiváltságosok kapják. − Mélyen a szemébe néztem: − Ön talán kiváltságos?

Nem felelt, kitért. Rejtélyes képet vágott, nevetgélt.

Rámenős volt, sietett: tíz perc múlva már ott tartott, hogy meghívott a szállodai szobájába. Hogy menjünk fel, mert csodálatos bora van és ragyogó magnófelvételei, iszogatva, zene mellett kényelmesebben elbeszélgethetünk.

− Menjünk, Hosszú úr, majd meglátja! Ha megkóstolja azt a bort − −

Szezon közepén jártunk − már az is feltűnő volt, hogy egyedül lakja a szállodai szobát. Meg hogy a nevemen szólít − honnan tudja ez az én nevemet? Meg ez az egész előkészített helyzet a gondosan megválogatott kellékekkel, és a gyors lerohanásom − szóval biztos voltam már a dologban.

És akkor meg is mondtam neki.

− Várjunk − mondom −, ne menjünk. Nemdebár, ön állami ember? Úgy értem: szekus!

Nem szólt semmit, feszülten hallgatott.

− Primitívek a módszereik, uram − mondom −, rendkívül átlátszók.

Igazán nem kellett hozzá nagy ész, hogy átlássak a szitán. Nem értem a Securitatet: hogy csinálhatják ezt ilyen rosszul? Buta emberekre szabják a módszereiket, uram. De nem értem azt sem, hogy MINEK csinálják. Hát mire jó ez az egész? Minden értelemben elhibázott dolog ez!

A barna idegen még mindig nem jutott szóhoz.

− Ön beszélgetésre invitált engem. Jó − mondom −, persze: beszélgessünk! De ugye egyetért velem: a beszélgetésnek csakis akkor van értelme, ha mindkét fél őszintén beszél. Ön őszinteséget vár tőlem; rendben van, én vállalom: őszintén beszélek. De vajon ön is vállalni tudja ugyanezt? Ha igen, akkor beszélgessünk! De ha nem, akkor nincs semmi értelme, akkor ne folytassuk a társalgást.

Erre nagynehezen megmozdult a nyelve, halkan, rekedten beszélni kezdett. Elmondta: beismeri, hogy VOLT szekus, őrnagy volt a Securitatenál. De már régóta nem az. Most csak egyszerű magánember, és kikapcsolódni jött Szovátára, üdülni, itt fogja tölteni a háromhetes szabadságát. És természetesen mindenben egyetért velem: őszinteség nélkül nem lehet beszélgetni, mi sem természetesebb tehát, mint hogy vállalja a feltételemet: őszinte lesz. Beszélgessünk! És menjünk fel a szobájába, tényleg, mert itt olyan kényelmetlen!

Engem továbbra is fűtött a kíváncsiságom. De azt is megértettem: nagy hiba lenne felmenni a szállodai szobába, tényleg ostobaság lenne.

− Értem − mondom −, tehát csak VOLT szekus. Köztudott persze, hogy aki egyszer a Securitatehoz tartozott, azt soha többé nem engedi ki a markából a testület, az valamilyen módon továbbra is nekik dolgozik.

De jó, mondjuk fogadjuk el: magánember, üdülővendég Szovátán. Csakhogy ha tegyük fel én most elfogadom a meghívását, felmegyünk a szobájába: mi van, ha kiderül, hogy netán még hárman várnak ott rám? Természetesen szekusok, azok IGAZI szekusok! Vagy jó, mondjuk: nem vár senki. Felmegyünk, megkóstoljuk a borát, hallgatjuk a csodálatos magnókazettáit − és közben egyszerre csak azon veszem észre megam, hogy kaptam egy tekintélyes jobbegyenest. Ahogy látom, ön elég izmos ember. De én is az vagyok: munkás. Hogyan reagálok majd az ön ütésére? Nemde, viszonozni fogom? Valószínűleg. És esetleg én győzök. Az lenne csak az öngól! Kiváló alkalom a Securitate számára a további gyötrésemhez! De elképzelhető

a folytatás többféleképpen. Mondjuk úgy, hogy az ön első ütése után ugrik elő a három ismeretlen férfi, és befejezik az ön munkáját. Vagy például úgy, hogy csak addig vernek, amíg én segítségért kiabálok. És akkor ki fog a segítségemre sietni? A Securitate. Nagy segítség lesz ám nekem az ő segítségük! És így variálhatnám még tovább a lehetőségeket, de száz szónak is egy a vége: nagy szamárság lenne tőlem, ha felmennék a szobájába. Ne menjünk sehová, beszélgessünk csak itt. De ilyen őszintén, ahogy most én beszéltem!

Az őrnagy elvesztette a fegyelmét, kiborult:

− Uram! Megismerkedtünk ebben a vendéglőben; én azt hittem, hogy ön egy komoly ember, barátságosan szóba elegyedtem önnel, még meg is hívtam; és akkor most kiderül, hogy mindenféle komplexusai vannak, vagy homoszexuális, vagy Isten tudja mi!

− Hoppá − mondom −, ITT álljunk meg. Kérem, menjen és informálja a főnökeit, hogy elég tájékozott vagyok. Nagyon köszönöm a rám pazarolt figyelmét. A viszontlátásra!

És otthagytam.

A következő hat napon rendszeresen bementem a városba, módszeresen végigjártam a fürdőt, a vendéglőket, kávéházakat, hogy ha találkoznánk, a szemébe mosolyoghassak − de soha többé nem találkoztunk már. Úgy látszik, az ismeretlen úr, aki három hétre jött pihenni Szovátára, a második héten váratlanul meg kellett szakítsa az üdülését, és elutazott.

"akarsz-e jönni velem?"

A Securitate mindennapi módszerei közé tartozik, hogy behatol a családba is, megmérgezi a légkört, ellopja a bizalmat, éket ver a család tagjai közé. Nem egy olyan esetet tudok, amikor a feleséget is sikerült teljes mértékben a férje ellen hangolni, és így tudták tönkretenni azt az embert, aki megpróbált volna valamit − no, ilyesmivel próbálkoztak nálunk is. És nem sok hiányzott hozzá, hogy sikerrel járjanak.

A mesterkedéseikhez az adta az alapot, hogy anyósom szegény − nyugodjon! − képtelen volt beletörődni a lánya házasságába. A lelke mélyéig bántotta − afféle falusi gondolkodásmód ez −, hogy a lányának "csak" egy elvált ember jutott: hát nem egy utolsó lány az ő lánya, miért nem érdemelt meg akkor egy legényt? Meg is mondta: − Addig nem halok meg, amíg el nem választlak benneteket! − No, tett is eleget a válásunkért − Isten bocsássa meg neki.

A Securitate előtt persze nincs titok: fülükbe jutottak a hírek a mi áldatlan helyzetünkről is. És ez kapóra jött nekik. Nem tudom pontosan, hogyan történt, lehet, hogy a Securitate állította rám a rokonokat, de az is elképzelhető, hogy apósom testvérei öntudatlanul váltak a Securitate eszközeivé. Tény, hogy kórusban visszhangozták a Securitate szája szerinti vádakat, és egyfolytában a feleségem fülét rágták: hogy a Hosszú egy mihaszna munkakerülő, büdös neki a munka, ezért a dolga helyett politizál, bohóckodik, olyasmibe üti az orrát, amihez semmi köze − és így tovább.

− Miért nem hagyod ott? Válj el tőle! A gyerekekre, a gyerekeid jövőjére nem gondolsz?!

Ez így ment folyamatosan − és nem minden eredmény nélkül. 80 decemberében már ott tartottunk, hogy rémülettel láttam: a feleségemet mintha kicserélték volna, hűvösen, félvállról beszél velem. Sejtettem hogy mi történik, de konkrétumokat nem tudtam, sötétben tapogatództam − csak a végeredményt láttam.

− Figyelj rám − mondom neki −, te nem az vagy, aki voltál! Ne próbálj szerepet játszani, mondd ki, amit gondolsz! Mit rejtegetsz előttem? Nem ilyen voltál te, nagyot változtál!

− Ugyan − azt mondja −, olyan vagyok, amilyen voltam. Csak úgy tűnik neked, hogy változtam, ilyen voltam mindig.

− Nem − mondom −, nem ilyen voltál. Hogy bánsz te velem? Vigyázz − mondom −, mert nem az úton szedtetek fel, a sárból, hogy akármit eltűrjek! Vigyázz, mert ebből baj lesz!

− Mi baj lenne? − mondja gúnyosan, de mint egy idegen,

− Az, hogy olyat kapsz, hogy az eszed elmegy!

− Szeretném én azt látni! Csak próbáld meg!

És akkor megütöttem. Kapott akkor egy pofont.

Kegyetlen rossz idegállapotban voltam akkorra már − −

Anyósom, nyugodjék, jelen volt ennél a szóváltásnál, látta a pofont is. Persze náluk laktunk, külön kis házban, de egy udvaon anyósomékkal meg a többi rokonnal, körül a szomszédban is mind a rokonok − az én rokonaim meg nem avatkoztak a dologba, különben is Jehova Tanúi mind, békés, passzív emberek, úgyhogy magam voltam tízzel szemben! Ahogy a pofon elcsattant, anyósom elsikítottaa magát, és kiállt az udvarra, úgy kiabált:

− Segítsetek! Gyilkos!!

Mire a szomszédság persze megrohanta a portát, futottak elő mind a rokonok − én meg kiálltam a kapuba:

− Be ne lépjenek, mert eltöröm a lábukat! Az udvar nem az enyém, semmi közöm hozzá, de ebben a házban egyelőre én lakom még!

Nem mert bejönni egyik sem. De persze a fél utca ott állt a kerítésnél − fogalmuk nem volt, mi is történik tulajdonképpen, de azért hallgatták a hangversenyt. Anyósom meg csak tovább:

− Majd elintézlek én téged, ne félj! Hallgatod a Szabad Európát? Politizálsz?! Na megállj csak! Tudom ám: te nem korházba jársz Vásárhelyre, hanem szervezkedni! De majd elrendezem én a te dolgodat, várjál csak!

És mit mond erre az én feleségem? Azt mondja:

− Nem kell hogy te elintézd, majd elintézem én!

Ez nekem olyan volt, mintha ostorral vágott volna végig rajtam. Kész voltam, teljesen kész voltam akkor.

81-ben ott tartottunk már, hogy elválunk. Kegyetlen időkön mentem keresztül. A kérdés minden ága-bogát, zegét-zugát mérlegelnem kellett, hogy eldöntsem, mit csináljak − néha azt hittem már, hogy a fejem szétpattan. Végiggondoltam: mi is a Securitate célja? Nyilván az, hogy megbontsa, felrobbantsa a családunkat. Ha ez sikerül, egyedül maradok, könnyű prédává válok. Meg − hiába a rokonság! −

egyedül marad a feleségem is. És egy magára maradt asszonnyal azt csinálnak, amit akarnak: olyan nyilatkozatra kényszerítik, amilyenre csak szükségük van. Úgy megdolgozzák, hogy minden ügyemet kirakja eléjük, az igazat is, meg azt is, amit sose tettem! Akkor pedig nyitott célponttá váltam, akkor engem már lehet is temetni! Lehetséges, hogy már meg is született az a nyilatkozat? − Kivert a hideg verejték!

Megyek haza − nincs otthon a feleségem; kérdezem, hol van − azt mondják: elment, lefelé.

− De hagyd el a lakást, jobb lesz!

Csak kaptam a fejemhez: Úristen, hol lehet? Talán épp most írja alá?!

Elmentem akkor otthonról, elköltöztem. De most mi lesz a két gyerekkel? Én hová tudnám vinni őket? Megértettem, hogy a gyerekek inkább az anyjukhoz húznak. De ha meg otthagyom őket? Tudtam, hogy akkor meg ellenem nevelik mind a kettőt, ha láthatom is őket, majd eltaszítanak! Hát mit tegyek? !

Hetekig ez volt: máshol laktam, csak éjszaka szöktem haza, úgy kapáltam, kaszáltam éjjel, hogy a kis kertünk tönkre ne menjen egészen − −

Közben meg persze a Securitate sem aludt: beidéztek újra, "beszélgessünk", körültapogattak, hogy puhulok-e már − és megint a régi nóta: Hogy én nem gondolok a gyerekeimre. Minek makacskodok? Ha egy kicsit okosabban nézném a dolgokat, "tisztességesen" élhetnék! Tudnának ajánlani egy nekem való munkahelyet, "nem kell mondjam magának, mi az hogy FIZETÉS", és békében tevékenykedhetnék, persze a velük való együttműködés jegyében − −

− Uram − mondom Lupsának −, a válaszom egyszer s mindenkorra a már jólismert NEM. Egyszer s mindenkorra!

Utána sikerült elkapnom a feleségemet egy kiadós beszélgetésre.

− Nézd − mondom −, így nem vagyunk sehol, nem oldottunk meg semmit. Döntenünk kell. Mert így nem maradhatunk.

Még azt is megtettem, hogy gyilkossággal fenyegetődztem − tényleg csak az a mentségem, hogy rettenetesen kétségbe voltam már esve. Hát észhez akartam téríteni!

− Mert hiába válunk el − mondom −, a gyerekeket nem vihetem.

Amikor meg majd ellöknek maguktól, úgyis csak egyet tehetek: megöllek mindnyájatokat, utána meg végzek magammal is! Es nem tehetsz ellene, mert nem tudhatod, mikor toppanok haza! Ennek az lesz a vége, csak ez lehet a vége: eltemetnek mindnyájunkat!

− Nézd, fiam − mondom neki −, felelj nekem: akarod, hogy gazdagok legyünk?

− Attól függ − azt mondja −, hogy milyen áron.

− No − mondom −, ez már nem rossz válasz! Elmondom, miről van szó − és tolmácsoltam mindent, amit Lupsa mondott. − De jól figyelj − mondom − : én rühes patkánnyá nem tudok átváltozni. Én az ő kapcarongyuk, a nemzetemnek az árulója sehogyan se leszek! Sötét dolgokat próbálgatnak itt, de én ellene szegülök, ha addig élek is. És visszaút nincs is már: ha észrevennék, hogy visszatáncolok, már végem. De nem is akarom félbehagyni, amit kezdtem, akármi várjon is az utam végén, ha a pusztulás vár is rám, én végigmegyek! Meggyőződésem, hogy minden-hogy rajtavesztek. A kérdés csak az: akarsz-e jönni velem?

Akkoriban tényleg minden jel arra vallott, hogy nem lesz hosszú az utam, hamar eltemetnek − akkortájt nagyon így láttam.

Ezen az estén magyaráztam el először a feleségemnek, hogy mit is csinálok én − akkor adódott rá először alkalom.

− Nézd − mondom −, amit mondatok rólam, mind igaz: nemcsak a kórház miatt járok Vásárhelyre − és elmondtam neki mindent.

A gyerekek persze nem tudtak aludni, figyeltek ők is − aranyos volt a fiam, a nagyobbik, megkérdezte:

− Édesapa, mi az, hogy "politika"?

Megmagyaráztam akkor neki is. De a feleségemnek is akkor magyaráztam el először!

− Figyelj rám nagyon − mondom a feleségemnek −, most döntenünk kell. Akarsz-e velem jönni? Gondolod-e, hogy meg tudod állni a helyedet, tudod-e vállalni az utamat? Ha már aláírtál nekik valamit, akkor késő. Ha egyetlen papírt is aláírtál már, későn kérdezlek!

Csak rázta a fejét, hogy nem írt alá semmit.

− Jó − mondom. − Az is lehet, hogy a Securitate fel fogja kínálni, hogy menjünk el. Hogy adnak útlevelet, és hagyjam el az országot, menjek innen. Elmenjünk akkor? Ezt is végig kell gondolnod: vállalni

tudod ezt is? Gondolkodj!

Hallgatott.

− Most döntened kell − mondom neki. − Most meg kell egyeznünk, és utána már azt csináljuk, amiben most megegyeztünk. MOST döntsél − mondom −, és azután már azt kell tenned, amire kérlek! Tudsz most felelni?

− Igen − azt mondja.

− Mit felelsz?

− Veled akarok maradni − azt mondja, így történt.

Embertelenül nehéz volt ez mind a kettőnknek − −

Utána lakást kellett változtatnunk − csak Szovátán belül, mert nekem kényszerlakhelyem volt Szováta, a várost nem hagyhattam el. Elköltöztünk, távolabbra a rokonságtól − és kezdett is szépen rendbejönni minden.

Hozzájárult a feleségem véleményének alakulásához, hogy a férfifodrászatban dolgozott, ahol mindenki megfordult: ez a műhely is egyike volt a kisváros pletyka-központjainak. Szovátán az emberek nagyon nem voltak hozzászokva, hogy valaki szembeszálljon a hatósággal − a Milicia, a Néptanács, de különösen a Securitate mindenki számára fenyegető rémkép volt. Nagy szenzációnak számított, amikor a szovátaiak arra ébredtek, hogy a Hosszú mindegyiknek hadat üzent − ezt persze a fodrászműhelyben is meg kellett beszélni. És az emberek nemigen tudták, hogy a feleségem az én feleségem, előtte tárgyalták meg a dolgaimat!

− Figyeljetek rám − azt mondja egyszer valaki −, tudjátok, mit mondok? Valamennyiünknek együttvéve nincs annyi eszünk, mint annak az embernek, a Hosszúnak van!

Nehéz ezt így idéznem, mert szerénytelenségnek hangzik, még idézve is − de szerepe van a történetben: komoly hatással volt a feleségemre.

Az egyik kolleganője meg a főnököm felesége volt, és az ő útján jött vissza, hogy a szövetkezet elnöke − aki különben nem nagyon szeretett engem, inkább félt a körülöttem zajló zűrzavartól − azt mondta a főkönyvelőnek:

− Most már látom: nem a Securitate táncoltatja Hosszút, hanem Hosszú táncoltatja a Securitatet!

Hosszantartó történet volt ez, és keserves történet. De nekem

tulajdonképpen megérte. Mert − boldogan mondhatom el − egy olyan feleséget kaptam belőle, aki csakugyan tántoríthatatlanul mellettem állt, kitartott velem mindenben. Előtte ő nem is igen tudott semmit az én dolgaimról, nem is nagyon figyelt rájuk − ez talán az én hibám is −, most, hogy értett már mindent, olyan asszonyom lett, akire tényleg büszke lehetek.

"maga nagyon fáradt, idegileg kimerült"

Egy időben megpróbálkozott a Securitate egy másik ismert módszerrel is: rám akarták sütni, hogy bolond vagyok, elmebeteg.

Az első akciójuk kudarcot vallott. Elvitték az egészségügyi dossziémat egy orvoshoz − nem akarom mondani a nevét, mert védenem kell, legyen csak Doktor N. − és megpróbálták rávenni az illetőt, vizsgálja át az anyagomat: hátha van benne valami olyan adat, amely egy kis "jószándékkal" arról vallana, hogy nem vagyok normális. N. doktor először nem értette a dolgot, átlapozta a dossziét − aztán amikor felfogta, hogy miről van szó, felállt, az orvosi esküjére hivatkozva elutasította a kérést, és megkérte a szekusokat, hogy hagyják el a rendelőjét. Amikor pedig azok nem voltak hajlandók távozni, N. doktor levette a fehér köpenyét, és ő maga hagyta ott a rendelőjét, a betegekkel és a szekusokkal együtt − bement egyenesen a megyére és panaszt tett a főhatóságánál. Hosszú processzus kavarodott az ügy körül, de N. doktor csodálatosan viselkedett. Azt mondták neki, hogy "doktor elvtárs, ne vegye komolyan ezt a kis incidenst", hiszen ugyebár a szekusok nem hivatalosan jártak el, csak magánszorgalomból ügyködtek, hülyék voltak, na de hát úgy sincs jelentősége az egésznek! Doktor N. kérte az áthelyezését − erről azonban lebeszélték, feltehetően fenyegetésekkel rávették, hogy folytassa a munkáját és maradjon csendben. Később aztán áthelyezték, szakorvosi beosztásba tették egy korházban. − Ezt a derék orvost sajnos nem ismertem személyesen. A történteket sem tőle tudom, hanem olyanoktól, akik akkoriban a keze alatt dolgoztak.

Már azokban az időkben is elég sok bajom volt az érszűkületemmel, intravénás kezelésre kellett járnom vele − ez nem éppen veszélytelen gyógymód, de szerencsére ismerősök útján találtam Vásárhelyen egy orvost, akinek a kezére bátran rábízhattam magam. Amikor a kezelés dacára mégis rosszabbodott az állapotom, muszáj volt betegszabadságra mennem − csak az volt a probléma, hogy az én orvosom mindössze 14 nap betegszabadságot adhatott, az ő javaslatával még el kellett mennem a szovátai főorvoshoz: a 90 napig terjedő szabadságolás már annak a hatáskörébe tartozott.

Dr. Szántó Piroska korábban a megyei pártbizottság házi

kardiológusa volt − ez a beosztás egyben tiszti rangot is jelent, de ez természetesen titkos dolog −, onnan helyezték ki Szovátára, ő lett a klinika főorvosa. Hozzá kellett mennem.

Úgy látszik, valahonnan már tudott róla, hogy keresni fogom. Jó páran várakoztunk az előszobájában, én úgy középtájt lehettem − meglepetésemre azonban már egészen a rendelés elején beszólítottak. Még szégyelltem is magamat a többiek előtt − de nem tehetem semmit, bementem. Az előző két beteg még bent volt. Én levetkőztem, ő megvizsgálta a lábamat, és nagyon kedvesen bánt velem:

− Nagyon sajnálom magát − azt mondja −, mert a betegsége bizony gyógyíthatatlan: ez már a sírig el fogja kísérni!

− Tudom, doktornő, ne is mondja, tudom jól − −

Akkor ment ki az előző két beteg.

− Hosszú úr − azt mondja akkor Szántó doktornő −, hallom, hogy a Zsil völgyéből jön, és sok mindenen ment keresztül. És hallom, hogy itt is egyenlőtlen harcba keveredett a hatósággal, céltáblát csinált magából − és így tovább. − Nagyon sajnálom magát, mert a harca szél malomharc!

− Doktornő − mondom neki −, ez az ön véleménye, de én másképp látom a kérdést. Én bízom benne, hogy amibe kezdtem, annak igenis van perspektívája! De erről ne vitatkozzunk.

− Hát, nem tudom − azt mondja. − Ahogy így elnézem magát, azt hiszem, maga máris nagyon fáradt, kimerült, idegileg nagyon megviselt. Privát jóindulatból mondom: szüksége lenne alapos pihenésre, teljes kikapcsolódásra, kiadós szabadságra. És ha maga is jónak látja, én tudnék is segíteni. Gondolom, megérti, hogy mindez csak olyan úton lehetséges, ha elfogad tőlem egy ideggyógyászati beutalót. Nem kell most döntenie, ha elfogadja a tanácsomat, jöjjön be bármikor, és én kiállítom magának a papírt.

Azt hitték, hogy én majd kapva kapok egy kis lógási lehetőség után, és lelkesen besétálok a csapdába! De rosszul számoltak. Nem volt nehéz megértenem, hogy ha én most elfogadom ezt a beutalót egy kis klinikai "pihenőre", attól már csak egy lépés, és papíron van a diagnózis: bolond vagyok − utána meg már az alagsor következik!

− Nagyon kedves, doktornő − mondom neki −, és köszönöm az ajánlatát. Csak hát fehér cérnával varrták ezt a tervet, nagyon is feltűnőek az öltések! Én meg már elég tapasztalt vagyok, hiszen már

N. doktor úr útján *is* megpróbálkoztak effélével. N. doktor nem vállalta ezt a szerepet. Nagyon szégyellem, hogy az ön személyében most mégis megtalálták a *megfelelő* embert ehhez az *akcióhoz.* Doktornő' − *mondom −, engedje meg, hogy figyelmeztessem: önök nagyon alábecsülik az áldozatai* szellemi képességét és morális tartását! Tényleg úgy képzelték, hogy én nem fogom észrevenni a kelepcét, és gyanútlanul belesétálok? És egy kis potyázási lehetőség megcsillogtatásával még a saját beleegyezésemet is meg akarták szerezni a tervhez! Ez már csakugyan sértő! Nagyon restellem, doktornő, hogy sem az orvosi, sem az emberi lelkiismerete nem szólalt meg, amikor ezt a megbízást vállalta!

A nővér azt sem tudta, merre forduljon, hogy az arcát elrejtse. Szántó doktornő pedig úgy meg volt döbbenve, hogy szóhoz sem jutott.

− Megköszönöm a rám pazarolt idejét. És majd ha jónak látom, jelentkezem a beutalóért. Mély tiszteletem, doktornő! − és otthagytam.

Szántó Piroska főorvosnő addig a kisváros társadadalmi életének állandó alakja volt, sokat forgolódott emberek közt − de az esetünk után nagyon megváltozott: alig lehetett már látni a városban. Megtudtam, hogy kérte az áthelyezését is. Egész nyáron távol volt, talán remélte, hogy közben lebonyolódik az ügye és nem kell már visszatérnie Szovátára − végül azonban mégis maradnia kellett. Láttam, hogy az utcán is kerül, ha véletlenül mégis egymásnak futottunk, legszívesebben a föld alá bújt volna. Ha már végképp nem sikerült kitérnie, tisztelettel köszönt nekem. Egyszer a kisfiam ízületeivel adódtak problémák, a feleségem éppen Szántó főorvosnőhöz került a gyerekkel − Romániában az ilyesmi kivédhetetlen, mert nem magunk választjuk meg az orvosunkat. De a doktornő feltűnő kedvességgel bánt a feleségemmel, a gyereket alaposan megvizsgálta, részletesen elmagyarázta, hogy mi a baj, és hogy nem súlyos a helyzet, sőt − ami Romániában teljességgel szokatlan, szinte példátlan! − a végén még mentőautót is hívott, hogy ne kelljen gyalogolni a beteg gyerekkel. Rólam pedig semmit sem kérdezett.

egy fehér Dacia

85 tavaszán történt, Szovátán: mentem az úton lefelé, fényes nappal, úgy dél körül; a Fekete Medve Szálló előtt jártam már, a buszmegállónál − amikor egy fehér Dacia hirtelen kiugrik a szálloda parkolójából, és teljes gázzal rámhúz. Visszaugrottam, amennyire csak a hely engedte − nem ért el a kocsi, de ha sokat mondok, három ujjnyira húzott el tőlem. Ha jobban megcéloz, elkerülhetetlenül belerohan egy vaskerítés sarkába − úgyhogy utolsó pillanatban visszakapta a kormányt, visszahajtott az úttestre, és ott meg is állt, nem olyan messze tőlem. És akkor a vezető visszanézett rám − jól láttam a gúnyos vigyort az arcán. Csak egy pillanatra állt meg, visszanézett − és hajtott tovább.

Felismertem, egyértelműen felismertem: Bokor Gyurika volt. Szovátai magyar gyerek, az a fajta, akit magamban rühes patkánynak neveztem: egyike a Securitate sunyi kis udvarlóinak.

Én semmilyen módon nem reagáltam az esetre. Csak mélyen eltöprengtem. Mindent végiggondoltam hússzor is, nehogy tévedjek, és csak felesleges gondokat csináljak magamnak. Úgy döntöttem, hogy végül is nem zárható ki a véletlen lehetősége sem. Egy komolytalan ember persze hogy lelkiismeretlenül vezet, ha most történetesen majdnem engem ütött el, az nem feltétlenül vall szándékosságra. Ezért is nem szóltam akkor erről senkinek. Bokor Gyurikával sokszor találkoztam később a városban, sem én, sem ő nem hozta szóba az esetet. Én mindig mélyen a szemébe néztem, így próbáltam kiprovokálni belőle valamilyen árulkodó gesztust legalább − nem-állta a tekintetemet, lesütötte a szemét, nem szólt semmit. Perdöntő adathoz nem juthattam tehát, maradtam a bizonytalanságban.

Valamikor 86 elején viszont megismétlődött a történet. És most már, ha lehet, még egyértelműbb formában. És megint Bokor Gyurikával! Otthonról mentem a fürdőtelep felé, az úttest szélén, baloldalt − ezt az okos szabályt mindig betartottam, így csak a szembejövő forgalomra kellett figyelnem. Bokor Gyuri kocsija velem egyirányban haladt, mögülem jött, az úttest jobb oldalán − de ahogy a barátunk meglátott engem, áthúzott a baloldalra, gázt adott, és hajtott egyenesen nekem.

Tőlem balra egy magas támfal húzódott, nem ugorhattam semerre − ahogy észrevettem a felém rohanó kocsit, rálapultam a kőfalra, amennyire csak tudtam. De ennyi is elég volt. Mert ha össze akar zúzni a kőfalon, óhatatlanul összetöri a kocsit is − úgyhogy megint: tőlem pár ujjnyira elkapta a kormányt, elhúzott mellettem, vissza az út jobboldalára. És újra csak: a jobboldalra átérve lelassított, megállt − és ugyanazzal a torz vigyorral visszanézett rám.

No, gondoltam magamban, itt most már kizárt a tévedés! Most már kilencvenkilenc százalékra biztos voltam benne, hogy Bokor Gyurika szándékosan játszik velem. Csak azt nem tudhattam: vajon a Securitate utasította, hogy gázoljon el? Vagy csak szorgalmi feladatot vállal a derék fiú? Vagy nem is éppen megölni akar, csak ijesztget, a pszichikai kikészítésem a cél? Minderre csak sokkal később kaptam meg a választ − majd visszatérek rá.

Feldolgoztam a történetet, és a tanulsága alapján berendezkedtem a legkomolyabb elővigyázatosságra. Felfogtam, hogy lesnek rám, provokálni akarnak, talán még azzal is próbálkoznak, hogy eltegyenek láb alól − hát megértettem: állandó vigyázattal kell élnem. Este lehetőleg nem mentem ki a házból − tisztáztam magammal: sötétedés után nincs mit keressek kint. Tudtam azt is: ha ittas állapotban érnek el valahol, biztos hogy lecsapnak és elintéznek. Hosszú évek alatt kivel nem esik meg, hogy egyszer-egyszer berúg? − de én ezt sem engedhettem meg magamnak. Minden lépésemre vigyázni, este otthon ülni, italhoz nem nyúlni, nyilvános helyeken lehetőleg nem mutatkozni, nehogy belémköthessenek − hallatlan erőfeszítést és folyamatos odafigyelést követelt mindez!

Romániában nem ritka eset, hogy elvész valaki, aztán megtalálják az erdőben, meggyilkolva − a Zsil völgyében sok ilyen példára emlékszem, főleg magyarokkal gyakran előfordult. Mint ahogy gyakori eset az is, hogy valaki kihallgatás alatt "öngyilkos" lesz. Ez nem mindig jelent tényleges öngyilkosságot, valószínűleg sokszor segítenek is az áldozatnak − de gyakran valódi öngyilkosság: a megfélemlített, elgyötört ember néha szívesebben vállalja a halált, mint a további testi-lelki gyötrelmeket, és a kihallgatás rövid szünetében, vagy amikor megkapja a meghívót a második kihallgatásra, végez magával, így megy ez, ezek a szocialista Románia mindennapjai!

Sokan feltették már nekem a kézenfekvő kérdést, de legtöbbet én magam tettem fel magamnak: ilyen viszonyok közepette, az évtizednyi állandó életveszély mellett tulajdonképpen hogyan is maradtam én életben? Sokféle lehetséges válasz is kínálkozik erre. Mondhatom azt is: óvatos voltam és ügyes. Mindig figyeltem, gondosan felmértem a helyzeteket − képletesen szólva: időben ugrottam el a kocsi elől és jó irányba. Meg mondhatom azt is: szerencsém volt − az ember VÉLETLENÜL is észreveheti időben a mögötte közeledő, gyilkos szándékú kocsit. Végül is majdnem minden veszélyhelyzetnek vannak szerencsés túlélői − lehetek én is egy ilyen. És: az ellenfeleim is csak emberek, valószínűleg tökéletlen, egyszerűen technikai értelemben hibás munkát végeztek. Mindegyik válaszban van igazság, valamennyi együtt adja a feleletet. De én mégis azt gondolom, hogy módszertani értelemben követett el a Securitate egy súlyos hibát, és feltehetően leginkább ennek köszönhetem az életemet. A játszma elején alábecsültek, ostobának, bugrisnak, analfabétának véltek, ezért nem fordítottak elegendő figyelmet rám. Azt hitték, könnyű áldozat leszek. Eleinte valóban tapasztalatlan, ügyetlen kezdő voltam − de közben felnőttem, és ők ezt nem vették észre időben. 82, 83 táján ép voltam, erős idegzetű, hatékony, és higgadtan álltam velük szemben − ettől annyira meglepődtek, hogy jó ideig nem akartak hinni a szemüknek-fülüknek. Mire ráébredtek, hogy komoly ellenfélre találtak, már késő volt: addigra nevem volt már, ebből is adódóan valamelyes védettségem, túl nagy zajt csapott volna már, ha durván lecsapnak rám − és ettől a zajtól már féltek. Akkor már az ő kezüket is az óvatosság kötötte meg − s közben én egérutat nyertem.

Talán így történhetett − −

"szabályos kínzókamra"

Egy alkalommal Baçaga ezredeshez idéztek be, a feleségemmel együtt − Baçaga hírhedt figura, a Szabad Európa Rádió is emlegette már. Amikor Király Károly nyílt levelet juttatott ki Nyugatra, és utána egy ENSZ-küldöttel is tárgyalt, akkor ezt az "ügyet" is ő intézte − jellemző módon nem is magát Király Károlyt hurcoltatta meg, hanem a barátait és ismerőseit. Egyikükbe úgy belerúgott az ezredes, hogy az illetőnek eltört a lába. No ez a Bat.aga volt a vendéglátónk. Mi ugyan úgy tudtuk, hogy Ágoston ezredes előtt állunk, csak később derült ki, hogy Baçaga-val volt dolgunk − bár elég mindegy is: arctalan lények ezek.

Azzal kezdte, hogy letegezett. Mire én visszategeztem.

− Ezredes − mondom neki −, ez a tegezés jogtalan és sértő. Különösen ezzel a hangsúllyal, ahogy a te szádból elhangzik, elfogadhatatlan nekem. Én csak egy módon védekezhetek a helyzet megalázó egyoldalúsága ellen: visszategezlek!

Hatalmasat vágott az asztalra, és ordított, mint a sakál:

− Fogd be a szád, mert letartóztatlak!!

Felálltam a feleségem mellől, léptem egyet előre, ökölbe szorítottam a kezemet és rávágtam én is az asztalra, hogy majd ketté hasadt:

− Csináld, ezredes, amíg nem késő! Engem ugyan nem ijesztesz meg, még a halállal sem!

Nem volt hosszú kihallgatás − mert Baçaga ezredes szólni sem tudott a méregtől.

Így van ez: A Securitate erős, nagyon erős. De csak a gyávákkal szemben. Ha észreveszik, hogy valaki ingadozik, fél, meghátrál, vagy akár csak védekezni kezd − akkor vége. Akkor erősek! Ezért nem szabad félni. Támadni kell!

Ezután volt, hogy bejelentettem: tartok egy négynapos sztrájkot. A sztrájk szépen le is zajlott − utána megint behívtak a Securitate-ra. Bementem és vittem magammal egy nyilatkozatot − egy kis tömör összefoglalást a politikai természetű és általános panaszaimról, és a követeléseimet, pontokba foglalva. A kéziratot át is vették. És − szinte példátlan eset! − a követeléseim egyikét még teljesítették is:

megkaptam a szabadszombatot.

Ehhez az aktushoz persze megint a szokásos "beszélgetés" kapcsolódott:

− Hosszú, most megkapta a szabadszombatot. Nem érné be ennyivel?

− Sajnos − mondom −, nem. Mert először is: amit csinálok, NEM MAGAMÉRT csinálom; ahhoz a szabadszombathoz a többieknek is joguk van, ÉRTÜK is csinálom tovább!

− Álljon le Hosszú! Mert nem lesz ennek jó vége. Látja, ha nem ugrálna, kaphatna tisztességes állást, jól élhetne!

Néha már kimondottan unalmasnak tűnt a mondataik monoton ismétlődése. Hányszor hallottam már ugyanezt, különböző szekusszájakból! Lehet, hogy ez az álmosító monotónia is tudatosan alkalmazott módszerük?

− Egy normális állás, tisztességes kereset bizony elkelne. De ilyen megkötések árán nem tartok rá igényt.

− Nézze, Hosszú. Magának két gyereke van. Rájuk nem gondol?

− De, nagyon is gondolok rájuk. Éppen ez az: két gyerekem van, és szeretnék nekik rendezett világot, emberhez méltó jövőt hagyni. EZÉRT *is* teszem, amit teszek.

Utána a Néptanácshoz idéztek be − ez 84 elején volt. Akkor egy magyar titkára volt a Néptanácsnak, Duka Árpád − de ott volt mellette Lupsa is, meg a szövetkezet elnöke. A téma megint a régi. Túlóráztatás, szabadszombat, vasárnapi munka, ezeket a kérdéseket feszegettem én folyamatosan, a munkatársaim előtt is − és most a Néptanács titkára is: hogy hagyjam már abba az állandó lármázást, a "lázítást", mert ez a helyzet tarthatatlan. SZÁMUKRA volt tarthatatlan a helyzet! Mit mondjak erre én?

− Tulajdonképpen mit akar ezzel az egésszel? − azt mondja Lupsa. − Mit akar maga elérni? !

− Semmi mást, uram, csak a román állam törvényeinek a tiszteletbentartását! Csak ezt az egyet kérem! De ezt viszont KÖVETELEM!

Lupsa felpattant, végigsétált néhányszor a szobán, gondolkozott.

− Tudja, mit tanácsolnék én magának, Hosszú elvtárs? Adjon be egy kivándorlási kérvényt, és hagyja el Romániát!

Ami körülbelül annyit jelentett, hogy belátják a tehetetlenségüket,

feladják a meccset.

− Lupsa úr − mondom −, feltételezem, hogy nem hasból beszél, nyilván megvan a felhatalmazása a főnökeitől, úgyhogy komolyan veszem az ajánlatát: be fogom adni a kivándorlási kérvényt.

Hazamentem, megbeszéltem a dolgot a feleségemmel − és megírtam a kivándorlási kérvényt. Másnap be is adtam.

De az akcióimat nem szüneteltettem azért.

Nem sokkal ezután bementem a Néptanácsra és kihallgatást kértem a polgármesternél. Eléje tártam a panaszaimat és a tiltakozásomat az árukapcsolás útján elkövetett visszaélések ügyében. Mert általános szokássá vált, hogy a keresett árucikkek megvásárlását senkit nem érdeklő áruk, elfekvő raktári feleslegek megvételéhez kössék. Nagyon is számottevő külön adóvá vált ez, igen komolyan belenyúltak a munkások zsebébe így. Előadtam a polgármesternek a tényállást − és kereken rablásnak neveztem ezt a durva erőszakot.

A polgármester, Suteo Aurél − román volt, vagy legalábbis annak vallotta magát − roppantul egyszerűen intézte el a kérdést. Még be sem fejeztem a mondandómat, rámüvöltött:

− Mars ki a Néptanács házából!! Takarodj innen, de azonnal!!

− Nézd, elnök − mondom neki −, te nem kidobóembernek lettél megválasztva ide, és nincs is jogod senkit kidobni. Ez itt a Néptanács háza, és te azért vagy itt, hogy meghallgasd a munkások kéréseit és panaszait. Látnivaló, hogy nem eszerint viselkedsz. Megmondjam a szemedbe, mit csinálsz? Te meghazudtolod a főtitkár szavait és szabotálod a programját!

− Takarodj, mert vasra veretlek! − ez is! És már nyúlt a telefon után, hogy riassza a Securitatet.

Persze az ilyen összecsapások az én idegeimet is megviselték némileg. Most is: biztosra vettem, hogy le fognak tartóztatni. Ahogy kiléptem a Néptanács épületéből, bementem a szemközti vendéglőbe − ki voltam készülve, de próbáltam fegyelmezni magamat. Meg akartam inni egy kávét és egy fél vodkát − gyorsan rendeltem, hogy még legyen időm elfogyasztani.

Kihozták − de nem volt már módom hozzányúlni, ottmaradt a kávé is, a vodka is. Alig hogy kifizettem, ott állt mellettem az altiszt, és közölte, hogy le vagyok tartóztatva.

− Rendben van − mondom −, mutassa a papírt, a hivatalos

letartóztatási parancsot.

A katona zavarba jött.

− Papírt nem adtak − azt mondja. − De kérem, jöjjön velem. Úgysem csinálhatunk mást! Nézze, Hosszú elvtárs, én csak egy katona vagyok, a parancsot teljesítem − −

− Jó − mondom −, menjen vissza, és jelentse, hogy mivel nem volt papír, én megtagadtam az utasítást, nem voltam hajlandó bemenni!

− Hát, azt nem lehet. Akkor sajnos el kell vinnünk erőszakkal.

− Azt persze lehet. Kérem, tessék, vigyen!

Akkor kiment az utcára, behívta egy társát, megfogtak a hónom alatt és kivittek. Nem voltak gorombák − kényszeredettek voltak inkább. Beraktak egy kocsiba és elvittek. Rendesek voltak: később még a feleségemet is értesítették.

Ezúttal nem a Securitatera mentünk, hanem a Miliciára.

El voltam rá készülve, hogy most megvernek. Amikor a küszöböt átléptem, minden porcikám fel volt rá készülve, hogy az ajtóban álló milicista hátulról belémrúg. Szinte csodálkoztam, hogy semmi ilyesmi nem történt.

Más történt helyette. Ahogy beléptem, körülfogtak nyolcan. Ez is egy pszichológiai trükk, gyakran alkalmazzák: szorosan, szinte testközelségben körülállnák, és megindul a kérdések zápora. Egyszerre nyolcan kérdeznek, egymás szavába vágva − lehetetlen leírni a helyzetet, mert képtelenség tájékozódni is benne, az ember csak kapkodja a fejét körbe, próbálja felfogni a kérdések értelmét, néha megpróbál válaszolni is valamelyikre, ami úgyis lehetetlen ebben a szántszándékkal előidézett bolondokházában − csúnyán össze lehet zavarodni ettől a játéktól, és egy-kettőre felmondják a szolgálatot az idegek.

Végre abbahagyták, csend lett. Akkor az egyik főhadnagy a parancsnokhoz fordult, Cotoare-hoz:

− Parancsnok elvtárs, én beviszem, lefényképezem és ujjlenyomatokat veszünk.

A parancsnok bólintott, és Pricop főhadnagy − egyébként egy feltűnően intelligens ember − átkísért egy szomszédos szobába. Miközben a felvételeket készítette, közölte, hogy "gyanúsított" vagyok, és vizsgálatot indítanak ellenem.

.− Nem gondolom, hogy ez változást jelentene az életemben −

mondom neki. − Eddig is egyfolytában gyanúsított voltam, és folyamatosan vizsgálat alatt állottam, már nagyon régóta tudom, hogy ebben élek. Mi a különbség?

A tiszt nem felelt. Miután végzett, felszólított, hogy kövessem: megyünk a mosdóba, hogy lemossam az ujjaimról a fekete kenőcsöt. Egy folyosón át vezetett − a folyosó falán kétcolos fűtőcsövek futottak végig, a csöveken felkapcsolt bilincsek. Szabályos kínzókamra. A mosdófülke durva betonpadlóján vértócsa, a mosdókagyló is csupa vér. Nem kellett hozzá nagy fantázia, hogy rájöjjek: itt valakit nem sokkal korábban megkínoztak, vagy nagyon megvertek. A nyomokat talán éppen az én megpuhításom céljából hagyták itt. Bár éppenséggel az is lehet − ez már akkor is eszembe jutott −, hogy az egész színpadképet mesterségesen állították össze, direkt az én épülésemre, művérrel. Miközben a kezemet mostam, elfogott a kíváncsiság: vajon amikor majd kilépek a mosdóból, ott áll-e a főhadnagy velem szemben, hogy felmérje a hatást? Megtörölköztem a mocskos törülközővel és kiléptem a fülkéből − Pricop főhadnagy ott állt velem szemben, és mélyen a szemembe nézett. Elnevettem magamat, hangosan. Önkéntelenül − de azért szándékosan is, hogy jelezzem: ép vagyok.

A külső szobában még a többiek is tüzetesen végigmértek − a parancsnok már nem volt ott −, aztán Pricop leültetett:

− Ott foglaljon helyet. Tessék, itt a papír, fogja azt a tollat és írja meg a nyilatkozatát!

− Nincs mit nyilatkozzak − mondom. − Ami mondanivalóm van, azt már leírtam a magam jószántából a múltkori nyilatkozatomban. Gondolom, emlékeznek még rá, vagy vegyék elő, talán még megvan valahol. Ahhoz hozzátennivalóm nincsen.

− De igenis nyilatkozni fog, Hosszú elvtárs!

− Nem, uraim, nem fogok nyilatkozni! Vagy ha mégis erőszakkal nyilatkozásra kényszerítenek, akkor egy egészen rövid nyilatkozatot fogok írni. Mindössze annyit, hogy szó-sztrájkba lépek: mostantól nem írok le semmit és nem mondok önöknek semmit.

− Hosszú elvtárs, ne tegye próbára a türelmünket!

− Miért − mondom −, mit veszíthetek vele? így is, úgy is ki vagyok szolgáltatva önöknek! Le vagyok tartóztatva, és az önök felhatalmazása láthatólag MINDENRE kiterjed, nem szabtak korlátokat a módszereik számára; én pedig MINDENRE felkészültem.

Hát akkor tessék, fogjanak hozzá! Csak nyugodtan! Én lelkileg felkészültem, hogy megismerkedjek a Securitate fehér bársony kesztyűbe bújtatott vasöklével − hát rajta! Nos?

Felpattant − és kiszaladt a szobából.

Vártam. Körben a statiszták komoran hallgattak.

Három perc múlva visszajött a főhadnagy, és elvezetett. Azt hittem, a pincébe megyünk, és most már aztán csakugyan jól elagyabugyálnak − de tévedtem: a főnöke szobájába mentünk, a parancsnokhoz.

− Üljön le Hosszú. Beszélgessünk! − azt mondja a parancsnok. − Azt hiszem, maga nem normális. Hát nem veszi észre, hogy ez a viselkedés nem áll jól magának?

Szóval tehát hogy én, egy közönséges munkás, hogy merek politikai véleményt formálni és nyilvánítani? Értsem már meg, hogy egy kis hangya vagyok, akit nem gond eltaposni!

− Mondja, mi a csudát csináljunk magával? Értse már meg, hogy ez így nem megy! Maga itt sorra mindenkit letegez, letegezte még Baçaga ezredest is − hát mit képzel maga?

Szóval ez volt a legfőbb vádpont ellenem. Hogy letegeztem az ezredest!

− VISSZAtegeztem! − mondom.

− Tessék?

− Én csak VISSZAtegeztem − mondom. − ő tegezve szólított meg engem, erre én természetesen − −

− Ugyan már − és türelmetlenül legyintett −, mi a külömbség? Figyeljen ide. Mi jót akarunk magának! Ne kényszerítse a hatóságot, hogy hivatalos eljáráshoz kelljen folyamadnunk!

− Cotoare úr − mondom −, egész nyugodtan folyamadjanak hivatalos eljáráshoz. Sőt, megkérem, hogy tegyék ezt! Állítsák ki a dossziémat, és utaljanak bíróság elé! Én kész vagyok felelni mindenért, amit csináltam és mondtam, meg azért is, amit még ezután akarok mondani és csinálni!

Felvidultam, mert nagyon bosszúsnak látszott a parancsnok. Kicsit gondolkodott, aztán megint a tegezés ügyéhez tért vissza, ezen lovagolt tovább:

− Maga itt letegezi ezt is, azt is − −

− Nézze, Cotoare úr − mondom −, ugye önnek is van emberi méltósága? Gondolom, hogy van, és hogy ragaszkodik hozzá. És ha

önt beszólítja a főnöke, és azzal kezdi, hogy "figyelj ide, Cotoare, ezt csináld nekem, meg azt csináld", akkor, kérdem én önt: hogyan reagál erre? Azt hiszem, nem túl barátságosan!

− Hát − azt mondja −, ha nem is örülnék neki, mindenképp belátnám, hogy nincs mit csináljak!

− Rendben van − mondom −, ez persze az ön dolga. Némileg tévedtem, mert úgy látszik, nem egyformán reagálunk. Vagy nem áll egyenlő szinten az emberi önbecsülésünk? Mindegy: ÉN ezt nem tudom elviselni, és nem is AKAROM eltűrni. Egyébként pedig: a szocializmus antidemokratikus voltának egyik legékesebb bizonyítéka, hogy nem tartják tiszteletben az emberi méltóságot.

Cotoare parancsnok TAJTÉKZOTT.

− Menjen innen uram a dolgára! Mert csak megbolondít a fecsegésével! Pszichológushoz kellene menjen, ne az időmet lopja itt! Hagyjon nekem békét!!

Már az ajtóban voltam, úgy kiabált utánam:-

− De NAGYON vigyázzon magára! Nyomatékosan felhívom a figyelmét: NAGYON gondolja meg, hogy mit csinál!

És kiengedtek − szabad voltam.

El voltam képedve. EKKORA sikerélményre igazán nem számítottam.

Ágoston Sándor ezredes

Akkor következett Ágoston ezredes.

Igen: Ágoston Sándor, ezredes − magyar. A Maros megyei Securitate parancsnoka. Külön azért jött Szovátára, hogy találkozzunk. Hallhatta már a fenegyerek-híremet, de nem hitte el, hogy NEKI is ellen tudok állni.

Éppen szabadságon voltam, és elmentem valahová, ismerősökhöz − ott ért utói a feleségem telefonja:

− Gyere, mert várnak rád, ketten is! − Kik?

− Két milicista tiszt − azt mondja.

A Milicia persze jelentheti a Securitatet is, nincs túl nagy különbségi a kettő közt: szorosan együttműködnek. Akkoriban eléggé kivehető volt hogy célszerűbbnek látják az ügyem politikai oldalát félretenni, átadták ; dossziémat a Miliciának: csináljanak belőlem valahogy közbűntényest.

− Kérdezd meg − mondom a feleségemnek −, hogy milyen ügybe;: keresnek. Ha van hivatalos papírjuk, akkor rendben: hazamegyek. De ha nincs, akkor mondd meg nekik, hogy feleslegesen várnak. Telefonhívásra nem ugrálok!

A tiszt nem vette át a kagylót, csak a feleségemnek mondta:

− Mondja meg, hogy megkérjük: telefonáljon be a Securitatera! A feleségem tolmácsolta.

Jó, hát ennyit megtehetek: be fogok szólni a Securitatera.

Ügyeltem rá, hogy nyilvánosság előtt, tanúk jelenlétében telefonáljak. Közel volt a szövetkezet, bementem az irodára, és megkérdeztem a titkárnőt, megengedne-e egy telefont.

− Hogyne, István, tessék! Hová?

− Csak ide a Securitatera − mondom.

Erre persze az egész titkárság elcsendesedett: ott ültek mind némán, látszólag a munkájukba temetkezve, hosszúra nyúlt fülekkel.

Tárcsáztam, kapcsolták Lupsa főhadnagyot. A hangjából azonnal éreztem, hogy még valaki van jelen, egy magasrangú személyiség: Lupsa elfogódottan és választékosan beszélt.

− Hosszú elvtárs, megkérjük szépen, ha nem terheljük: szakítson időt és fáradjon be hozzánk!

− Nézze, Lupsa úr − mondom −, azt hiszem, ezt már egyértelműen tisztáztuk: önöknek kötelességük a hivatalos formák szerint eljárni. Mindaddig, amíg nem teszik, nem vagyok hajlandó bemenni. Az álláspontom megváltoztathatatlan, úgyhogy nincs is miről beszéljünk tovább!

− Halló, Hosszú elvtárs, ne tegye még le! Beszéljen talán személyesen az elvtárssal, aki a maga érdekében utazott ide!

És átveszi a kagylót az "elvtárs".

− Halló, Hosszú elvtárs? − magyarul!

− Igen, Hosszú vagyok. − ő nem mutatkozott be.

− Hosszú elvtárs, hogy akar beszélni, magyarul, vagy románul?

− Ha már beszélnünk kell, beszéljünk inkább románul.

− Helyes − és átváltott románra. − Hosszú elvtárs, megkérem, hogy jöjjön fel egy kis időre hozzánk!

− Kedves uram − mondom −, amint már Lupsa úrnak is elmondottam, így, telefonhívásra nem vagyok köteles és nem vagyok hajlandó bemenni!

− Értem, de én a maga érdekében jöttem ide!

− Nincs semmilyen elképzelésem róla, hogy ön milyen értelemben jöhetett az én érdekemben. A minap be voltam idézve a megyei Útlevél Osztályra, ahol Bordea őrnagy úrral, az osztály főnökével beszéltem; ha valami közlendőjük van, nem értem, miért nem mondták el ott.

− Csakhogy én ám az Útlevél Osztály főnökének is a főnöke vagyok, a főnökök főnöke!

− Drága uram, ezt telefonon nagyon nehéz bebizonyítani! Ha akarom, elhiszem, ha nem akarom, nem hiszem. De kár a szóért: amíg nem járnak el hivatalosan, nem megyek be. Az előírt formák: törvény. És ha ön valóban Securitate-tiszt, akkor szeretném emlékeztetni: ön is letett egy fogadalmat, amely így hangzik: "esküszöm, hogy az ország törvényeit tiszteletben tartom és védem azokat". Sajnálom, de amíg nem törvényesen jár el, nem fogok eleget tenni a meghívásának.

− Jó, Hosszú elvtárs, akkor majd hivatalosan fogunk eljárni!

− Várom, uram! A viszonthallásra!

A titkárnő és az adminisztrátorok közben a szivárvány teljes színskáláját végigjátszottak.

Nem telt el húsz perc, már ott volt a lakásomon az altiszt a hivatalos

idézéssel. Áttanulmányoztam a papírt, hogy nincs-e rajta valami hiba: aláírás, minden rovat kitöltve, az "indokolás" is, nincs-e megcsavarva a pecsét, mert gyakran ezt a galádságot is elkövetik −

− Igen − mondom az altisztnek −, ez hibátlan, elfogadom! − és indulok, hogy eltegyem az idézést az okmányaim közé.

− De − azt mondja a milicista − ezt magával kell hoznia!

− Na nem − mondom −, hát ez az enyém! Ezt most elteszem, mert roppantul szeretem a dokumentumokat! Vagy csak azért hozta, hogy én meg visszavigyem? Tessék, akkor vigye vissza maga!

Az altiszt csak nézett, bambán, képtelen volt eligazodni a helyzeten.

Ezek az apró formák sokszor nagyon is fontosak lehetnek − és kiválóan alkalmasak arra is, hogy őket összezavarja velük az ember!

− Jó − azt mondja végül bizonytalanul az altiszt −, hát akkor tegye el −

Két órára hívtak, még volt bőven időm − hát akkor én most megebédelek.

− Kuna úr − mondom a milicistának −, feltétlenül szükséges, hogy az ön kíséretével menjek be?

− Nem − azt mondja.

− Hát akkor: nagyon szépen köszönöm a fáradozását! − Csak azt nem mondtam neki, hogy mars innen!

− Jó, igen. De ne felejtse el: jelenjen meg pontosan kettőre!

− Természetesen − mondom −, hiszen kötelességem!

Megpróbáltam enni valamit − de az az igazság, hogy nem sikerült: teljesen össze volt szorulva a gyomrom. Úgyhogy ebéd helyet inkább felhajtottam egy deci vodkát, hogy a gyomromat rendbehozzam, és teljes nyugalommal tudjak szembenézni velük. Két óráig még annak is utánanéztem, hogy ha valóban a megyei Securitate-főnökhöz lesz szerencsém, akkor az Ágoston ezredes, és székelyudvarhelyi − volt egy nagyon szép székely kabátom, azt vettem fel a tiszteletére.

Pontosan 2-kor ott voltam − erre mindig nagyon ügyeltem, hogy abszolút pontos legyek. Tessék, itt vagyok, a hatósági idézésnek eleget téve megjelentem! A napos tiszt fogadott, majd eltűnt egy pillanatra, aztán: − Fáradjon be, erre! − kinyitotta előttem az ajtót. És már láttam: velem szemben, távol, a harmadik szobában ott állt az ezredes. Hatásos rendezés volt. Határozott léptekkel elindultam feléje. Ő mereven rámszegezte a szemét − nyilván kíváncsi volt a fellépésemre

és a pszichikai kondíciómra, de azért ott volt ebben a szúrós tekintetben a megfélemlítés szándéka is. Én is egyenesen a szemébe néztem. Ahogy közelebb értem és meglátta rajtam a székely kabátot: az arcába szaladt a vér. És végül volt kénytelen levenni rólam a tekintetét: nem állta a szememet. Az anyád jó-reggelit, gondoltam, az enyim vagy! És most már tényleg nyugodt volta m. Az arcán a szégyen elárulta azt is, hogy tényleg ő az: Ágoston ezredes.

Eléje lépek, köszöntöm, románul: − Jónapot kívánok.

Kezet nyújt: − Ágoston vagyok.

− Örvendek ezredes úr. Hosszú vagyok! Lupsa is jelen volt, vele is köszöntöttük egymást.

− Foglaljon helyet, Hosszú elvtárs. Leültem, Ágoston is leült velem szemben.

− Hosszú elvtárs, először is emlékeztetni szeretném: nem vagyunk urak!

Hányadszor hallottam már ezt a mondatot!

− Én viszont nem vagyok elvtárs!

− Jó − azt mondja −, rendben van, ha ez az álláspontja, ne vitatkozzunk rajta. − És rá is tért a témára: − Hosszú elvtárs, mi késztette arra, hogy kivándorlási kérelmet adjon be?

− Két dolog, ezredes úr. Egyrészt a helybeli Securitate kifejezett javaslata. Ezt a jelenlévő Lupsa úr is tanúsíthatja! Másrészt pedig az a körülmény, hogy a román állam törvényeit itt nem tartják tiszteletben.

− Az utóbbi állítása nem felel meg a tényeknek. − De valósággal hebegett, amit pedig nem lett volna szabad megengednie magának: − Nem, nem, nem, ez nem felel meg a tényeknek!

− Sajnos, ezredes úr, megfelel a valóságnak. De erről ön is könnyűszerrel meggyőződhet. Ott van szemben, az utca túlsó oldalán egy könyvesbolt. Nekem éppen szükségem van egy könyvre, egy román nyelvű tankönyvre, amely szerencsére éppen kapható. Én azonban mégsem kaphatom meg, csak abban az esetben, ha megvásárolok hozzá még egy könyvet, egy politikai kiadványt, például Ceauçescu úr egyik művét. − Az "elvtárs" szót addigra már teljesen töröltem a szótáromból, akkoriban nekem már Ceauçescu sem volt "elvtárs". − Menjünk le és próbáljuk ki! És próbáljuk ki azt is: vajon ön is csak ilyen módon juthat hozzá ahhoz a tankönyvhöz? Meggyőződésem, hogy nem. Miért van erre szükség, miért kell

szembeköpni a szocializmus elveit és az állam törvényeit? Mert ez már az: az elvek és törvények megcsúfolása. És ezért akarok kivándorolni, ezredes úr.

Erre másról kezdet beszélni.

− Hosszú elvtárs, hallgatja a Szabad Európát?

− Igen, ezredes úr − mondom −, sajnos, azt hallgatom. Pedig sokkal kellemesebb lenne a nemzeti rádióadókat hallgatnom és a hazai sajtót olvasnom, a román tévét néznem, de ha ezek nem informálnak, hanem csak dezinformálnak, kénytelen vagyok a Szabad Európa Rádióból meríteni az információkat. És mivel a munkásosztályból jövök, eléggé ismerem az embereket és elmondhatom: úgyszólván mindenki ugyanígy a Szabad Európát hallgatja.

Megint témát váltott:

− Hosszú elvtárs, volt már maga megverve?

− Nem, ezredes úr, eddig még nem voltam. De sajnos számomra a verés nem egy irreális lehetőség, semmi garanciám nincsen, hogy ami eddig elmaradt, nem következik be akármelyik napon. A helyi Securitate parancsnoka, Lupsa úr tanúsíthatja, hányszor voltam megfenyegetve, úgyszólván még a halállal is. Nem vagyok ijedős, de azért az ilyesmi elővigyázatosságra késztet és önvédelmi intézkedésekre.

− Például miféle önvédelmi intézkedésekre?

− Például a következőre: Amint talán már értesítették önt is, megkerestem néhány nemzetközi szervezetet, a tudomásukra hoztam egynémely tényt az erdélyi viszonyok jellemzéséül. írtam az Amnesty International-nek, a Szabad Európa Rádiónak és személy szerint Eugen Ionescu elnöknek, és írtam az Egyesült Államok Kongresszusának is.

Ez nem volt EGÉSZEN igaz − egy kicsit kénytelen voltam blöfffölni. Akkoriban már elég veszélyesnek ítéltem a helyzetemet, számítottam rá, hogy bármikor letartóztathatnak − azt akartam, hogy akkor valamennyire mégis tartaniuk kelljen a nyugati sajtótól. A leveleket addigra már elhatároztam, de a megírásuk és a kijuttatásuk még egyre csak halasztódott.

− Tudja maga, hogy mit csinál?

− Nagyon jól tudom − mondom. − A leveleket a posta megtévesztésével juttattam ki; elsősorban tehát becsaptam a román

állami postát.

− Ez már magában is 15.000 lei büntetést jelenthet!

− Ó − mondom −, ezt az eljárást igazán felesleges lenne megindítaniuk! Ekkora összeget nemigen fognak tudni levonni az ezerötszáz lei fizetésemből! Javaim pedig igazán nincsenek, amiket el tudnának kobozni. Csak a két gyermekem van, ők minden vagyonom − mondom.

− És honnan tudja, Hosszú elvtárs, hogy a levelei el is jutottak a címzetthez?

− Gondolom, az álnév használatának trükkjét nem tőlem fogja megtanulni a Securitate − mondom. − Egyébként pedig megkaptam a visszajelzést: a leveleim megérkeztek. Megmondták azt is: eleget tesznek a kérésemnek, és a levél tartalmát mindaddig nem hozzák nyilvánosságra, amíg újabb jelzést nem kapnak tőlem. Ezt a jelzést én természetesen máris készenlétbe helyeztem.

Gondolkodott egy percig.

− Hosszú elvtárs, nem gondolja, hogy mi is tudunk ilyen-olyan jelzéseket hamisítani? Például olyan jelzést is, amelyik lefújja a maga akcióját!

− Gondoltam rá, ezredes úr. Ezért okosabban szerveztem a dolgot. NEM tudnak ilyen jelzést hamisítani.

− Hogyhogy?

− Megírtam, hogy a levelem tartalma egyszer s mindenkorra érvényes; bármiféle olyan későbbi levél, amely az én első levelem állításait visszavonná vagy cáfolná, csak hamisítvány lehet, ezért tekintsék semmisnek. Ennek megfelelően az sem vezetne semmire, ha erőszakkal kicsikarnák tőlem a levél visszavonását.

Nem tudta leplezni: elcsodálkozott. Aztán megint gondolkodott egy percig.

− Hosszú elvtárs, meg fogja kapni az útlevelét. A felesége is, az egész családja. Mindössze két feltételem van: Maga is és a felesége is aláír egy nyilatkozatot az ügyészségen, hogy soha többé nem kérnek belépést Romániába, még rövid látogatásra sem. És mindketten lemondanak az állampolgárságukról. Figyelmeztetem: ha arra kényszerít bennünket, hogy törvényes úton fosszuk meg az állampolgárságától, az keserves kálvária lesz, nem érné meg magának. Nos?

Én is gondolkoztam pár másodpercig. De elég gyorsan döntöttem:

− Rendben van, elfogadjuk. Alá fogjuk írni a szükséges nyilatkozatokat. És el fogjuk hagyni Romániát, mert nem akarok tovább a szocialista édenkertben élni! − így mondtam.

− Jó, Hosszú elvtárs, végeztünk. Menjen haza, vigyázzon az egészségére és a családjára, végezze a munkáját, és egy kicsit legyen türelemmel. Legyen bizalommal irántam: nagyon rövid időn belül pontot teszünk az ügy végére.

− Köszönöm, ezredes úr. Bízom a szavában. És hálás vagyok a fáradozásáért!

"mennénk, ha lenne hová"

1984. elején adtam be a kivándorlási kérvényt. Utána azonnal − meg sem vártam a választ −, még januárban vagy februárban elutaztam Bukarestbe, és bementem az amerikai követségre. Rögtön léptem − mert ha csakugyan megkapjuk a kivándorló-útlevelet, szükségem lesz egy befogadó nyilatkozatra is, nyilván ez sem megy azonnal − én meg már nagyon nem akartam húzni az időt.

A konzuli osztályon egy Philip Cavinton nevű, magas, szőke, kékszemű úr elé vezettek − bemutatkoztam, ő is bemutatkozott, meggyőződhettem róla, hogy valóban amerikai és valóban a követség tisztviselője. Előadtam Cavinton úrnak a helyzetemet. Beszéltem neki a bányász-sztrájkról is, a szűkre szabott időhöz képest elég részletesen. Elmondtam, hogy valószínűleg rövidesen megkapom a kivándorló-útlevelet, és én az Egyesült Államokban szeretnék letelepedni. Hangsúlyoztam, hogy politikai háttere van az ügynek, kifejezetten politikai okokból kérem a befogadásomat.

Cavinton úr figyelmesen végighallgatott és nagyon civilizáltan viselkedett − de semmivel nem bíztatott. Ideadta ugyan az íveket, ott helyben ki is töltöttem és beadtam őket − utóbb azonban megtudtam, hogy nem is regisztrálták a jelentkezésemet. Ez annyi, mintha oda sem mentem volna.

Nemsokára tényleg megkaptuk az útlevelet. Hát óriási dolog: kezemben a papír, most már bármelyik napon utazhatnánk is − ha lenne hová! De nem mehetek sehová, mert nem kaptam befogadó nyilatkozatot. Még HÁROMSZOR mentem be a követségre. Újra és újra elmagyaráztam a helyzetemet. Mindannyiszor végtelenül udvariasak voltak − és egyértelműen elutasítók. Azt mondták, hogy semmilyen formában nem tudnak a segítségemre lenni. Kaptam aztán egy levelet is tőlük, amelyben kereken megírták, hogy az Egyesült Államok törvényei nem teszik lehetővé a bevándorlásunkat.

Egyszerűen kétségbeejtő volt a helyzetünk − két szék között a pad alatt, se ide nem tartoztunk, se oda. A kivándorló útlevél Romániában azzal jár, hogy az embernek a távozásig már nem lehet állása sem − sem én nem dolgozhattam, sem a feleségem, nem volt egy fillér jövedelmünk sem! A gyerekeket is kitették az iskolából, megfosztottak

az állami lakástól is, rokonoknál húzódtunk meg, a padlón aludtunk − ijesztő volt az egész! Az ismerőseinket sorra figyelmeztette a Securitate, hogy ha csak szóba állnak velünk, az is komoly következményekkel járhat − ott tartottunk, hogy az emberek már kezet fogni sem mertek velem, úgy féltek tőlem, mint egy fertőző betegtől! Teljesen csapdába záródtunk!

84 április közepe táján megbeszéltük a dolgot a feleségemmel, és úgy határoztunk, hogy még egyszer megpróbálkozom. Olyan módon, hogy kvázi "bemenekülök" a követségre, és politikai menedékjogot kérek − így talán jobban kihallgatnak.

84 április 26-án elutaztam Bukarestbe. Vittem a nagyobbik fiamat is. Tudtam, hogy majdnem mindenhová követnek, ezért általában ha valahová utaznom kellett, cipeltem magammal valamelyik gyereket is, lehetőleg még a vécére sem mentem egyedül − csak hát nem mindig volt annyi pénzünk, hogy mindenhová ketten utazzunk. Ezúttal azonban nemcsak azért mentünk ketten, hogy ha velem valami történik, legyen tanú és hírvivő, hanem kifejezetten az volt a számításunk, hogy ketten megyünk be és ezzel kettészakítjuk a családot.

A technikai probléma az volt, hogy meg akartam úszni az igazoltatást a kapunál − úgy látszott, hogy a politikai menedékjog egyik feltétele éppen az. hogy a román szervek ne tudjanak róla: személy szerint ki, kik mentek be a követségre. A hosszú vonatúton részletesen elmagyaráztam a gyereknek, hogy mi fog történni, neki mikor mit kell tennie, hogyan kell viselkednie, felkészítettem lelkileg is − 11 éves volt, de nagyon értelmes, és most is elég jól reagált a különleges helyzetre. Amikor megérkeztünk a városba, először terepszemlét tartottunk a helyszínen, még napvilágnál megnéztük a követség épületét.

− Édesapja, nézd, hát ezek fülig fel vannak fegyverkezve! − azt mondja a fiam. Tényleg tele volt aggatva az őr: gumibot, bilincs, géppisztoly, tőr, rádió-adóvevő, minden − mint egy karácsonyfa, csak sokkal riasztóbb. − És pont a kapu közepén áll a katona! Nem tudom, hogy lesz ez − −

Félt azért egy picikét − hát természetesen. Nem baj: újra elmondtam neki mindent − és láttam, hogy nem lesz vele semmi komoly gond.

Ki akartam várni a sötétséget − lakik két nagynéném Bukarestben,

elmentünk addig hozzájuk, szerettem volna, ha legalább a gyerek pihenhet pár órát. Nem probléma: hát mindig náluk éjszakáztam, amikor Bukarestben jártam! Most viszont teljesen riadtan fogadtak. Kiderült, hogy az utolsó ottjártam után betoppant hozzájuk a Securitate, es számonkérte rajtuk, hogy nekem szállást adtak. A két kis öreg megpróbálta tagadni, hogy ott jártam − de a szekusok pontos személyleírást adtak rólam, a termetem, a szemem színe, még az aznap viselt ruháim is: láttak, és mindent tudnak rólam! Akkor be kellett ismerniük: tényleg ott aludtam náluk. Mire a szekusok megfenyegették őket: ha még egyszer befogadnak éjszakára, elveszik a nyugdíjukat. Hát persze hogy meg voltak rémülve, amikor most megláttak!

− Jó − mondom −, semmi probléma, majd sétálunk a városban! − és elköszöntünk tőlük.

Csavarogtunk, padokon üldögéltünk − így vártuk ki az éjszakát.

Aztán a dolgunkhoz láttunk. Odamentünk a követség bejáratához. Az őr, a román milicista kijött a bódéból, a kapu elé állt, és megkérdezte, hogy mi a kívánságom. Azt mondtam: Maros megyéből jöttem, átutazóban vagyok itt, egy munkatársam megkért, tudakoljam meg, hogyan juthat be a követségre, mert esetleg be akarna adni egy kivándorlási kérvényt. A katona jól végignézett és azt felelte:

− Mondja meg a kollegájának, hogy jöjjön csak nyugodtan, itt az őrségnél leigazolja magát, felírjuk a nevét, adatait, utána akadálytalanul bemehet.

Én ezzel csak a kaput akartam megközelíteni. A milicista a kapu sarkán állt, amíg beszélt hozzám, elég volt egy kiadós lépést tennem, és a fiammal együtt bent voltam. Olyan gyorsan mozdultunk, hogy mire az őr észbekapott, már amerikai felségterületen voltunk, ahová a román katona nem jöhetett utánunk és nem kényszeríthetett vissza minket. Túl sok értelme persze nem volt a dolognak, csak annyit nyertem, hogy így nem írták fel az adataimat − de egy kis drámai színezetet kapott így a megjelenésünk.

Az akció tehát gyönyörűen sikerült − bent viszont szemben találtam magam egy román alkalmazottal, egy afféle kidobófiúval. Aki megpróbálta eljátszani nekem az amerikait, még egy kis akcentust is erőltetett a román szavaira − de teljesen átlátszó és nevetséges volt az igyekezete. Megkérdezte, hogy mit óhajtok. Megmondtam neki, hogy bemenekültünk és politikai mendékjogot akarok kérni, szeretnénk

ittmaradni.

− Ez nem lehetséges − azt mondja −, ez semmiképp nem lehetséges. Itt nem maradhatnak!

− Nézze, kedves uram − mondom neki −, önnel most csak röviden közöltem a szándékomat. De mindaddig el nem megyek innen, amíg a követség hivatalos képviselőinek el nem mondhatom a részleteket.

− Tessék, mondja el a részleteket nekem! A követség hivatalos képviselője vagyok!

− Nem, uram − mondom −, nagyon jól tudom, hogy nem az. Mert ismerem magát. Nem először járok itt, mindent aprólékosan megfigyeltem, úgyhogy pontosan tudom: maga egy szekus! − így megmondtam a szemébe.

Nem vitatkozott. Csak felszólított, hogy vessem alá magamat a biztonsági kontrollnak. Gondosan átkutattak, és utána bevezettek egy szobába − régi ismerősöm, Philip Cavinton úr elé.

Részletesen elmeséltem neki mindent.

Kicsit csodálkozott. És azt mondta:

− Kedves Hosszú úr, sajnos nem lehetünk a segítségére. Ha itt akarna maradni, csak feleslegesen pocsékolná az idejét: egyszer innen mindenképpen ki kell mennie, és akkor odakinn úgyis letartóztatják. Mi semmilyen nyomást nem gyakorolhatunk a román állami szervekre a maga ügyében, mert ez a román belügyekbe való beavatkozás lenne. Volt erre már példa a prágai követségünk esetében is, onnan is távozni kellett mindazoknak, akik bemenekültek.

Jó, hát ezt el kellett fogadnom − mit tehettem volna?

− Annyit megtehetek az ügyében, hogy telexen értesítem Washingtont a történtekről és az ön ügyéről. Aztán majd tudatom önnel a választ. De ettől se várjon semmilyen fordulatot. Ellenére volna, ha a követség postai úton tartaná önnel a kapcsolatot, félne ettől?

− Nem − mondom −, egyáltalán nem félek. Már nagyon régóta nem titkolom a lépéseimet.

Ebben maradtunk. Megköszöntem a figyelmét, elköszöntem és elhagytuk a követséget.

Ott álltunk megint az idegen városban, éjszaka, szállás nélkül − egy felnőtt sokmindent kibír, de mit csináljak a gyerekkel? Kénytelen voltam megintcsak visszamenni a nagynénéimhez − ha nem is

reggelig, de legalább egy rövid időre hátha befogadnak! Gyalog mentünk persze, végig az üres városon, kegyetlen fáradtan már − nem is én vettem észre, hanem a gyerek:

− Nézd édesapa, egy bácsi jön utánunk!

Hát igen: követtek minket, nyilván már a követségtől. Jó kacskaringós úton mentünk tovább − de nem voltam biztos benne, hogy le tudtuk rázni az árnyékunkat.

Talán ha két órácskát aludtunk az öregeknél − nem akartam reggelig rémisztgetni őket a jelenlétünkkel, még jó sötétben indultunk tovább. De megint: a kísérőnk itt van a nyomunkban − szóval nem sikerült kijátszanunk. Kijött velünk egészen az állomásig, ott szem elől tévesztettük. Reggel aztán felszálltunk a vonatra és hazautaztunk.

Az amerikaiak részéről semmi sem mozdult ezután, ABSZOLÚT SEMMI nem történt! Ezután már egy levelet sem kaptam a követségtői, egyetlen sort sem!

"nem értek egyet a párt politikájával"

Csak a Securitate mozdult.

Az eredménytelen bukaresti kísérlet után először nem is engem hívtak be: a feleségemmel próbálkoztak. Becitálták Lupsa elé, és a főhadnagy − nyilván már a történtek ismertében − rátámadt: mondja meg, hogy tulajdonképpen miért is akarok én elmenni.

A feleségem kiigazította:

− Nem csak ő akar elmenni: el akarUNK menni, az egész család! És el is fogunk menni!

− De hát mondja meg nekem, hogy miért! Ott sem kolbászból fonják ám a kerítést! Nyugaton is dolgozni kell ám! Amerikában rengeteg a munkanélküli, fedél sincs a fejük felett, az utcán alszanak!

− Majd meglátjuk − azt mondja a feleségem. − Hogy mi van ITT, azt már tudjuk: most meg akarunk győződni személyesen, hogy OTT mi van.

Lupsa erre elvesztette a türelmét:

− Azt hittem, maga egy értelmes, művelt nő. De most látom, hogy ugyanolyan buta paraszt, pont olyan hülye mint a férje!

Utána ő maga is érezhette, hogy túl messzire ment, mert a búcsúzásnál már újra "nagyságosasszony" volt a feleségem − nyilván tartott tőle Lupsa, hogy a "buta paraszt"-ért még ellátom a baját!

− Úgy gondolom, nem sértettem meg semmivel − azt mondja −, nincs miért panaszkodjon a férjének, ugye?

Kevéssel ezután engem hívott fel Lupsa: menjek be a Securitate-ra.

Mondtam neki, hogy nem megyek.

− Jöjjön akkor a feleségével együtt, jöjjenek ketten!

− Nem − mondom −, a feleségemmel sem megyek.

− Hát még ha ketten jönnének, akkor is félne?

− Nem félek sem egyedül, sem a feleségemmel − mondom neki −, csak éppen NEM MEGYEK a Securitate-ra!

− Hát akkor hol találkozhatnánk?

− Kedves uram, magánemberi minőségemben, nyilvános helyen BÁRHOL hajlandó vagyok találkozni önnel, válasszon tetszése szerint.

− Jó, hát akkor a Szováta Szálloda bárjában várom mindkettőjüket,

vasárnap délelőtt fél 12-kor!

− Ott leszünk.

A feleségemnek nem mondtam előre semmit − 7 hónapos terhes, minek izgassam feleslegesen? 11-ig dolgozott vasárnap − érte mentem, megvártam, és kettesben elsétáltunk a Szováta szállodához. Annyit mondtam neki, hogy megiszunk egy kávét − már a szállodánál voltunk, amikor bevallottam: Lupsával kell találkoznunk, valószínűleg a követségi történet részleteire kíváncsi a Securitate.

Bementünk a bárba. Nem voltak még sokan, könnyű volt felmérni a helyzetet: nem csak Lupsa várt ránk, rajta kivül ott lebzselt még egy milicista, egy helybeli sofőr, bizonyos Römischer Géza, meg egy civilruhás szekus − eszerint tehát tanúkra is szüksége van Lupsának.

Lupsa üdvözölt, a feleségemet is illendően köszöntette, "kezicsókolom", és azonnal a tárgyra tért − de én félbeszakítottam:

− Lupsa úr, sajnos addig nem beszélgetünk, amíg a segédlet is jelen van. Ezekre az urakra nekem semmi szükségem nincs most!

A civilruhás erre azonnal elszaladt, a rendőr viszont közelebb jött és méltatlankodva vitatkozott:

− De kérem, én az állam embere vagyok, és − −

− Engem uram nem érdekel, hogy kinek az embere, de ha egyszer magánbeszélgetésre jöttem ide, akkor csakis hatszemközt beszélgetek, tanúk nélkül!

Na akkor elment a milicista is. De ez a kis kudarc máris lehangolta Lupsát.

− Hosszú elvtárs, hogy ment be a követségre?

Elmondtam neki. Nem túl hosszan, de azért minden lényeges részletre kitérve. Elmondtam azt is, hogy odabent is szekussal találtam szemben magam, alig tudtam hozzájutni a követség tisztviselőihez.

− És − mondom − felesleges lenne szembesíteniük a szolgálatos altiszttel, mert valóban pontosan így történt minden. Egyébként pedig, hogy az altisztet igazoljam: ő nem követett el hibát: nem ő volt ügyetlen, hanem én voltam ügyes.

Lupsa hallgatott egy kicsit, emésztette a hallottakat. Aztán lassan kiült az arcára az önelégültség.

− Hosszú elvtárs − azt mondja, gúnyos fintorral −, úgysem fog tudni elmenni. SOHA nem fog tudni elmenni innen!

− Márpedig, uram, élve vagy halva, de el fogok menni! Ezt bízza

rám. És elegem van belőle, hogy az elmenést különleges kegynek tekintik, a Securitate ajándékának! Hát nem, uram, a kivándorlás alapvető emberi jog, amelyet ráadásul a Helsinki Záróokmány aláírásával a főtitkár külön is szavatolt!

− De magának még csak közvetlen hozzátartozója sem él Nyugaton!

− így van. No és? Ez csak nem lehet kizáró akadály?

− Azonkívül pedig: hát oka és indoka sincs rá, hogy elmenjen!

− Már hogy ne lenne okom!

− Például miféle oka van? − kérdezi sátáni gúnnyal.

− Például: nem értek egyet a Román Kommunista Párt politikájával! Ettől meghökkent és felbőszült.

− Úgy! Szóval maga a szocialista rendszer ellensége!

− Lupsa úr, ne próbálja kicsavarni a szavaimat! Én azt mondtam, hogy nem értek egyet a párt politikájával! És azt hiszem, jogom van egyet nem érteni vele, de még ahhoz is jogom van, hogy kifejezzem az egyet-nemértésemet!

Na, erre jött a szeminárium. Feltette az unásig ismert lemezt a régi rendszerről. Amikor még az ő szülei, meg ő maga is bocskorban járt. Ugyebár, ha nem lenne szocializmus, akkor még most is "a múlt rendszer keserű kenyerét ennénk és bocskorban járnánk" − és így tovább.

Hagytam, hogy végigmondja a brosúrát. Csak amikor befejezte, szólaltam meg:

− Lupsa úr, tisztázzunk egy dolgot. A román nép a szocializmus negyven esztendeje után is fekete kenyeret eszik. Ha egyáltalán hozzájut! És ez nem a múlt rendszer átka, hanem a szocializmus eredménye!

A főhadnagy erre felugrott, mintha belerúgtam volna.

− Jöjjenek velem! Jöjjenek velem!

− Attól függ, uram, hogy hová. Mert ne felejtsük el, hogy idáig is a magam jószántából jöttem!

− Csak ide a recepcióra! Na jöjjenek!

− Jó, odáig megyünk.

Felsegítettem a feleségemet a kényelmetlen székről − nagyon ijedtnek látszott −, és követtük Lupsát. A recepció mögött van egy kis öltözőszoba, az üres volt − oda vitt minket. Ahogy beléptünk, és távol

tudta már magát a nyilvánoságtól, kirobbant a szekusból a szóáradat. Csak úgy fröcsögött belőle a mocsok. Voltam én agyament, hülye, imbecilis, vízfejű − a román nyelvkincsnek egy teljes, vaskos fejezetét öntötte rám. Vörös volt az indulattól, izgatottan dadogott, amíg csak ki nem fulladt.

Én higgadtan, mosolyogva hallgattam, megvártam, amíg elapad. Amikor végre csend lett, azt mondtam neki:

− Nézze, Lupsa úr. Hogy ön miket vág a fejemhez, az engem igazán nem érdekel. Azok után, hogy évekig álltam a gyalázkodó kampányukat, tényleg már semmiség ezt is végighallgatnom. Az viszont, hogy a feleségemet lebutaparasztozta, mégiscsak sok! Egy állapotos nőt! Amiért eltért a véleménye az önétől! Hát ez jelenti ebben az országban az emberi méltóság tiszteletbentartását?! így akarnak meggyőzni, hogy jobb a szocialista édenkertben, mint a kapitalista pokolban?! Lupsa úr, nem akarom a szocializmust az ön − és a hasába böktem a mutatóujjammal − az ön primitív neveletlensége alapján minősíteni, az tényleg méltatlan lenne. De annyi bizonyos, hogy nincs kedvem olyan országba élni, ahol védtelenül kell tűrnöm ezt a pimaszságot!

Valamit tátogott még, de nem tudom, mit akart volna mondani, mert nem hagytam szóhoz jutni:

− Lupsa úr, a témát kimerítettük. A magunk jószántából jöttünk ide, most pedig a magunk elhatározásából távozunk. Ha valamiért még szükség lenne ránk, hivatalos idézés alapján a rendelkezésükre állunk. A viszontlátásra!

És otthagytuk.

Visszamentünk a bárba, mert azt akartam, hogy tényleg igyunk egy kávét, kettesben, nyugodtan − Lupsa nem vette észre, hogy megint ott ülünk, visszajött ő is, Cotoare-hoz, és kezdte a beszámolót, még mindig égve az indulattól:

− Egy OLYAN beszélgetésünk volt… − akkor észrevett minket és elhallgatott.

A feleségem nagyon meg volt rémülve. Ilyen ijedtnek még csak egyszer láttam, amikor Bajaga ezredest visszategeztem. Már hazafelé mentünk, amikor először megszólalt:

− Hát nem hittem volna, hogy innen még kötözetlen szabadulsz!

Nem tett jót neki ez a sok izgalom, az orvos nem is sok jót jósolt a

gyereknek, eléggé megijedtem én is, hogy nem lesz ép − de hála Istennek rendben megszületett és nincs semmi baja. Elég ideges, érzékeny gyerek − de orvosilag teljesen egészséges.

Király Károly, Szőcs Géza

Akkoriban kezdtem már megérteni: ha nem ismer senki, nem tudnak rólam − végem van. Ha a Securitate meggyőződik róla, hogy nincsen senki támaszom, kapcsolatom, védtelen vagyok − egyszerűen eltesznek láb alól.

Kapóra jött, hogy megtudtam: Király Károly a szovátai szövetkezet elnökének a barátja. Nem sok ember van Erdélyben, aki komoly politikai akciókig eljutott és ezzel nemzetközileg ismert nevet, bizonyos értelmű nemzetközi védettséget is szerzett − Király Károly egyike a keveseknek. Tagja volt a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának, de amikor felemelte a szavát az elnyomott magyar kisebbség ügyében, kirakták és megyei párttitkárra süllyedt, majd onnan is tovább: a szövetkezetek megyei központjának lett az elnöke. Innen származott a barátsága a mi szövetkezetünk elnökével. Nem politikai barátság volt ez, csak magán-kapcsolat, haverság − de ahhoz elég, hogy Király Károly időről-időre betoppanjon Szovátára és napokig ott időzzön. Kézenfekvőnek látszott tehát, hogy megpróbáljam keresni **a** kapcsolatot Királlyal.

Először véletlenül találkoztunk, a szovátai szövetkezet központjának az udvarán. Nem tétováztam: megállítottam, bemutatkoztam neki, és ott kinn az udvaron egyszuszra előadtam neki a teljes történetemet. Király Károly végighallgatott.

Csakhogy a Securitate folyamatosan figyelte Királyt is. Látták azt is, hogy az udvaron beszélgetünk. Pár nap múlva behívtak a Securitate-ra és a fejemre olvastak: én beszéltem Király Károllyal, erről "hiteles adataik" vannak − és persze tudni szerették volna, hogy miről beszéltünk.

Meddő próbálkozás lett volna azt mondanom: "Igen, beszéltem Király Károllyal − na és? miért ne beszéltem volna vele? és hogy mit beszéltünk, az a magánügyem!" − ez nem vezetett volna semmire. Helyette azt mondtam:

− Sajnálom, uraim, de én nem tudok róla, hogy Király Károllyal beszéltem volna. Szokásom, hogy ismeretlen emberekkel is szóbaállok, ez számtalanszor előfordult már. Ha az az úr ott az udvaron valóban Király Károly volt, akkor végtelenül sajnálom, hogy

ezt nem tudtam! Egészen másképp beszéltem volna, ha tudom, hogy ő az: természetesen politikai kérdéseket hoztam volna elő. így azonban elpotyáztam ezt a találkozást: csupa közömbös dologról csevegtünk azzal az ismeretlen emberrel!

Nem telt el ezután talán egy hét sem, és a feleségem újságolja: megint itt van Király! Bement a fodrászüzletbe megborotválkozni, és a feleségem beszélt vele.

− No − mondom −, ha holnap is itt lesz még, talán holnap is bemegy borotválkozni. Mondd meg neki, hogy feltétlenül beszélni szeretnék vele, mindenhogyan találkoznunk kell!

Megtörtént: a feleségem átadta az üzenetet.

Király azt mondta, keressem fel a szállodai szobájában.

− Jó − azt mondja a feleségem −, csakhogy Istvánt is figyelik, kísérik!

− Értem − azt mondja Király −, akkor ne a szállodába jöjjön, hanem próbáljunk találkozni a Medve tónál − és adott egy időpontot.

Azonnal ezután hívattak a Securitate-ra.

Hogy tudom-e én, kivel beszélt a feleségem? és merem-e továbbra is állítani, hogy nem ismerem Király Károlyt?

− Nézze, uram − mondom Lupsának −, én nem tudom, hogy mit akar ezzel mondani. Ha azt állítja, hogy a feleségem Király Károllyal beszélt, hívja ide feleségemet, kérdezze meg őt: valóban beszélt-e vele, és ha igen, mit. Mert engem hiába kérdez, nem tudok a dologról. Arra pedig sem okom, sem lehetőségem, hogy féltékenykedjem a feleségemre: ő egy szolgáltató egységnél dolgozik, ahol minden vendéghez egyformán kedves kell legyen, úgyhogy a féltékenységet én nem engedhetem meg magamnak!

Hazaérve azonnal kitanítottam a feleségemet:

− Figyelj jól! Ha most felhívatnak és Király Károlyról kérdeznek, ne tudj róla. Ha személyleírással jönnek, hogy beszéltél-e egy ilyen és ilyen külsejű férfivel, akkor ismerd el: igen, emlékszel egy ilyesféle vendégre. Beült, te megborotváltad, és közben ő ajánlatot tett neked, megkörnyékezett. Te megmondtad neki, hogy téved, rossz ajtón kopogott. Erre ő a borotválás után félrehívott és udvariasan bocsánatot kért. De nem mutatkozott be, és hogy ki az, téged nem is érdekel. Ennyit mondj!

Nem hívták be. Valószínűleg sejtették, hogy úgysem fog vallani.

A Medve tónál ezek után persze nem jött létre a találkozó.

Később többször is találkoztam még Király Károllyal − de az érintkezéseink már egyre hűvösebbek és feszültebbek voltak. Beláttam, nincs értelme, hogy erőltessem a dolgot. Megértettem Királyt: nagyon sokszor provokálták már ismeretlenek, teljesen indokolt, ha az én közeledésemmel szemben is óvatos. Megértettem azt is: ő sokat kockáztat a magyar kisebbség ügyéért − túlságosan veszélyes lenne, ha ezen felül még másfajta kockázatokat is vállalna. És mindemellett gyanítottam, hogy nem is a legjobb információkat kaphatta rólam Király. Mert az elnökünknek az volt a privát érdeke, hogy csend legyen az udvarán. Nekem érthetően megmondta: a szövetkezetben nem politizálunk, hanem dolgozunk − megértettem, és mivel normális hangon mondta, akceptáltam is az igényét. Könnyen lehet, hogy a személyes nyugalma érdekében inkább torlaszokat emelt a Király Károlyhoz vezető utamon, semmint hogy segített volna.

Miután Király Károllyal kudarcot vallottam, egyértelművé vált, hogy Szőcs Gézával kellene kapcsolatba lépnem. De hogyan kezdjek hozzá? Ha csak úgy benyitok Szőcshöz, hogy "én vagyok Hosszú István", világos, hogy elutasít: "Uram, ne haragudjon, de eltévesztette a házszámot: én nem foglalkozom ilyesmivel!" − már csak kötelező óvatosságból is ezt kell hogy tegye. Amíg nincs egy közvetítőm, aki mind a kettőnket ismer és hitelesíti a személyemet Szőcsnek, addig lehetetlen a közelébe férkőznöm − márpedig közvetítőm nem volt.

Teljesen véletlenül adódott aztán a lehetőség. Szatmárra utaztam valamiért − és egy fiatal magyar mérnökkel ismerkedtem meg a vonaton. Hosszan elbeszélgettünk, persze politikáról is. Én szokásomhoz híven nyitott voltam: nem bántam azt sem, ha provokátorral állok szemben − de most tudtam: ha kicsit is bízhatok az emberismeretemben, ezúttal nem provokátor az útitársam. És úgy látszik, én is bizalmat ébreszthettem benne, mert az utunk vége felé megkérdezte: ismerem-e Szőcs Gézát.

− Sajnos, nem ismerem − mondom −, pedig kevés ember van, akinek az ismeretségére annyira vágyom, mint épp az övére!

− Talán segíthetek − azt mondja. − Be tudna jönni holnapután Kolozsvárra?

− Ezer örömmel jövök!

A megbeszélt napon újra találkoztunk Kolozsvárott. Meg voltam

lepve, hogy a fiatalember mennyire komolyan veszi a dolgot: mindent apróra megszervezett, már előre. Nem Gézához mentünk, hanem egy idegen lakásba, oda jött el Géza, hogy ne keltsen feltűnést. Máig is csodálom a bátorságát, hiszen nem sokat tudhatott rólam, azon túl, amit a mérnöktől hallott, csak a személyes benyomására hagyatkozhatott. A "hontalan" útlevelemmel igazoltam magamat, neki az elég volt − én Szőcs Gézától persze nem kértem igazolást: jól tudtam, ki ő, és hogy azonos önmagával, azt hitelesen igazolták az érzéseim.

Elmondtam Gézának a történetemet − és talán mondhatom így: jó barátok lettünk már az első találkozón. És attól kezdve nagyon fontos kapcsolatom lett Szőcs Géza, a legfontosabb kapcsolatom: ő végtelenül sokat segített nekem a további lépéseimben.

mi a dolga a követségnek?

Mindezzel párhuzamosan volt még egy másik ügyem is az amerikaiakkal.

Még amikor Szőcs Gézával megismerkedtem, rögtön az első találkozásunkon elmondtam neki, hogy akarok írni egy nyílt levelet Nyugatra, ki akarom tálalni benne a román kommunista rendszer teljes bűnlajstromát. Gézának tetszett is a gondolat, de óvatosságra intett:

− Biztos vagy a dolgodban? Elszántad magad?

− Teljesen biztos vagyok − mondom. − Nem akarok az ujjam mögé bújni, kiállók a véleményemmel és vállalom érte a felelőséget!

Akkor Géza felajánlotta, hogy írjuk meg együtt a levelet.

Amikor Ágoston ezredessel beszéltem, nem egészen mondtam igazat: a levél akkor még valójában nem létezett, csak az ötlete és az elhatározás. De nem sokkal az Ágoston-kihallgatás után beutaztam Kolozsvárra, hogy megírjuk a levelet. A végső szöveget gyakorlatilag Szőcs Géza fogalmazta, én aláírtam és lefordítottam románra is. A romániai viszonyok kemény tényeit sorolta fel ez a levél, a tiltakozás hangján. Gézával letisztáztuk, az eredeti példányt lezáratlan borítékba tettük − és Gézától egyenesen a bukaresti amerikai követségre mentem, hogy továbbításra átadjam.

A követség konzulátusán Philip Cavinton urat kerestem, mint akit már személyesen ismertem − de ő akkor már nem volt ott. És csak a leghatározottabb fellépéssel sikerült elérnem, hogy eláruljják, ki az utódja! Végre nagy nehezen kibökték: Thompson kisasszony az új konzul. Akkor már gyanakvó voltam: vajon valóban ő az? Nem egyszerűen egy szekussal hoznak össze? Akkor én már bármit el tudtam képzelni!

Thompson kisasszony mindenesetre lejött az emeletről és beszélhettem vele. Románul beszéltünk − volt egy kis akcentusa, de ez inkább megnyugtatott: hitelesítette, hogy amerikai. Elmondtam neki, hogy hoztam egy nyílt levelet, a Kongresszusnak címeztem, de a nyilvánosságnak szánom; megkértem, hogy továbbítsa. Átvette, megköszönte. Én is megköszöntem − és elbúcsúztunk.

Akkor aztán vártam, hogy valahol megjelenjen a levelem.

És sehol semmi.

Bementem akkor megint Kolozsvárra, Gézához. Vittem magammal a levél másolatait is. Elmondtam Gézának: valahol elakadhatott a levél, mert nem jelent meg sehol. És otthagytam nála a másolatokat: ha adódik valami lehetőség, próbálja őket kijuttatni és közöltetni.

Gézától újra Bukarestbe mentem, hogy érdeklődjem, mi történt a levelemmel. Kimondottan dühösen fogadtak. Éppen csak hogy ki nem dobtak! Thompson kisasszony: Hogy én mit képzelek, hogy a követségnek az a dolga, hogy az én firkálmányaimmal vacakoljon? Vegyem tudomásul, hogy a levél itt van a követségen, és itt is marad!

Nem követelődztem. Megköszöntem a szívélyes fogadtatást, és elköszöntem.

− Jó − mondom −, nem fontos az egész. Ha nem továbbítják, akkor majd a másolatok jutnak célba, mert azokat is elindítottam. A viszontlátásra!

Csak több mint egy év múlva, amikor 86 június elején felolvasták a levelemet a Szabad Európa Rádióban, mentem be újra a követségre, hogy visszakérjem az eredetit. Thompson kisasszony nagyon csodálkozott:

− Valóban felolvasta a Szabad Európa?? IGAZÁN felolvasták a levelét?

− Igen − mondom −, persze.

És otthagytam.

Nem akarom vádolni az Egyesült Államokat. Nem szeretném kimondani, hogy a követségük együttműködik a román hatóságokkal. Hiszen még ha valami ilyesmiről is van szó, akkor is: legfeljebb egyéneket vádolhatnék, semmiképp az amerikai politika egészét. Tény azonban, hogy a Securitate valahonnan értesült a levelemről. Bizonyítékom nincsen rá, de úgy képzelem: a követség a román hatóságoktól kért információt rólam: "Kérem szépen, ez az ember átadott nekünk egy ilyen és ilyen levelet; ki is ez a figura tulajdonképpen? érdemes komolyan venni az illetőt?" − mire persze a román hatóságok felvilágosították őket, hogy ugyan már, futóbolonddal van dolguk, dehogy kell engem komolyan venni − és köszönettel zsebretették az információt. Valahogy így történhetett ez. A befogadásunkat meg mindeközben elutasították, elálltak a menekülésünk útját. Persze lehetséges, hogy XY-nak éppen ilyen az egyéni felfogása, meggyőződése − megengedem: ő mondjuk nem

kedveli a politikai emigránsokat, vagy ellenzi a bevándorlást általában, vagy én nem is tudom. Hogy esetleg valami anyagi ellenszolgáltatást is kap az illető a román hatóságoktól ezért? Én igazán nem tudom, hogy tényleg szerepet játszik-e ilyesmi is a meggyőződése alakításában. Thompson kisasszony különben nagyon fiatal, nincs talán még 30 éves sem − alakulhat még a meggyőződése.

"felrobbantom a Szováta Szállót"

Közvetlenül ezután még bejelentettem egy újabb munka- és éhségsztrájkot. Mert persze a disznóságok zavartalanul mentek tovább, mindenütt a jogsértések, túlkapások, vérlázító kiszipolyozás. Még mielőtt a sztrájkot megkezdhettem volna, újra letartóztattak − nem részletezem, mert képtelenség minden apróságról beszámolni.

Ezekben az időkben már végképp lehetetlen helyzetben voltam: volt végre útlevelem, kivándorolhattam volna − sot: el is KELLETT volna mennem, hiszen Romániában most már igazán jogfosztott hontalan voltam, minden életlehetőség nélkül! − és nem mehettem. Mert nem volt HOVÁ mennem! A huzavona vége az lett, hogy mivel nem használtam fel, 86 februárjában be is vonták a hontalan-útlevelemet, "további intézkedésig." Amivel nem szűnt meg a "hontalan" státuszom, annak minden képtelen következménye a nyakamban maradt − csak éppen nem volt a kezemben már az útlevél sem.

1986. június 4-én és 5-én végre felolvasták a levelemet a Szabad Európa Rádióban. Először csak magyarul. Én kértem, hogy románul is olvassák fel − meg is tették, de a román nyelvű változat csak pár nappal később hangzott el.

Közvetlenül ezután, három nappal később a román szervek megpróbálkoztak egy ellenlépéssel: megpróbáltak belerángatni egy koholt "terrorista" rémtörténetbe.

Mellesleg, mivel a két dolog nyilvánvalóan összefügg, ez az akció egyben azt is bizonyítja, hogy a román Securitate lehallgatja és feldolgozza a Szabad Európa magyar adásait is. Amint a magyar szöveg elhangzott a rádióban, a Securitate − nyilván nem a helyiek, hanem talán a megyei központ − azonnal összeütötte a haditervet.

Június 9-ére, hétfőre virradó éjszaka 3 óra körül telefonáltak értem, hogy otthon vagyok-e. "Otthon" − nem is otthon laktunk már, hiszen nem volt otthonunk: a sógornőméknél húzódtunk meg ideiglenesen, szívességből megtűrtek, amíg valahová alakul a helyzetünk. Én nem ébredtem fel, a feleségem unokanővére vette fel a telefont. Csak mikor már letette a kagylót, ébresztett fel:

− István, kelj fel, mert valami nagy baj van. A Securitate telefonált,

kérdezték, hogy itthon vagy-e, mert ha igen, akkor jönnek érted!

A feleségem unokanővére csak utóbb mesélte el a részleteket. A Szováta Szálloda recepciójáról hívta fel egy szállodai alkalmazott, egy nő, akit ismert is − most a hangjáról ismerte fel csak, mert nem mutatkozott be az illető.

− Aranka, maga az? Mit akar ilyenkor, mit hülyéskednek késő éjszaka?

− Gizikém, itt van mellettem a rendőr, átadom neki a kagylót!

Ezt a milicistát is ismerte Gizi − a fiú belépett a vonalba, és elkezdett idétlenkedni:

− Gizi? Hogy vagy?

− Hogy lennék ilyenkor? Mit akarsz?

− Mit csinálsz, miért nem alszol?

− Hogy aludjak, ha nem hagysz?! Na mondd végre, hogy mit akarsz!

− A Hosszú otthon van?

− Persze. Alszik.

− Biztos, hogy alszik?

− Persze hogy biztos! Mit csinálna ilyenkor?

− Mikor ment haza tegnap?

− Délután 2 órakor.

− Azóta nem volt kinn a házból?

− Nem volt kinn.

− Ez EGÉSZEN biztos?

− EGÉSZEN biztos!

− Na jó − azt mondja a milicista. − Hát csak vigyázz, ne játssz a tűzzel, mert nagyon komoly dologról van szó! Nagy baj van, de NAGY ám!

− Mi baj van?

− Tényleg alszik a Hosszú?

− Tényleg!

− Na − azt mondja −, majd meglátjuk. Jövünk érte! − és letette a kagylót.

Persze mindenki halálra volt rémülve.

− Nyugodjatok meg − mondom −, nincs miért megijedni. Én felkelek, ti feküdjetek vissza és aludjatok. Ha jönnek, be sem engedem őket, mert éjszaka semmi keresnivalójuk nincs itt! Esetleg majd félig

kinyitom az ajtót, győződjenek meg, hogy itt vagyok, és ha kellek, reggel vihetnek, de addig nem! Ha meg erőszakkal betörnének mégis, úgysem tudunk mit csinálni − −.

Én csak arra gondoltam, hogy ugye hallották a levelemet a Szabad Európán, és most jönnek letartóztatni. Megbeszéltük a feleségemmel, hogy ha csakugyan erővel ránktörnének éjjel, ó a gyerekekkel kezdjen el sikítozni, hadd szaladjon össze a környék. És ha valóban letartóztatnának, másnap szaladjon be Kolozsvárra és értesítse Szőcs Gézát.

Egész éjszaka virrasztottam − persze a többiek sem tudtak aludni. Vártuk, hogy jöjjenek − nem jött senki.

Amikor hétfőn reggel 9-kor kinyitottam az ajtót és kiléptem a ház elé: mindenütt rémült arcok.

− István − azt mondja az egyik szomszéd −, tudod, hogy az éjszaka körül volt fogva az egész háztömb?

Akkoriban volt a világbajnokság, az emberek eljártak a hegyekbe tévét nézni, mert fentről fogható pár nyugati adó is, éjszaka szálingóztak haza − és látták: a fegyveres Milicia körülfogta a háztömböt. Én nem is tudtam róla reggelig!

Elindultam a Szováta Szálloda felé − a szálloda bárja a kisváros hírközpontja, Szovátán minden ott zajlik. Egész úton láthattam: az emberek csodálkozva néznek utánam, kicsit félve is, de valami tisztelettel is. Attól, hogy a Szabad Európában hallották a levelemet, egyszeriben megváltozott körülöttem a levegő: olyanok is, akik az elmúlt években már szó nélkül mentek el mellettem, most intettek, halkan köszöntek, vigyázva rámmosolyogtak − kézzelfogható volt, hogy megnőtt a respektusom. Igyekeztem fesztelenül mozogni. A nagyobbik fiamat most is vittem magammal, hogy ha a városban tartóztatnának le, hírt tudjon vinni rólam.

Felérek a szállodába, belépek a bárba − minden szem rámszegeződik. A pincér szólított meg először, egy román fiú:

− Jól vagy, István?

− Köszönöm, nagyon jól!

De közvetlenül mellettem ott sunyított Lupsa is, a szeme sarkából figyelt. Kértem a pultnál egy kávét, és letelepedtem vele egy asztalhoz. A feleségemnek egy távoli rokona téblábolt a közelben, egy nagyon derék, értelmes fiú − látom: óvatosan int, hogy beszélni akar velem. A

vécére követtem. Úgy tettünk mind a ketten, mintha vizelnénk − így mondta el:

− István, tudod te, hogy mi történt az éjszaka?

− Nem tudom − mondom. − Annyit tudok, hogy valamikor éjfél után telefonáltak hozzánk, de aztán nem jöttek értem. És most reggel megtudtam, hogy egész éjszaka körül volt fogva a háztömbünk.

− No, arról van szó − azt mondja a gyerek −, hogy az éjszaka te állítólag fel akartad robbantani a Szováta Szállodát. Azt állítja a Securitate, hogy valaki háromszor is telefonált hozzájuk és a szálloda recepciójára is, névtelenül, és bejelentette, hogy éjjel két órakor levegőbe repül a szálloda, próbálják megtenni az ellenlépéseket, ha tudják. A telefonszöveget állítólag magnóra vették, és azonosították: azt állítják, te telefonáltál. Azt mondják, röhögtél a telefonba, mint egy hülye!

Hát ettől tényleg megszeppentem egy kicsit.

− Kérlek − mondom neki −, próbáld megtudni, hogy kiürítették-e a szállodát.

El is szaladt, és percek múlva már jött is a részletekkel: A szállodai vendégeket NEM evakuálták, fel sem ébresztették őket; a kutatás viszont nagy felhajtással ment, mozgósították a Miliciát és a tűzoltókat is, még a pincéreket is visszatartották egész éjszakára, velük is kerestették a bombát. De bomba nem volt. Kettő előtt öt perccel a szekusok kiadták a jelszót, hogy most mindenki szaladjon, amerre lát, sem a személyzet, sem a Milicia ne maradjon az épületben.

− A vendégeket akkor sem hozták le a szobáikból?

− Nem − azt mondja −, a vendégeket akkor sem.

− Jó − mondom −, rendben van. Nincs semmi baj!

Mert hát egy abszolút dilettáns imitáció volt az egész cirkusz. A Szováta Szálloda az üdülőváros legnagyobb és legjobb szállodája, szezon közepén jártunk, tele volt vendégekkel, de azokat nyugodtan hagyták aludni a szobáikban − nem, hát ez komolytalan dolog!

Utóbb tudtam csak meg, hogy a Securitatenak volt egy előkészített bombája is, hogy szükség esetén "megtalálhassák." Meg előjött a történet másik változata is: hogy megtalálták a bombát, hatástalanították és átadták Lupsának. Valószínűleg arra számítottak, hogy a telefonjuktól megijedek, és megpróbálok menekülni, például Kolozsvárra, hogy értesítsek valakit, Szőcs Gézát teszem azt − nyilván

tudták már, hogy kapcsolatban vagyunk. Ha én akkor elkövetem azt a baklövést, hogy kilépek a házból, menekülni próbálok: szó nélkül lepuffantanak. A felszólítás el sem hangzott volna, egyből lőnek − ez utólag mindig így hangzik: "nem engedelmeskedett a felszólításnak". És így én magam bizonyítottam volna a bűnösségemet! Utána már csak "megtalálják" a szállodában a bombát, és felmutatják: tessék, tényleg a Hosszú volt!

Szépen hazasétáltam. És úgy döntöttem, hogy most nem mozdulok ki sehová. Akkor vagyok leginkább a nyilvánosság előtt, ha otthon ülök: így nem mondhatják, hogy bujkálok.

Csücsültem otthon − és semmi nem történt. A kudarc után a Securitate a füle botját sem mozdította.

"rokon temetésére utazunk"

Elmúlt a hétfői nap, elmúlt a következő éjszaka is − semmi. Akkor olvasták fel a levelemet a Szabad Európa román adásában, románul is. Ezt követően, kedden délután három óra körül beállított a Milicia parancsnoka, és átadott egy hivatalos idézést a Maros megyei Securitate-központba.

Az idézés ugyan az Útlevél Osztályra szólt − de majdnem biztos voltam benne, hogy ez csak megtévesztés. Nyilván a szálloda-üggyel kapcsolatban agyaltak ki valamit, vagy valami egész más indokkal akarnak letartóztatni − mindenképp a legrosszabbra készültem.

− Nem hagyom, hogy egyedül menj! − azt mondja a feleségem. − Megyek én is veled!

Nem is szívesen mentem volna egyedül. Ha engem ott is tartanak, a feleségemet talán elengedik, és akkor ő értesítheti Szőcs Gézát, vagy más bizalmas emberünket, aki azonnal üzenhet Nyugatra.

Marosvásárhelyen az Útlevél Osztály főnöke fogadott, Bordea őrnagy − meglepetésemre kimondottan szívélyesen. A feleségemnek is illedelmesen köszönt, "kezicsókolom," leültetett minket − és elkezdte:

− Nézze, Hosszú elvtárs, úgy gondoltuk, hogy az én felelősségemre, a magam szakállára −

Szóval, hogy ő gondolt egyet, fogta magát és döntött a sorsomról − és én ezt higgyem is el!

− Mégis, hát legyünk tekintettel a három kiskorú gyermek sorsára is, nehogy már az úton érje a tél a családot − −.

Csak úgy csöpögött belőle a jóindulat!

− Szóval úgy határoztunk, hogy amennyiben ez a megoldás önnek is megfelel, szépen megsemmisítjük a nálunk lévő hontalan-útlevelét, és a régi papírjait helyezzük érvénybe újra. És egyidejűleg állítsanak ki egy kérelmet turista-útlevélre, most mindjárt. Mi a lehető legrövidebb idő alatt meg fogjuk adni a turista-útlevelet, az egész családnak, sőt szerzünk hozzá vízumot is Ausztriáig. Mi a véleménye?

Egyszóval: most már csakugyan szabadulni szeretnének tőlem. Miután a szálloda-históriában túljártam az eszükön, elegük van belőlem, feladják a játszmát és futni hagynak. − Nem lehettem egészen biztos a fordulat ilyenfajta értelmezésében, de azért ez látszott

valószínűnek.

Igent mondtam, elfogadtam az ajánlatot.

Ott mindjárt kitöltöttük az űrlapokat. Persze abszolút marhaságokat írtam be, ami éppen jött, abszolút marhaságokat!

− Mégis, mit írjak: miért akarunk utazni?

− Írja azt, hogy rokon temetésére utaznak!

Jó, beírtam. Úgy voltam vele: ha nekik jó így, nekem mindegy; ha ez nekik mégsem jó, akkor maradjon a hontalan-státusz, nekem az is jó! Amikor készen voltam, Bordea megnézte, egy szót sem kifogásolt − összecsukta a dossziét.

Még annyit kért Bordea úr, hogy ha megkaptuk az útlevelet, lehetőleg minél hamarább hagyjuk el az országot. Megígértem neki.

Szinte koldulva mondta a búcsúzásnál:

− Hosszú elvtárs, remélem, nem állítja majd, hogy durván bántam magukkal, nem fogja azt híresztelni, hogy goromba volt a hangnem!

Nem, ezt valóban nem állítanám.

− És még engedje meg, hogy figyelmeztessem: a szeretteik ittmaradnak, a föld alatt, és a föld színén is. Most, hogy búcsút mond ennek az országnak, ígérje meg: nem fogja majd gyalázni odaát a román nemzetet és a román államot!

− A román nemzetet nem fogom gyalázni, ezt megígérhetem!

Volt ebben a figyelmeztetésben egy kis fenyegetés is? Lehetséges − nem tudom. Pár nappal később Lupsa főhadnagy sokkal érthetőbben fogalmazott; azt mondta:

− Nagyon vigyázzon majd, hogy mit csinál és mit beszél odaát, mert a nemzeti-forradalmi kéz hosszú ám, eléri ott is!

Vártam, hogy még elémtesznek egy nyilatkozatot is, írjam alá, hogy nem fogom gyalázni Nyugaton a Román Szocialista Köztársaságot − de nem volt nyilatkozat. Úgysem írtam volna alá. Mert Nyugaton is csak a cáfolhatatlan tényeket fogom elmesélni − azokat viszont mesélni fogom, ettől a jogomtól nem fosztom meg magamat önként!

Ezt egyébként értésére is adtam a Securitate-nak, nyíltan megmondtam nekik. Mert jött a kis besúgó, odasündörgött hozzám:

− István, tudod mit mondott Lupsa? Azt mondta: meg van győződve róla, hogy fogja még hallani a hangodat a Szabad Európán!

− Gyula − mondom neki −, menj vissza a gazdádhoz, és mondd meg neki: BIZTOS lehet benne, hogy fogja hallani a hangomat!

Június 11-én voltunk Marosvásárhelyen Bordea őrnagynál − és valóban: 28-án, alig több mint két hét múlva a kezünkben volt az útlevél az osztrák vízummal. Akkor kezdtem elhinni, hogy valóban utazunk.

Nagy változás volt ez mindenképpen. A turista-útlevéllel megszűnt a fenyegetés, hogy egyszerűen csak kitoloncolnak Romániából, hiszen így megszűnt a "hontalan"-státuszunk. Ezzel semmissé vált az állampolgárságról való lemondásunk is − kvázi visszakaptuk a román állampolgárságunkat. Viszont lehetőséget adtak, hogy "megszökjünk", ők szemet hunynak, menjek amerre látok, és kérjek valahol politikai menedékjogot.

Hátra volt még a valuta-kérdés. Ahhoz, hogy el tudjunk indulni, szükség volt még a vasúti jegyekre − Szovátától Bécsig, az öttagú családnak ez jó pár dollárt jelentett. Nekem viszont leiem sem volt, nem hogy dollárom! Első lépésben a Román Nemzeti Bank − teljesen logikusan − megtagadta a valuta kiadását: ha az állampolgár utazni óhajt, fizesse ki az útiköltséget saját erejéből, és valutában!

− És egyáltalán: mi ez az egész? − azt mondja a tisztviselő a banknál, egy kis fiatalasszony. − Miért akarnak utazni? És miért ilyen sürgős a dolog?

− Asszonyom − mondom neki −, olvassa el figyelmesen a papíromat. Ott megtalálja, hogy miért utazunk.

− Temetésre mennek? Meghalt valakijük?

− Nem − mondom −, nem halt meg senki − −.

Csak nézett rám, mint borjú az új kapura.

Aztán kapta a dossziémat, és felszaladt vele a főnökéhez. Az igazgató felhívta Bordea őrnagyot, hogy mi a csuda ez az egész. Bordea aztán megmondta neki, hogy ne vacakoljanak, adják ki azt a rongyos pár dollárt, de azonnal. Jött vissza az asszonyka, teljesen elképedve.

− Meg tudná mondani, hogy mi történik tulajdonképpen magukkal?

Csak nevettem.

− Asszonyom, én sem tudom, mi történik velünk. Kérdezze meg Bordea őrnagyot, talán ő majd felvilágosítja magát!

A Securitate parancsára persze azonnal kiadták a valutát. Hogy hogy számolták el, nem tudom − az ő dolguk.

Ezzel készen is voltunk, kezemben voltak a jegyek is.

Csomagolnivalónk nem nagyon volt − −.

Néhány okmányt szívesen elhoztam volna, például az amerikai követség levelét − de figyelmeztettek, hogy papírfélével ne is próbálkozzam, a határon úgyis elveszik. Összeszedtük azt a néhány apróságot, amire az úton nélkülözhetetlenül szükség volt, batyuba kötöttük minden vagyonunkat, amit egy fél élet munkájával összeszedtünk − −

"nemzeti-forradalmi hosszú kéz"

Az elindulás körül persze volt aztán még épp elég izgalom. Szovátá-ról előbb még be kellett jutni valahogy Segesvárra, a vasútállomásra − ez elég hosszú út, 60 kilométer, és nem volt semmi olyan megoldás, amellyel időben elérhettük volna a vonatot. Az képtelenségnek tűnt, hogy 6-8 órát álldogálljunk valahol a pici gyerekekkel. Kértem én egész sor ismerőst, hogy vigyenek el kocsival Segesvárig − senki nem merte vállalni.

− Meglátod, István, meglátod: még majd az úton történik valami! BIZTOS, hogy még az úton fog történni valami!

− Nem fognak belenyugodni, hogy épp bőrrel szabadulsz! Ezektől az aljas férgektől minden kitelik: elétek fognak ugorni valamivel, és − −.

Mind ezt mondták! Végül mégis akadt egy bátor ember, aki vállalta az utat.

Aztán még az utolsó pillanatban befutott valaki Vásárhelyről, egy jó barát, egyszerűen csak hogy lássa: valóban el tudunk-e indulni. Eljött vele még valaki, egy idegen, puszta kíváncsiságból: látni akart, meg akart ismerni. Mert képtelen volt elhinni, hogy valóban élek még és szabadlábon vagyok:

− Nem LÉTEZIK, hogy ez az ember még életben van, és szabadon mozoghat!

Aztán gyors búcsúzás, beszálltunk a kocsiba − és nekiindultunk. Szerencsésen eljutottunk Segesvárra, minden baj nélkül. Felszálltunk a vonatra, elindult a vonat is, Magyarország felé − −

1986. július 3-án hagytuk el Romániát.

Amikor túlestünk a román vámvizsgálaton, útlevélkezelésen, mindenen, és átléptük a határt − előkerült két vadidegen férfi. Illetőleg: az egyiket mintha már láttam volna valahol. Csak úgy "véletlenül", "unalmukban" szóba elegyedtek velem − és öt perccel később meghívtak egy sörre az étkezőkocsiba.

Már a szagukról éreztem: ők a "nemzeti-forradalmi hosszú kéz"!

Velük mentem − mert kíváncsi voltam. De azért magammal vittem a nagyobbik fiamat. Elmentem velük − de már az első pillanattól kezdve szerettem volna megmondani nekik: jól tudom, hogy kicsodák.

NAGYON figyeltem, hogy honnan jön a sör, NAGYON megnéztem, nincs-e valami a pohárban − de úgy látszott, minden rendben van. Töltöttem − ők akarták, hogy én töltsek −, megemeltük a poharakat és ittunk.

− Milyen érdekes, hogy így összetalálkoztunk − azt mondja az idősebbik −, hiszen én ismerem is a nevét: hallottam a rádióban a nyilatkozatát! Meg sokat hallottam már magáról. Nahát, milyen véletlen! De hadd mutassam be a barátomat is! ő tulajdonképpen amerikai, de Bukarestben tanul az egyetemen − és jelez az asztal alatt a lábával a másiknak, hogy most ő következik.

Beszélt akkor a fiatalabb is egy darabig, hogy igen, ő amerikai, de most egyetemista Bukarestben, meg így, meg úgy − románul ő is, szép, tiszta kiejtéssel. Aztán ő is visszajelzett az öregebbnek, hogy beszéljen megint az.

− Nézzék, uraim − mondom nekik −, nincs sok értelme, hogy itt az asztal alatt jelezgessenek egymásnak. Első pillanattól kezdve gyanúsak: tudom, hogy szekusok! Azok, ugye?

Nem szóltak semmit, egyik sem. Nem kaptak levegőt.

− Jó − mondom −, lényegtelen. Ahogy pontosan a határállomás után előbújtak, már tudtam, kikkel van dolgom. Meg hogy a barátja "amerikai" − ne legyenek már ilyen naivak! Ha valaki öt éve tanul már Bukarestben, akkor is csak töri a románt, akcentussal beszél, nem ilyen hibátlanul és folyékonyan!

Ó, de hát ők igazán nem, higgyem el, hogy őket kizárólag a baráti érdeklődés vezette − és így tovább.

− Nem érdekes − mondom. − Köszönöm az érdeklődésüket, meg a kínálást. Utazzanak jól. A viszontlátásra! − felálltam, kézenfogtam a fiamat, és otthagytam őket.

De nem szálltak le rólam. Elég zsúfoltan voltunk a kupéban, a csomagok a földön, mert még vártuk a magyar vámosokat − de csak befurakodott az egyik és folytatta:

− Megértem, hogy bizalmatlan, de most igazán nem kell semmi rosszra gondoljon! És kérem, engedje meg, hogy bemutassam a feleségemnek! ő is nagyon szeretné megismerni a híres Hosszú Istvánt, akiről már annyit hallott!

Mit lehet tenni, ennyi pofátlansággal szemben?

− És tulajdonképpen hová utaznak? Budapestre?

– Nem. Bécsbe.

– Tényleg, Bécsbe utaznak?! És Budapesten meg sem állnak?

– De, megállunk. Ott fogjuk tölteni az éjszakát, holnap megyünk tovább Bécsbe. De bocsássanak meg: jobban szeretnénk most magunkban lenni––-

Budapesten nagy nehezen fogtunk egy taxit, beszálltunk, hamar előrángattam a címeimet, találomra kiszúrtam egyet, hátha ott kaphatunk szállást, bemondtam a taxisnak, és indultunk, körül sem tudtam nézni. Én persze csak az utcát és a házszámot tudtam, sejtelmem sem volt, hogy ez egy Ady-ligeti cím. A taxis sem tehet róla, hogy ő sem tudta: én csak annyit mondtam, hogy valahol Budán kell lennie. Körberohangásztuk egész Budát, mire végre odataláltunk. Egy csomó pénzbe került a dolog – de megérte: ha a barátaink a nyomunkba szegődtek, ezen a lehetetlen útvonalon biztos hogy elvesztettek minket.

Így szabadultam meg a Securitate-tól. Annyi sok év után! Reméltem, hogy véglegesen.

"győzelem helyett be kell érnem ennyivel"

Bécsben már barátok vártak. Pár napig a Pazmaneum-ban voltunk, politikai menedékjogot kértem. Adtam egy interjút a Szabad Európának − eléggé zavart a mikrofon is, azon felül meg végtelenül fárasztó volt az egész: reggel 8-tól este 8-ig beszéltem, sietni kellett, mert a magyar interjú után még jött a román is, pedig már szédültem a kimerültségtől. Nem is lettek jó interjúk ezek, különösen leírva elég gyatrán festenek az újságban − sajnos, az én hibámból. − Amikor aztán ez is megvolt, átköltöztünk Bad Kreuzen-be, a menekülttáborba.

Hogy mennyire vagyunk most "Szabad Világban", még nem tudom, mert még nemigen volt időm kipróbálni. Majd kiderül. Most várunk. Várjuk, hogy valamelyik ország befogadjon minket, hogy legyen újra hazánk, otthonunk.

Nagyon szeretném tartani a kapcsolatot az ottmaradt hozzátartozókkal, mert okom van aggódni értük. És tudom jól, hogy mennyire félnek. Az öcsémmel mindig nagyon jóban voltunk, néha mégis voltak vitáink, mert nem tudta helyeselni az életvitelemet. O egy vékony életű ember, nagyon beteges, bélhurutja van − mégis a bányában dolgozik. Bányász a sógorom is. De ottmaradt édesanyám is, a húgom is − és mind félnek. A nagybátyám csak annyit mondott:

− István, mondd, még sokat akarsz szórakozni?

Nem ment tovább, mert nem bántani akart − de értettem ebből is: nagyon aggódik a családért. Nem ok nélkül. Csak itt a táborban tudtam meg egy menekült tanárnőtől, hogy mennyi embert zaklattak miattam az elmúlt években, hányat hívtak be a Securitatera, még olyanokat is, akiket igazán alig ismertem − otthon én csak sejtettem, hogy ez megy, de nem tudtam, hogy ennyire széles körben. És mindazok, akik innen a táborból hazatelefonáltak, azt tapasztalták, hogy a hozzátartozóik nagyon meg vannak ijedve. Az egyiknek még annyi bátorsága is volt, hogy elmondta: valamennyiüket beidézték a Securitatera. Egyszóval: nem gyávaságból félnek. Hanem mert meg vannak félemlítve. Én magamat nem féltettem soha − de most én is félek: miattuk. Csak hát ha féltem is őket, mit tehetek? Mit KELL tennem? Amikor Szovátán elbúcsúztunk, azt mondtam nekik:

− Éppen azért, mert tudom, hogy ittmaradtok és veszélyben

vagytok, NEM fogom elhallgatni, amit tudok. Az a célom, hogy nyilvánosságra kerüljön a Ceauçescu-rendszer minden ocsmánysága. Amint tehetem, MINDENT elmondok. Értetek is!

Nem tudom, milyen érzésekkel hallgatták a szavaimat − mert nem mondtak rá semmit. Hát most aztán féltem őket. És nagyon szeretném tudni, hogy nem érte-e őket baj. Az öcsémmel beszéltem már − azt mondja, minden rendben van, velük nem történt semmi. Szeretném hinni, hogy tényleg így van.

A táborból persze próbálunk csomagokat küldeni az otthonmaradottaknak − de nemigen van rá lehetőségünk. Romániában nincs bors, a kávé is óriási kincs: 1400 lei egy kiló kávé, majdnem egy havi fizetés − persze hogy minden erdélyi borsot meg kávét próbálna hazaküldeni; a csomagokat megvámolják − ez a kisebbik baj, de megteszik azt is, hogy felbontják a csomagot és a darált kávét összekeverik a darált borssal: tessék, használjátok egészséggel! Ha darálatlan kávét küldünk, azt ellopják. Küldtek sokan szalámit; de ha nem a vámosok eszik meg, akkor leöntik valami büdös kulimással − hát persze hogy nem ehető: Nyugatról jött, meg van fertőzve!

Nem volt ez könnyű játék nekem. Kemény vitáim voltak még a feleségemmel is. Lehet, hogy néha talán türelmetlen is voltam vele − de érthető: nekem mindvégig NAGYON oda kellett figyelnem minden lépésemre, mindig pontosan tudnom kellett, mit csinálok, és miért. Miközben ő meg egyfolytában csak aggódott, a gyerekek sorsáért, értem, mindnyájunkért! Nem volt könnyű dolog, hogy még őrá is figyeljek! Megmondtam neki akkor, határozottan és nyomatékosan megmondtam: nekem az a legfontosabb, hogy becsülettel megálljam a helyemet. Megmondtam neki: vegye tudomásul, én NEM tágítok és NEM lazítok, ha az életembe kerül, akkor sem! Ha Romániában élni próbálsz, árulásra kényszerülsz − de ilyen életet én nem fogok vállalni. Mert NEM akarok árulóvá lenni, NEM fogok rühes patkánnyá züllení!

De végül a feleségem is megértette az életemet és kitartott mellettem, segített végigcsinálni mindazt, amit végig kellett csinálnom. Nagy dolog ez, nagyszerű tudat. Mondhatnám akár, hogy boldog vagyok − ha nem lenne annyi minden más, ami megzavarja a boldogságomat.

Eljöttünk, mi megmenekültünk − de tudom, hogy ez nem megoldás. Mert legfeljebb csak nekünk az. Elnézem itt a sok erdélyi menekültet −

persze, igen: hálát adok az Istennek, hogy ők legalább megszabadultak, nem gyötrődnek ott tovább. Mégsem tudok örülni. Mert nem lenne szabad kiürítenünk Erdélyt. Ha kiürítjük: elveszítettük! És ezt nem is csak magyar szempontból gondolom így. Remélem, hogy itt kint is sokat tehetek még − de azért azt hiszem: a harcot főként ott kellene megvívnunk. Ha a harcra elszánt emberek mind eljönnek, mire jut az a darab föld? Nem vagyok boldog. Mert én győzni akartam, nem megmenekülni. Hát győzelem helyet most be kell érnem ennyivel.

Az egészségem nem a legjobb. Érszűkületem van, a lábamban is, a kezemben is, gyomorfekélyem van, Basedowom is, nem tagadhatom, hogy az idegeim is elég rosszul állnak − bányában dolgoztam 11 évet, meg − ami még ennél is többet nyom a mérlegen − az a kemény tíz év, amit szüntelen harcban töltöttem a Securitateval, az a pszichikai terror, amit mindeközben elviseltem − főleg ez! − megtette a hatását. Mit mondjak, most lábadozom. Vannak időszakok, amikor elég jól érzem magam, máskor meg még a beszéd is fáraszt.

A honvágy is kemény dolog, engem nagyon megvisel. Sokszor annyira megkínoz, hogy még meg is ríkat. De hát ezt is viselni kell. A Securitate zsebében ott lapul az aláírt nyilatkozatunk, hogy soha többé nem kérünk beutazási vízumot Romániába, még rövid családi látogatásra sem − az idekinti interjúim után most már teljesen bizonyos, hogy nem is fogják elfelejteni ezt a nyilatkozatot. Bízom benne, hogy egyszer majd még szemétdombra kerülnek ezek a papírok is − de addig az a föld nekem nem a hazám, csak szülőföldem.

Itt vagyunk most a táborban − hát, megvagyunk. Várunk, időnk van bőven − hát rágjuk naphosszat az otthonról hozott panaszainkat, próbáljuk emészteni őket. Meg hallgatjuk a másokét. Hiába hagytuk már magunk mögött azt az életet − képtelenek vagyunk kilépni belőle. Hogy otthon semmit nem kapni. Hogy a hentesnél a kirakatban egy üveg szilvakompót van, és azon kívül semmi nincs az üzletben. Hogy üres a ház, ha vendég jön, nincs mivel megkínálni. Hogy kisgyerek született, de nem tudunk keresztelőt tartani: nincs mit tegyünk az asztalra. Hogy a magyar gyerekek csak hányódnak, kallódnak, még szakmát sem tudnak tanulni, nem veszik fel őket a szakiskolára. Ha a fiú legénnyé érik, viszik katonának és évekig dolgoztatják a bányában, katonaruhában. Van itt egy háromszéki házaspár, a 19 éves fiukat

hagyták otthon a temetőben; behívták katonának, elment − és már csak a koporsóját látták: "megütötte a villany". Hány ilyen történetet hallottam! Magyar gyerek, elviszik szolgálni, beteszik románok közé, ott persze sértegeti, provokálja a többi, verekedésbe keverik − és agyonverik. Nem kell elszámolni róla! − Hát lehet ezeket az emlékeket felejteni?

És hallgatjuk az Erdélyből jövő friss híreket. Mind csak arról szólnak, hogy a helyzet még rosszabb, mint volt, hogy Ceauçescu rendszere egyre vadabbul őrjöng. Hogy Kolozsvárott már hivatalosan szított terrorakciók folynak: magyarul beszélő járókelőket vernek meg az utcán. Sorra jönnek a hírek az áldozatokról, akiket egyszerűen csak eltettek láb alól. Borbély Ernő, Visky Árpád, Pálffy Géza, Pál Béla − de magyarok mellett románok is: George Ursu például, akinek azért kellett meghalni, mert naplót vezetett. Vagy ott van a bátor román értelmiségi, a nagyszerű hazafi: Mihail Constantin Botez, akit még Nyugatra is kiengedtek egy konferenciára, hogy hátha kint marad, mégis hazament, és most csak az Isten őrzi: bármikor megölhetik őt is. − Hát így fest mostanában a hazánk! Amelytől pedig annyira nem tud még elszabadulni a gondolatunk − −

Azt hiszem, törvényszerű dolog, hogy egy menekülttábor légköre egészségtelen. Az embereket nyomja a múltjuk megemészthetetlen terhe, a menekülés kalandja, a hazájuk elvesztésének kínja, az idegeik rongáltak, és akkor még a várakozás, a jövő bizonytalansága is feszültté teszi őket. Ráadásul sok helyről is jöttek, nem ismerik egymást, bizalmatlanok, nehezen tudnak különbséget tenni barát és ellenség között. Szomorú látvány ez. Végig kell néznem, hogy az erdélyi magyar menekültek az erdélyi román menekültben képtelenek felismerni a sorstársat: mániákusan a ROMÁNT látják benne, aki hitük szerint minden szenvedésük okozója volt. Értik a román szót, de nem hajlandók megszólalni románul − a román menekülttel SEMMILYEN nyelven nem akarnak beszélni! A román szól a magyarhoz, tudja róla, hogy erdélyi, hát akkor nyilván tud románul is − és nem kap választ. És nem érti a helyzetet − −

Pedig pontosan érthető: mindez éppen a román rendszer őrült politikájának, esztelen nacionalizmusának az eredménye. Érthető − de nagyon fájdalmas dolog ez. És hiába vitatkozom az erdélyi magyarokkal − ezzel csak magamat teszem gyanússá előttük. Hányan

a szememre hányták már, hogy a románokkal barátkozom! Hát ha Erdélyből jöttem, nem volt még elegem "a románok" disznóságaiból? Én pedig igenis barátkozom románokkal, erről nem mondok le! Mert van itt nem egy olyan román, akit nagyon is érdemesnek tartok a barátságomra! Éppen hogy szeretnék hosszútávú szövetséget kialakítani velük, mert az emigrációban is sokat segíthetünk egymásnak a közös harcban!

De nem sokkal jobb a viszony az erdélyi és a magyarországi magyarok között sem. Az erdélyi nem érti, hogy került ide az anyaországi magyar:

− Te miért jöttél el otthonról? Hiszen mindened megvolt! Tele volt a hűtőd, mindent megkaptál az üzletekben, még útleveled is volt − hát mit keresel te itt? Magyarországon, ha valaki dolgozik, az keres is − te biztosan nem szeretsz dolgozni, azért jöttél!

Vagy egyenesen így:

− Te miért jöttél el? Hiszen Magyarországon jó világ van, ott nem nyomják el a magyarokat a románok!

És az anyaországi menekültek döbbenten hallgatnak: hát Erdélyből nézve így fest ma Magyarország? Hát a Kádár-propaganda ahogy Nyugaton, úgy még Erdélyben is el tudja hitetni, hogy a magyar kommunista rendszer földi paradicsomot teremtett? − A magyarországi menekültek keservesen szenvedik a kétfelől jövő gyanakvást, a nyugatiak bizalmatlansága mellett még az erdélyiekét is. Ez a Kádár-rendszer ördögi műve − amihez csak hozzájárul az erdélyiek elkeserítő politikai éretlensége.

Próbálok tolmácsolni köztük is, magyarázom az erdélyieknek, hogy azért álljunk meg, mert a lényeget nézve Magyarországon ugyanúgy, kommunizmus a kommunizmus, mint Romániában, az a "jobban sikerült" magyar kommunizmus csak ravaszabb, de ezzel veszélyesebb is, mint Ceauçescu átlátszóan, durván buta rendszere! Én mindössze vagy 20 órát töltöttem Magyarországon, sokat nem tapasztaltam róla, de a kádári vitrinpolitika lényegét azért értem − no, nem sokra megyek az igyekezetemmel: az erdélyi menekültek képtelenek kilépni a budapesti kirakatok bűvölő élményéből, és nem hajlandók túllátni az orrukon.

A menekülttábor lakói nagyon vegyes társaság. Annyira, hogy pár hónap után felfogtam: itt sem érezhetem magamat teljes biztonságban.

Többen is figyelmeztettek, hogy egy elég gyanús figura forgolódik körülöttem, aki eredetileg ügyész volt Bukarestben, most meg itt játssza a bolondot − de persze az is lehet, hogy valóban bolond. Mindenesetre megértettem: okosabb, ha sötétededés után egyedül itt sem mászkálok odakinn.

Bosszantó kellemetlenség is adódik bőven. Nemrégiben beállított ide egy budapesti "turista", rám volt kíváncsi. Szőcsnek hívják, és valamilyen minisztériumban dolgozik − azt állította magáról, hogy Szőcs Géza unokabátyja. De aztán kiderült: azért jött, hogy engem szemrehányásokkal halmozzon el a Szabad Európa-nyilatkozatom miatt, mert hogy az elhibázott volt, irreálisan éles, feleslegesen támadó. Csak Gézára való tekintettel nem rúgtam ki az illetőt − bár a beszélgetésünk vége így is az lett: udvariasan megkértem Szőcs urat, hogy hagyjon magamra. Erre körbejárta a tábort, elbeszélgetett még jó pár erdélyi menekülttel, és szépen elhintette a konkolyt: kifejtette nekik, hogy nagy vigyázattal kell bánni velem, mert a Securitate embere vagyok, veszélyes kém, innen is Ceauçescuéknak dolgozom. Az a körülmény, hogy Szőcs úr Budapestről jött, turista-útlevéllel, párnapos kiruccanásra csak, némileg persze csökentette a hitelét a menekültek szemében − mégis voltak szép számmal, akik készpénznek vették minden szavát. Az emberek itt unatkoznak, ezért minden hülyeséget végighallgatnak, és sajnos nem elég okosak hozzá, hogy tájékozódni, szelektálni tudjanak. Különben is: hallották, hogy románul is beszélek, látták, hogy románokkal is szóbaállok − kell akkor még más bizonyíték is? − Felhívtam aztán Gézát, nála érdeklődtem a budapesti Szőcs úrról − azt mondta, sose hallott róla, neki semmiféle rokona nem él Budapesten. És hogy nagyon vigyázzak, kivel állok szóba.

Nemrégiben meglépett Szovátáról egy román gyerek, bizonyos Pop Valentin. Ide jött ki, Ausztriába, és ahogy a karanténból kikerült, rögtön ment az IRC-hez és énutánam érdeklődött. Furcsa volt már ez is: pontosan tudta, hogy az IRC-nél intézik az ügyeimet. Bement a szervezet bécsi központjába, azt mondta, hogy ő az én legjobb haverom, és kérte a hivatalnok-lányokat, hogy adják meg neki az ausztriai címemet.

Természetesen nem kapta meg. Hanem a lányok felhívtak telefonon és értesítettek Pop Valentin megjelenéséről. Kérdezték, hogy ismerek-e

egy ilyen nevű szovátait. Mondtam, hogy igen. Kérdezték, hogy néz ki. Leírtam nekik a küllemét: alacsony, barna, a göndör haját rövidre szokta nyírni, bajuszt visel − igen, ez az. Elmondtam azt is, hogy NEM a "legjobb haverom", ez enyhén szólva alaptalan állítás: jóval fiatalabb is nálam − meg hát egyáltalán. Elmondtam: tudomásom szerint Valentin kapcsolatban volt a Securitateval, azonkívül pedig arról volt nevezetes Szovátán, hogy rendszeresen belekötött magyarokba, inzultálta őket. Egész sor apró szennyes ügye volt, de soha nem kellett felelnie értük, mert a hatóság mindig ott állt mögötte, mindig kihúzták a slamasztikából. Egy szó mint száz: nem egészen veszélytelen ember a Pop Valentin, köszönöm, hogy nem adták meg neki a címemet.

Nem sokkal ezután kijött ide az osztrák politikai rendőrség Bécsből, engem keresett. Az egyik tiszt jól beszélt románul − és Pop Valentin érdekelte. Elmondta: azért nyomoznak utána, mert Valentin ittléte esetleg veszélyt jelenthet az erdélyi menekültek számára − megmondtam neki: sajnos elképzelhető, hogy valóban veszélyt jelent. Aztán megtudtam a részleteket. Valentin politikai menedékjogot kért; a kérelmet azzal indokolta, hogy tarthatatlanná vált az otthoni helyzete, mert a Securitate beszervezte, és különféle megbízásokkal látta el, amelyeket ő nem akart teljesíteni. Valentin konkrétumokat is mondott: előadta, hogy őt és még két embert, Bokor Györgyöt és Römischer Gézát azzal bízta meg a Securitate, hogy engem gázoljanak el − nyugodtan megtehetik, a Securitate mögöttük áll, a hajuk szála sem fog görbülni. Valentin kapott egy olyan megbízást is, hogy provokáljon összetűzést velem, sértegessen, vagy öntsön le kávéval valami nyilvános helyen, hogy én verekedést kezdeményezzek − akkor majd engem letartóztatnak, "garázdaságért", verekedésért, közbotrányokozásért − tehát mint közbűntényest! −, ő meg kap 500 lei pénzbüntetést, de Lupsa főhadnagy biztosította, hogy a Securitate azt is kifizeti helyette.

Az osztrák rendőrtiszt megkérdezte a véleményemet. Elmondtam neki: mindez nagyon is valószínűen hangzik. Olyannyira, hogy Bokor György kétszer is megkísérelte a merényletet, amellyel megbízták − ugyanakkor tény, hogy Pop Valentin NEM teljesítette a rám vonatkozó utasításokat: soha semmilyen jelét nem láttam, hogy bármilyen módon akár csak provokálni próbálna. Gyakran láttuk egymást, köszönő viszonyban voltunk, én ugyan elővigyázatosságból igyekeztem távol

tartani magamat tőle, mert majdnem biztosra vettem, hogy kapcsolatban van a Securitateval − de egyértelműen tanúsíthatom, hogy a megbízatása dacára egyetlen rossz mozdulatot nem tett ellenem.

Nehéz dilemma ez. Nem zárható ki teljes biztonsággal az a lehetőség sem, hogy Pop Valentint a Securitate küldte Ausztriába, és csak azért adta elő az egyébként sok részletében hiteles mesét, hogy megnyerje az osztrákok bizalmát, ha kell akár Bokor Gyurika és Römischer Géza jó-hírének feláldozása árán is − elvileg ez is lehetséges. Úgyhogy mindenképpen vigyázni kell vele. De azért én valószínűbbnek tartom, hogy Pop Valentin igazat mondott. Azt tanácsoltam az osztrákoknak, hogy mindaddig, amíg valami konkrétum nem merül fel az emberünk ellen, hitelt kellene adni a vallomásának és meg kell adni neki a lehetőséget, hogy új életet kezdjen, ugyanolyan esélyekkel, mint a többiek. Az osztrák rendőrök a lelkemre kötötték, hogy vigyázzak magamra, és ha Valentin megjelenne a környéken, azonnal értesítsem őket − de ennek azóta sem tapasztaltam semmi nyomát.

Később aztán Traiskirchenben a politikai rendőrségen láttam Valentin dossziéját is, elolvastam a vallomását − furcsa érzés volt itt Ausztriában bizonyságot kapni róla, hogy amit én otthon végig csak sejtettem, amivel csak mint esetleges lehetőséggel számoltam, az bizony mind kemény tény. Különös érzés volt visszondátni a Szováta Szálloda "felrobbantásának" történetét például − mert Pop Valentin erről is beszámolt, autentikusabban, mint én − −

Nem tudom, mi lett azóta Pop Valentinnel. Annyit tudok, hogy jelentkezett az Egyesült Államokba is, Kanadába is − de hogy befogadták-e már valahová, azt nem tudom. Kívánom neki a legjobbakat.

Összeszámoltam: az utolsó nem egészen tíz évben összesen hetvenkét alkalommal rángatott be a Securitate és a Milicia. így éltem a hazámban − szinte mintha börtönben lennék.

Börtönben − de mégis: emberi öntudattal.

Boldog nem vagyok, mert nem sokat tehettem − jól tudom, milyen kevés, amit felmutathatok.

De nem fejeztem be: talán ideátról majd többet tehetek. És a magam jövőjéért nem aggódom. Most már barátok vesznek körül,

olyan emberek, akik eddig is sokat tettek értem is: vigyáztak rám − köszönöm nekik, az egész romániai magyar kisebbség nevében köszönöm, azoknak a megnyomorított, létükben veszélyeztetett embereknek a nevében. Meg a szenvedő román munkások nevében is − hiszen egy a nyomorúságunk és egy az ügyünk. Nagyon remélem, hogy tehetünk majd még egyet s mást együtt is értük.

Függelék

Hungarian Press of Transylvania Erdélyi Magyar Hírügynökség

Terjesztés:

Hungarian Human Rights Foundation

Committee for Human Rights in Rumania

Post Office Box "J," Gracie Station · New York, New York 10028 · (212) 289-5488

Marosvásárhely (Tirgu Mures)

1986. március 20. 1986/14. sz. jelentés

Az 1977-es romániai bányászsztrájk egyik

magyar résztvevője nyilatkozatban

fordul az USA kongresszusához

1977 nyarán az Erdély dél-nyugati részén lévő Petrozsényban (Petrosani) bányászsztrájk volt, amelyet a román kormányzat példátlan brutalitással vert szét. Ceausescu államelnök emberi hitványságát példázza, hogy a munkásokkal kötött megegyezés egyetlen pontját sem tartotta be, ezzel szemben a sztrájk két szervezőjét meggyilkolták, több ezer bányászt pedig az ország legkülönbözőbb részére deportáltak.

Most jutott el hozzánk a nagyszabású munkásmegmozdulás egyik magyar résztvevőjének még 1985 elején írt nyilatkozata. A nyilatkozat írója Hosszú István bányász, akinek a sztrájk után kényszerlakhelyet jelöltek ki szülővárosában és megfosztották az állampolgári jogok gyakorlásának szinte valamennyi lehetőségétől. Ezért úgy határozott, hogy elhagyja az országot és az USA-ban szándékozik letelepedni. Nyilatkozatát az alábbiakban, teljes terjedelemben közöljük:

"Hosszú István bányász, az 1977 augusztusi sztrájk résztvevője a következőket hozom az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának és Szenátusának tudomására.

1. Nem értek egyet azzal, hogy Romániában a szakszervezetek csak mint a pártpolitika hajtószíjai működnek. Tiltakozásul már 1972-ben kiléptem a munkásoknak sem jogait, sem érdekeit nem védő úgynevezett szakszervezetből.

2. Nem értek egyet azzal, hogy a zsilvölgyi bányászok 14 pontba

foglalt követeléseit, amelyeknek teljesítését az RKP ßtitkara 1977. augusztus 3-án Lupényben (Lupeni) személyesen megígérte és amelyeket a hatóságok rövid ideig teljesttettek is, ma már nem ismerik el. A ßbb követelések a következők voltak:

- *A munkaidő csökkentése napi 8 óráról 6 órára. (1983 óta a bányászok ismét napi 8 órát dolgoznak.)*
- *Annak a határozatnak a megváltoztatása, mely szerint a bányászok nyugdíjkorhatárát 50-ről 55 évre emelik. (Ma csak azok a bányászok mehetnek 50 éves korukban nyugdíjba, akik legalább 20 évet dolgoztak a föld alatt.)*
- *Annak a határozatnak a megváltoztatása, mely eltörölte a III. fokú rokkantságot és betegnyugdíjat. (Ma elmondható, hogy a határozatot nem változtatták meg méltányos és érdemleges módon, s ez elsősorban a bányászok érdekeit sérti, akik egészsége a körülmények és munkabalesetek folytán különösen veszélyeztetve van.)*
- *Olyan munkásbizottságok létrehozása, melyek jogában és hatalmában áll az alkalmatlannak vagy korruptnak bizonyult vezetők leváltása.*
- *A bányavidék megfelelő élelmiszer ellátásának és megfelelő egészségügyi kádereknek a biztosítása. (A jobb egészségügyi ellátás megszervezése a sztrájk egyetlen pozitív eredménye, az élelmiszerellátás azonban nem javult.)*
- *Megfelelő munkahely biztosítása a bányászok családtagjai számára. (Részben ez a követelés is teljesült.)*
- *Annak követelése, hogy a rádió és televízió tárgyilagosan ismertesse a sztrájk előzményeit és lefolyását. (Ezt a mai napig sem teljesítették.)*

3. Nem értek egyet azzal, hogy az 1977-et követő években a sztrájk szervezésében részt vett bányászokat kényszerrel kitelepítették a Zsil völgyéből, alulírottat például szülővárosába, Szovátára. Nem értek egyet a hivatalos magyarázat szűkszavúságával, mely szerint Jurca mérnököt, a bányászok egyik ß szóvivőjét, véletlen baleset következtében lőtték volna agyon a Petrozsény-Petrila (Petrosani-Petrila) közötti térségben fekvő alagútnál egy évvel a sztrájkot követően és nem értek egyet azzal, hogy Jurca mérnök családja nyom nélkül eltűnt a Zsil-medencéből.

4. Nem értek egyet azzal a szereppel, amit a politikai rendőrség

játszik a mai Romániában, felügyelete alatt tartva az élet minden területét, a termelés megszervezésétől kezdve a magánéletig, behálózva a társadalom minden egyes részecskéjét. Tiltakozom az ellzen, hogy alulírottat 1977 augusztusa óta 72 alkalommal hallgatták ki a Securitate emberei.

5. Nem értek egyet az RKP politikájával általában és nemzetiségi politikájával különösen. Nem értek egyet a magyar nyelvű oktatás és kultúra visszaszorításával. Csatlakozom az Ellenpontok *folyóirat programjához a nemzetiségi kérdés megoldása tekintetében.*

6. Nem értek egyet azzal, hogy állandóan zaklatják és meghurcolják Szőcs Gézát, az Erdélyben élő magyarok és németek érdekeinek szószólóját, aki az egész román nép jogfosztottsága ellen és a különböző nemzetiségek jogegyenlőségéért küzd. Szolidaritást vállalok vele, valamint Dórin Tudorán, Constantin Mihai Botez, Gheorghe Calciu-Dumitreasa román értelmiségiekkel, és szolidaritást vállalok a politikai okokból börtönbe zárt Radu Filipescuval, Visky Árpáddal és Borbély Ernővel.

7. Támogatom Szőcs Géza két javaslatát a romániai szakszervezeti mozgalom kiépítésére és egy ENSZ-védnökség alatt működő nemzetközi kisebbségvédelmi szervezet létrehozására, melyet romániai magyarként már csak azért is fontosnak tartok, mivel egyaránt képviselheti a Magyarország határain kívül élő magyarok és a Románián kívül élő románok érdekeit is.

8. Nem értek egyet az egyes vallásfelekezetekhez tartozók üldözésével és megbélyegzésével, mint amilyenek például a Jehova tanúi.

9. Nem értek egyet a kötelező túlórákkal és egyes vasárnapok és ünnepnapok kötelező munkanapokká nyilvánításával Romániában, és úgy gondolom, a szombati nap munkaszüneti nap kellene legyen. Ezen álláspontomért és fentebbi nézetemért munkahelyemen, a szovátai "Munca" kisipari szövetkezetben 1984 őszén sztrájkba léptem és a közeljövőben ismét bejelentett sztrájkba lépek.

10. z amerikai nemzet anélkül, hogy a "belügyekbe" avatkozna, pusztán már a hatalomnak kiszolgáltatott népek sorsa iránti érdeklődéssel is nagy segítségére lehet a népnek. Az elnyomott népek bizalma Amerika felé fordul.

11. Romániában az alkotmány értelmében a

véleményszabadságjogának gyakorlása nem törvénysértés. Ennek és a méltányosságnak szellemében fenti nézeteimet a nyilvánosság előtt is vállalom.

12. Nekem már nincs hazám, csak szülőföldem.

Hosszú István 1985. február"

* * * * *

A nyilatkozat nyilvánosságra hozatala után Hosszú István elveszítette állását. Három gyermekével és feleségével együtt egy rokonánál él. Címe: Sovata, Cartierul Eminescu, Bloc N4, ap. 14. Románia.

Hungarian Press of Transylvania Erdélyi Magyar Hírügynökség

Terjesztés:

Hungarian Human Rights Foundation

Committee for Human Rights in Rumania

Post Office Box "J," Grade Station · New York, New York 10028 · (212) 289-5488

Marosvásárhely (Tirgu Mures)

1986. április 5. 1986/21. sz. jelentés

A Zsil-völgyi sztrájkok egyik magyar résztvevője el akarja hagyni Romániát

Mint jelentettük (HPT 14/1986, március 20), Hosszú István, az 1977-es lupényi (Lupeni) és petrozsényi (Petrosani) bányászsztrájkok résztvevője nyilatkozatot juttatott el az USA vezető szerveihez, amelyben kijelenti − tekintettel arra, hogy a romániai szervek deportálták a Zsil-völgyéből, kényszerlakhelyet jelöltek ki számára Szovátán (Sovata), és megfosztották szinte valamennyi természetes életlehetőségétől − úgy döntött, hogy elhagyja Romániát és az USA-ban telepszik le. Nyilatkozata több olyan politikai körülményre is rámutatott, amelyek a jelenlegi romániai terrorral szembeni aktív kritikai állásfoglalásra késztették s megérlelték benne azt az elhatározást, hogy szolidaritásáról biztosítsa a romániai magyar politikai ellenzéket.

Hosszú István és családjának személyi adatait az alábbiakban közöljük:

- Hosszú István: sz. 1945. október 20.
- Hosszú Piroska: sz. 1952. december 21.
- ifj. Hosszú István: sz. 1973. augusztus 18.
- Hosszú Hajnal: sz. 1975. július 23.
- Hosszú Attila: sz. 1984. július 5.

Európa Könyvkiadó, Budapest
Hungarian Human Rights Foundation, New York
Felelős kiadó Osztovits Levente, az Európa Könyvkiadó igazgatója
Kivitelezte a Zrínyi Nyomda
Felelős vezető: Grasse Ily István vezérigazgató
A nyomdai rendelés törzsszáma: 89.1036/66-14
Készült Budapesten, 1989-ben
Felelős szerkesztő Ara-Kovács Attila
Műszaki szerkesztő Pintér László
Műszaki vezető Miklósi Imre
Készült 11,44 (A/5) ív terjedelemben
ISBN 963 07 4959 9